
SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

Sweden

HUSTRUS FÖRMÅGA AF RÄTTSHANDLINGAR

EFTER SVENSK FÖRMÖGENHETSRÄTT

AF

JOHANNES HELLNER
JURIS UTRIUSQUE LICENTIAT, FILOSOFIE KANDIDAT, VICE HÄRADSHÖFDING

DISTRIBUTION:
GLEERUPSKA UNIVERSITETS-BOKHANDELN, LUND.
(HJALMAR MÖLLER).

LUND 1895.
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

Öfversigt af innehållet.

Källor och Literatur.

Arkivhandlingar.

1686 års Lag-Commissions protokoll. [Riksarkivet.]
Swea Hofrätts underdåniga Påminnelser vid Gifftomåla- och Erfdabalckerne. [Riksarkivet.]
Beckius, Collectanea Juridica rörande giftermålsbalken. [Riksarkivet.]
Beckius, Collectanea Juridica rörande jordabalken. [Riksarkivet.]
Skytte, Johan, Explicatio juris civilis. [citerad efter ett i Lunds Universitetsbibliotek befintligt exemplar, signeradt «J fol. 27».]

Tryckta arbeten.

Samling af Sveriges gamla lagar, utgifven af Schlyter: Äldre Vestgötalagen (V. G. L. I.), Yngre Vestgötalagen (V. G. L. II), Östgötalagen (Ö. G. L.), Gotlandslagen (Gotl. L.), Skånelagen (Sk. L.), Uplandslagen (U. L), Södermannalagen (Sm. L.), Vestmannalagen (äldre redaktionen: Vm. L. I, yngre redaktionen: Vm. L. II), Helsingelagen (H. L.), Bjärköarätten (Bj. R.), Visby stadslag (Visby St. L.), Magnus Erikssons landslag (M. E. L. L.), Magnus Erikssons stadslag (M. E. S. L.), Kristoffers landslag (Kr. L. L.).
Svenskt Diplomatarium, (DI).
Svenskt Diplomatarium från och med år 1401 (DII).
Diplomatarium Dalecarlicum (DD).
Handlingar till upplysning af Finlands Häfder. Utgifne af A. S. Arvidsson (Finl. Häfd.).
Registrum Ecclesiæ Aboensis eller Åbo Domkyrkas Svartebok (Svarteboken).
Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergötland af Leonard Fr. Rääf (*Rääf*).
Carl IX:s lagförslag och det Rosengrenska lagförslaget, [i Handlingar rörande Sveriges historia, andra serien.]
Förslagen till giftermålsbalk 1686—1734, utgifna af A. Winroth år 1890.
Förslagen till ärfdabalk, utgifna af Johannes Nilsson år 1893.
Lagkommissionens förslag till Sweriges rikes lag af år 1734; jemte de vid samma förslag gjorda anmärkningar, lagkommissionens derå afgifna swar, samt riksens ständers förhandlingar och beslut vid lagens granskning och antagande å riksdagarne 1731 och 1734; tryckt 1841.
Förslag till giftermålsbalk, afgifvet år 1815 af lagkomitén.
Förslag till allmän civillag, afgifvet år 1826 af lagkomitén.
Förslag till giftermålsbalk etc.; afgifvet år 1847 af lagberedningen.
Förslag till konkurslag samt förändrad lagstiftning i andra dermed sammanhang ägande ämnen, afgifvet år 1859.

Förslag till förändrade lagbestämmelser i fråga om äkta makars inbördes egendomsförhållanden, afgifvet år 1886 af Nya Lagberedningen (Nya Lagberedningens Förslag 1886).
Förslag till förändrade lagbestämmelser i fråga om makars ansvarighet för gäld och om boskilnad, afgifvet år 1892 af Nya Lagberedgen (Nya Lagberedningens Förslag 1892).
Juridiskt Arkif, utgifvet af Carl Schmidt, för åren 1830—1862 (S. J. A.).
Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, utgifven af Christian Naumann, för åren 1864—1888 (Naumanns Tidskrift).
Nytt juridiskt arkiv, utgifvet af G. B. A. Holm, från och med 1874 (*Holm*, N. J. A.).
Grágás, tryckt i Nordiske Oldskrifter XI, XVII, XX, XXII och XXIII.
Norges gamle Love, utgifna af Keyser och Munch: Ældre Gulathings-Lov, Ældre Frostathings-Lov, Bjark. Ret.
Betænkning angaaende Forandringer i Lovgivningen om Formueforholdet mellem Ægtefæller, tryckt i Norska Stortingets förhandlingar för år 1876, tredje delen, såsom bilaga till Oth. Prp. N:o 1. (Norska kommissionens betänkande.)
Allgemeines Landrecht für die preussichen Staaten.
Das bürgerliche Gesetzbuch für das Königreich Sachsen. (Konungariket Sachsens civillagbok).
Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für das Kaiserthum Oesterreich (Österrikes civillagbok.)
Code civil.
Codice civile del regno d'Italia.
Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. Erste Lesung. 1888. (Entwurf.)
Motive zu dem Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. (Motive.)
The Married Women's Property Act 1882.

Abrahamsson, P., Swerikes rijkes landslag — — — med anmärkningar uplagd, tryckt 1726.
v. Amira, Karl, Altschwedisches Obligationenrecht, tryckt 1882.
Arnell, Israel, Swerikes stadslagh — — — med anmärkningar uplagd, tryckt 1730.
Backman, Ny lagsamling, tryckt 1831—1878.
Brunner, Heinrich, Deutsche Rechtsgeschichte, tryckt 1887 i det af Karl Binding utgifna verket «Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft».
Demolombe, C., Traité du mariage, tryckt 1874.
Dernburg, Heinrich, Lehrbuch des preussischen Privatrechts, tryckt 1874.
Gide, P., Étude sur la condition privée de la femme, utgifven af A. Esmein, tryckt 1885.
Guillouard, L., Traité du contrat de mariage, tryckt 1888.
Kempin, E., Die Stellung der Frau, tryckt 1892.
Kraut, W. Th., Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des Deutschen Rechts, tryckt 1835—1859.
Lehmann, Karl, Verlobung und Hochzeit nach den nordgermanischen Rechten des früheren Mittelalters, tryckt 1882.
Loccenius, Johannes, Sueciæ regni leges provinciales, tryckt 1672.
Loccenius, Johannes, Synopsis juris privati ad leges suecanas accommodata, tryckt 1673.

Nehrman, David, Inledning til then swenska jurisprudentiam civilem, tryckt 1729 (Jur. Civil. 1729).
Nehrman, David, Then swenska jurisprudentia civilis, efter Sweriges Rikes år 1734 antagna lag, tryckt 1746 (Jur. Civil 1746).
Nehrman, David, Föreläsningar öfver Giftermåls Balken, tryckt 1747.
Nordling, E. V., Anteckningar efter Prof. E. V. Nordlings föreläsningar om boskilnad m. m., tryckt 1883.
Nordling, E. V., Anteckningar efter Prof. E. V. Nordlings föreläsningar öfver Ärfda Balken, tryckt 1878.
Nordling, E. V., Om gift kvinnas rätt i förmögenhetsrättsligt hänseende. (Föredrag hållet i Föreningen för gift kvinnas eganderätt i Stockholm den 12 maj 1879), tryckt 1880.
Nordström, J. J., Bidrag till svenska samhällsförfattningens historia, efter de äldre lagarne till sednare hälften af sjuttonde seklet, tryckt 1839—1840.
Olivecrona, S. R. D. K., Om makars giftorätt i bo och om boets förvaltning, tryckt 1882.
Olivecrona, S. R. D. K, Testamentsrätten enligt svensk lagstiftning, tryckt 1880.
Palmén, J. Ph., Rättshistoriska bidrag till tolkningen af 1734 års lag, tryckt 1852.
Rive, Friedrich, Die Vormundschaft im Rechte der Germanen, tryckt 1862.
Rålamb, Clas, Observationes juris practicæ, tryckt 1679.
Scheel, Herman, Om Ægtefællers Formuesforhold efter norsk Ret, tryckt 1892.
Schlyter, C. J., Juridiska Afhandlingar. I, tryckt 1836.
Schmitt, Georg, Die Schlüsselgewalt der Ehefrau nach deutschen Recht, tryckt 1893.
Schrevelius, Fredrik, Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt, tryckt 1851—1858.
Schröder, Richard, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, tryckt 1863—1874.
Schröder, Richard, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte, tryckt 1889.
Stemann, Chr. L. E., Den danske Retshistorie indtil Christian V:s Lov, tryckt 1871.
Stiernhöök, Joh. O., De jure Sueonum et Gothorum vetusto, tryckt 1672.
Stobbe, Otto, Handbuch des deutschen Privatrechts, tryckt 1882—1885.
Styffe, Carl Gustaf, Skandinavien under Unionstiden, tryckt 1867.
Tengwall, Lars, Twistemåls lagfarenheten utur Sweriges rikes lag och stadgar utdragen och författad, tryckt 1802.
Thyrén, Johan, Makes gäld, tryckt 1893.
Trygger, Ernst, Om fullmakt såsom civilrättsligt institut, tryckt 1884.
Vocke, Heinrich, Gemeines eheliches Güter- und Erbrecht in Deutschland, tryckt 1873.
Winkler, Joh., Die Geschlechtsvormundschaft in ihrer geschichtlichen Entwicklung, tryckt 1868.
Winroth, A. O., Om tjenstehjonsförhållandet enligt svensk rätt, tryckt 1878.
Winroth, A., Äktenskapshindren, tryckt 1890.

Inledning.

Makarnes ömsesidiga skyldighet att med sin egendom bidraga till familjens uppehälle kan tänkas ordnad efter en mångfald olika principer. Det är dock företrädesvis tvenne, som i modern positiv rätt vunnit en vidsträcktare tillämpning, och begge dessa äro byggda på den förutsättningen, att mannen representerar familjens gemensamma intressen och omhänderhafver det gods, som är afsedt att tjena till dess bästa. Af de båda principerna, hvilka i sin rena form äro hvarandra rakt motsatta, härstammar den ena från den romerska (justinianska) rätten, och den andra är af germanskt ursprung. Som bekant medgaf den justinianska rätten icke åt äktenskapet något inflytande på makarnes förmögenhetsrättsliga förhållanden vidare än att mannen förvaltade den egendom (dos), hvars afkastning var afsedd att utgöra hustruns bidrag till utgifterna för den gemensamma hushållningen. Den germanska rätten deremot stälde principielt all hustruns egendom under mannens förvaltning [1]. Detta förhållande var endast en yttring af mannens husfaderliga magt (mundium), denna myndighet, som sträckte sig öfver alla medlemmar af hans hus och hänförde sig till deras personer ej mindre än till deras egendom. Den ena som den andra principen har i olika tider och rättssystem blifvit på mångfaldigt sätt modifierad och inrymt undantag, hvarigenom stundom, trots den olika utgångspunkten, förvaltningsför-

[1]) Vi bortse här från eganderättens gestaltning, hvilken från ifrågavarande synpunkt är utan betydelse.

hållandenas gestaltning vid en yttre anblick blifvit temligen ensartad. Så kunde redan i den justinianska rätten hustruns dos omfatta all egendom, som hon förde med sig i äktenskapet, och i modern rätt gifves det på den romerska dotalrätten hvilande rättssystem, der detta är föreskrifvet såsom regel [1]). Å andra sidan begynte redan tidigt i germansk rätt egendom undantagsvis förbehållas hustrun till egen disposition [2]), och i modern rätt har detta förfarande vunnit en vidsträckt tillämpning i rättssystem på germansk grund, hvarförutom en fullständig brytning med den forna principen egt rum dels i åtskilliga nordamerikanska stater [3]), dels ock, för ej så lång tid sedan, i den engelska rätten [4]).

Omfattningen af hustruns förmåga att företaga rättshandlingar står i nära samband med den form, i hvilken boets förvaltning är ordnad. Ty det ligger i sakens natur, att den egendom, som lemnats i mannens hand för att användas till familjens gemensamma behof, icke kan få ensidigt disponeras af hustrun till andra ändamål. I den mån så ej är förhållandet, finnes å andra sidan tillfälle att medgifva hustrun en af äktenskapet alldeles opåverkad förfoganderätt.

---

[1]) Märkisches Provinzialrecht. Se *Dernburg,* Bd III, s. 68. Äfven i andra delar af Tyskland, der Gemeines Recht gäller, har den seden utbildat sig, att all hustruns förmögenhet ställes såsom dos. Se Motive, Bd IV, s. 144.

[2]) I Tyskland begynte detta redan i den senare Medeltidens rättskällor, både i schwabiska (*Schrœder,* Güterrecht, II Del, 1 afd., s. 105, 145), i frankiska (*Schrœder,* a. a., II Del, 2 afd., s. 161), och i sachsiska rättskällor (*Schrœder,* a. a., II Del, 3 afd., s. 277). *Kraut,* antager, att detta kunnat ske äfven i äldre tid, oaktadt ingenting derom finnes nämndt i källorna (*Kraut,* Bd II, s. 375 f.). Jfr deremot *Vocke,* s. 428, som åberopar en urkund från år 874.

[3]) Se härom Norska Kommissionens betänkande, s. 85 ff., *Guillouard,* s. 65 f.

[4]) Genom «The Married Women's Property Act 1882» har den gifta qvinnan tillerkänts rätt att förvärfva, besitta och förfoga öfver fast eller lös egendom såsom sin enskilda tillhörighet «in the same manner as if she were a feme sole»

Delvis skjuter dock frågan om hustruns handlingsförmåga utöfver den princip, efter hvilken nämnda förhållanden i en positiv lagstiftning äro ordnade. Detta gäller icke blott i fråga om rättshandlingar, som till sitt objekt hafva en personlig arbetsprestation af hustrun, utan jemväl sådana, som väl närmast inrymma en rättighet mot en person, men der rättigheten är så beskaffad, att den omedelbart kan omsättas i anspråk på personens egendom. Ty liksom giltigheten af en dylik förpligtelse i och för sig är oberoende af frågan, om den förpligtade verkligen *eger* medel till fullgörande af sitt åtagande, så kan ej heller frågan, om den förpligtade för tillfället eger *förfoga* öfver sin förmögenhe. eller icke, vara afgörande för rättshandlingens giltighet. Äfven der all en hustrus förmögenhet är ställd under mannens förvaltning, måste alltså särskilda synpunkter tillgripas för att afgöra, om giltighet skall tillerkännas en förbindelset som ej har afseende på viss egendom.

Hvad denna sak angår, är det ingalunda brist på exempel i såväl äldre som nyare rättssystem, att andra synpunkter än den ofvan afhandlade verkat bestämmande och inskränkande för hustruns förmåga af rättshandlingar. Stundom hafva verkningarna äfven träffat den ogifta qvinnan, men det är en egenhet, att de i allmänhet visat en segare lifskraft med afseende på hustrun.

De inskränkningar, hvarpå positiv rätt gifver exempel, äro till sin grund af tvefald art. Än söka de sin orsak i qvinnans egen personlighet. De äro resultatet af ett förmenande, att det qvinliga könet i andligt afseende är underlägset det manliga. Qvinnan likställes i förståndsmognad med en minderårig; hon kan ej sjelf bedöma sitt bästa, och frånkännes derför förmågan af en rättsligt verksam viljeyttring.

Andra inskränkningar hafva endast medelbart sin grund i qvinnans kön; sin verkliga rot hafva de i hennes förhållande till andra personer, i hvilkas fördel det ligger att be-

vara hennes egendom oförminskad. Hon är ej oförmögen att företaga rättshandlingar, men hon förhindras derifrån, emedan de äro i strid med en annans intresse.

Af den förra arten var den antejustinianska rättens Senatus Consultum Vellejanum, som förklarade ogiltig hvarje intercession af qvinna, utan afseende å hennes civilstånd, af skäl att hon förmenades sakna förmåga att till deras verkliga innebörd uppskatta de framtida verkningarna af sin handling. Just det förhållande, att förbudet träffade alla qvinnor, enka och mö såväl som hustru, den som grundat egen hushållning lika väl som den der lefde i faderns hem, visar, att vi här se exempel på misstro till hennes omdömesförmåga, en brist i hennes rättshabilitet. Deremot anses den antejustinianska rättens tutela mulierum af de flesta författare hafva varit af den senare arten, ehuru romarne sjelfva uppgifva «infirmitas sexus», «levitas animi» såsom dess grund [1]).

Hvad den gamla germanska rätten beträffar, voro många krafter der verksamma till att inskränka hustruns handlingsfrihet, men man kan näppeligen finna bevis, att

---

[1]) *Gide,* s. 3, yttrar härom: L'institution même qui semble se lier le plus étroitement à l'idée de l'incapacité du sexe, la tutelle des femmes, se rattache parfois à des causes bien différentes: si vous voyez cette tutelle régir les biens plutôt que la personne, si vous la voyez prendre fin ou s'atténuer avec l'émancipation ou le veuvage de la pupille, croyez que son principal but, c'est, non pas de subvenir à la faiblesse de la femme, mais d'assurer la force et la grandeur des familles en empêchant le patrimoine héréditaire de se disperser et la discipline domestique de s'affaiblir. En un mot, dans tous ces cas l'incapacité de la femme est un effet et non une cause, une conséquence particulière et non un principe général. C'est l'épouse, la fille, la soeur qui est incapable, non la femme; distinction capitale pour qui veut pénétrer dans la pensée du législateur». — Andra författare uppfatta likväl tutela mulierum i den andra meningen, eller anse båda syftemålen hafva varit verksamma jemsides, såsom *Leonhard,* Institutionen des römischen Rechts, Leipzig 1894, p. 223, not 1. Såsom representanter för förstberörda åsigt nämner han v. Ihering, Hölder, Czyhlarz, Solkowski. Jfr äfven *Winkler,* s. 1 ff.

den innersta orsaken var en misstro till qvinnokönets förmåga att sjelf handhafva sina angelägenheter. Hustruns såväl som den ogifta qvinnans ställning har för öfrigt i historisk tid varit ganska olika hos skilda germanska folk och stammar, allt efter som deras geografiska splittring vållat olikheter i nationel åskådning och i samhällsskickets gestaltning, och helt naturligt framträder detta klarare, ju längre fram i samhällenas utveckling man anställer jemförelsen. Men det är först, då den germanska och romerska rätten mötas, som den uppfattningen vinner herravälde, att inskränkningarna i hustruns handlingsförmåga hafva sin rot i hennes köns andliga underlägsenhet, och hon betraktas såsom likstäld med en för ungdom omyndig. Då finner jurisprudensen plötsligt, att det gamla mundium är den nödvändiga konseqvensen af hvad romarne kallade sexus infirmitas, fragilitas, levitas animi, och det egendomliga inträffar, att den romerska rätten, som i sitt sista skede lemnade qvinnans rättskapacitet nästan alldeles oberörd af äktenskapet, i sin äldre gestaltning vinner ett inflytande, hvars verkningar ännu äro synbara i en och annan lagstiftning [1]).

I modern rätt äro inskränkningarna i hustruns handlingsförmåga uteslutande att söka i äktenskapet, antingen omedelbart eller närmast i dess förvaltningsförhållanden; i allt fall torde här och der qvarstående, på annan grund byggda lagbud icke hafva stöd i rättsmedvetandet.

---

[1]) Om detta förhållande talar t. ex. *Kraut* för den tyska rättens del, Bd II, s. 291 f. För den franska rätten yttrar *Gide*, s. 425: «Trop fidèles à leur habitude de chercher exclusivement dans les Pandectes le secret d'institutions que Rome n'avait jamais connues, les romanistes français des XVe et XVIe siècles ne manquèrent pas d'y chercher aussi l'explication du pouvoir marital, et ils crurent la trouver dans les textes qui parlent de «l'imprudence, de la fragilité, de l'imbécilité de la femme». Dès lors l'autorité maritale se transforma, à leurs yeux, en une sorte de tutelle à la romaine, destinée à secourir la femme comme un pupille et à la protéger contre sa propre faiblesse». — Att ett liknande omslag i uppfattningen kan spåras i vår egen rättshistoria, skola vi framdeles se.

Men äfven i fråga om det inflytande, som i förevarande hänseende förlänas åt äktenskapet, kan uppfattningen gå i olika rigtningar, och här träder framför allt i förgrunden frågan om hustrus behörighet att stifta gäld. På detta område visa sig betydliga åtskilnader i olika moderna rättssystem, oafsedt såväl deras historiska ursprung som den närvarande anordningen af förvaltningen. Här finna vi ett på dotalrätten bygdt system, bland andra inskränkningar, förneka hustrun rätt att upptaga lån och att gå i borgen (italiensk rätt) [1]), medan ett annat, som hvilar på samma grundval, visat förebilden större trohet och lemnar hustrun frihet att förpligta sig såväl som att företaga andra rättshandlingar, hvilka ej angå hennes dos (österrikisk rätt) [2]). Den franska rätten, som är nästan lika välvillig mot det romerska dotalsystemet som mot den germanska rättens förvaltningsgemenskap, och som i den senare medgifver både undantag och en fullständig brytning, dömer under alla förhållanden hustruns skuldförbindelse ogiltig, der den icke kan anses såsom en nödtvungen förvaltningsåtgärd. Den anser äktenskapet i och för sig utgöra hinder för hustru att stifta gäld: möjligheten att göra skuld innebär en större fara än rättigheten att afyttra sin egendom, derigenom att den offrar framtiden för det närvarande; genom att medgifva hustrun att göra gäld blottställas hennes barn, hennes man, hon sjelf för framtida nöd [3]). — Man kan ej undgå att här se en erinran om könets underlägsenhet, ett misstroende till *qvinnans* förmåga att bedöma och beherska sitt handlingssätt. — I tysk rätt finner man prof på åtskilliga

---

[1]) Italiens civillagbok, § 134. Jfr Norska Kommissionens betänkande, s. 75 ff.

[2]) Österrikes civillagbok, §§ 1233—1241. Jfr Norska Kommissionens betänkande, s. 57 f.

[3]) Så utlägges och motiveras Code civil af den franska doktrinen. Se *Demolombe*, Tome II, s. 173 ff. På andra områden för Code Civil's giltighet synes dock tvekan råda. Se Motive, Bd IV, s. 220.

lösningar af spörsmålet genom sammanställning med hustruns rätt till undantagsförvaltning af viss egendom, en utväg, som har gamla anor i den tyskgermanska rätten [1]. Så stadgar den sachsiska rätten väl i allmänhet förbindelsens ogiltighet, men gör undantag härifrån, om den ingåtts «mit Beziehung auf ihr vorbehaltenes Vermögen», eller om hustrun utlofvat betalning ur denna [2]. Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten tillåter hustrun att med skuld belasta «das vorbehaltene Vermögen» utan mannens samtycke, men, skall gälden kunna utkräfvas under äktenskapet, fordras tillika, att borgenären erhållit pantsäkerhet i något Vorbehaltsgut [3]. Partikulärrättsligt gäller dock i de markiska provinserna, att hustruns skuldförbindelse är giltig, trots det att mannen har «Verwaltung und Niessbrauch» till hela hennes förmögenhet, men den får ej göras gällande mot hustrun eller hennes förmögenhet, förrän äktenskapet blifvit upplöst. En liknande ståndpunkt intager äfven Gemeines Recht [4]. Det tyska förslaget till en för hela riket gällande civillag har närmat sig denna uppfattning, i det att hustruns förbindelse principielt erkännes såsom giltig, men dess exegibilitet till en del röner påverkan af förvaltningsförhållandena [5]. Detta är en följd af den grundsats, på hvilken förslaget i förevarande frågor är grundadt, eller att hustruns handlingsförmåga ej bör inskränkas utöfver hvad hennes pligter gentemot familjen, hennes skyldighet att bidraga till dess underhåll samt den ordning, i hvilken denna skyldighet 'fullgöres, med nödvändighet kräfva.

---

[1]) Redan i den tyska medeltidsrätten ansågs hustruns ensidigt stiftade skuldförbindelse kunna göras gällande i egendom, som undantagits från mannens förvaltning. Se *Schroeder,* Güterrecht, II Del, 1 afd. s. 225 f.; II Del, 2 afd., s. 159 f.; II Del, 3 afd., s. 277 f.

[2]) Konungariket Sachsens civillagbok, §§ 1640, 1641.

[3]) Allgem. Landr. II Del, 1 titel, §§ 318, 319. Jfr *Dernburg,* Bd III, s. 70 f.; Motive, Bd IV, s. 221.

[4]) *Stobbe,* Bd IV, s. 160; Motive, Bd IV, s. 220.

[5]) Entwurf, §§ 1311, 1312; Motive, Bd IV, s. 222 ff., s. 249 ff.

Vill man draga upp gränserna för hustruns handlingsförmåga i ett visst rättssystem, är det alltså till en början af nöden att känna de bestämmande synpunkterna. Hvilka dessa äro i vår egen rätt, är emellertid ingalunda uttryckt med otvetydig klarhet. Derför har ock tolkningen af de för öfrigt långt ifrån uttömmande lagbuden blifvit oviss, och såväl i doktrin som praxis hafva olika meningar rådt angående 1734 års lags bestämmelser. Genom den senaste på detta område företagna lagändringen hafva tvifvelaktigheterna ingalunda upphäfts; snarare har det omtvistade området blifvit större än tillförene. Vid dessa förhållanden torde det vara af nöden att såsom grundval för behandlingen af gällande rätt skärskåda institutets historiska utveckling, för att vinna kännedom om den rättsåskådning, i hvilken bestämmelserna hafva sitt ursprung, helst de ofta nog bevarat nästan samma affattning, som de egde redan i våra äldsta rättskällor. Af skäl, som framdeles komma att visa sig, behandla vi rättsutvecklingen före 1734 i två perioder, mellan hvilka tiden för reformationen utgör skiljemärket, hvarefter gällande rätt kommer att bilda den tredje afdelningen.

I. Rättsutvecklingen under Medeltiden.

Landskapslagarne.

§ 1.

Bestämmande moment för hustruns handlingsförmåga. — Målsmanskapets ursprungliga betydelse.

Våra äldsta landskapslagar visa oss dragen af ett samhälle i dess begynnelse, af en rättsordning, hvars skydd i väsentlig mån beror af individens personliga och fysiska magt. Samhället undandrager en brottsling sin frid, men den förorättade får draga försorg om straffet, taga böter eller hämnd. Samhället fastställer den enskildes rätt, men han får hjelpa sig sjelf med dess uttagande [1]). Derför sluta sig ättens medlemmar tillsammans till gemensamt skydd, till bistånd såväl i försvar för rätten som i hämnd för dess kränkande; och derför blir det för ätten ett lifsvilkor att vara rik och mägtig. Ättens bevarande vid sin förmögenhet är ett hufvudintresse för rättsbildningen. Å en annan sida se vi i samma lagar ännu spår från en tid, då husfadern företrädde sitt husfolk ända till ansvarighet för deras handlingar. Mot hans pligter svara lika stora rättigheter. Inom familjen utöfvar husfadern en nästan oinskränkt myndighet, och särskildt är hans magt öfver familjemedlemmarnes egendom bibehållen. Af dessa förhållanden är det som den gifta qvinnans ställning är beroende; husfaderns magt och ättens sträfvan att bevara ättförmögenheten äro de mo-

---

[1]) *Amira,* s. 109, 161; *Brunner,* s. 183.

ment, som väsentligast bestämt hennes rättsliga handlingsförmåga. Hon är sålunda, äfven om hon bevarat eganderätten till sitt gods, förbjuden att förfoga deröfver på ett sätt, som kränker vare sig mannens husbondemyndighet eller hennes ättmedlemmars intresse.

Det ligger nära till hands att, såsom det stundom äfven skett, fatta de i lagarne meddelade förbuden mot förfoganden af hustru såsom verkningar af en i hennes person inneboende brist på rättshabilitet. Så synes t. ex. NORDSTRÖM hafva uppfattat hennes ställning. «Konæ ær ovormaghi» säger han med åberopande af ett stadgande i den yngre Vestgötalagen [1]. «Hon ägde i följd deraf ej något caput standi, hon utgjorde ej någon del af de friborne männens förbund eller af de gamla rättssamfunden och *skulle derföre företrädas af en målsman i de henne rörande ärenden af såväl civil som criminel natur*» [2]. Utgående från det antagande, att hustru öfver hufvud var likstäld med en öfvermage, finner han häri förklaringen till, att ej hon sjelf, utan hennes man, i egenskap af hennes målsman, förvaltade och förfogade öfver hennes egendom, samt kommer sålunda fullt konseqvent till den slutsats, hvarmed han förklarar ett förbud mot köp mellan man och hustru: «svårligen låter ock ett sådant köpeaftal i anseende till den under mannens egen målsmannarätt stående hustruns omyndighet juridiskt tänka sig» [3]. — Detta sätt att betrakta saken torde dock ej vara rigtigt. Å ena sidan var hustrun, trots de inskränkningar, som funnos i hennes rättsliga handlingsförmåga, ingalunda likställd med en öfvermage, utan tvärtom i och för sig habil att företaga rättshandlingar, och å andra sidan är det ej heller rigtigt att förbinda mannens rätt att förvalta hustruns egendom med hennes behof af en målsman. Ty detta be-

---

[1] V. G. L. II, þB 33.
[2] *Nordström,* II Del, s. 93.
[3] *Nordström,* II Del, s. 179.

hof stod i sjelfva verket i våra äldsta landskapslagar ej i samband med förmågan att utanför rätta förfoga öfver sin egendom, något som framgår såväl af lagarnes bestämmelser angående målsmannens befogenhet, som deraf att målsmanskap ej alltid var förenadt med egendomsförvaltning [1].

Vi skola till en början granska de stadganden, hvilka direkt omtala målsmannens befogenhet. Det heter:

Ö. G. L. RB 12 § 1 «Nu ma egh kona eþ ganga ælla sea ælla ughurmaghi: þy at þön skulu mals man haua: sum suara skal firi þön ok sökia: þæt a þæn gæra sum næstær ær þöm a faeþrinit. utan han dele uiþ þöm. þa skal þæn sum næstær ær a möþrinit suara firi þöm. § 2. Nu ma egh kunu þing stæmna. þa skal hænna mals manne stæmna æn han ær innan landzs ok lagh saghu. ær han egh sua: þa skal stæmna andrum hænna skyldum frænda. innan landzs ok laghsaghu: ær hun utlandzsk. ok aghær egh frændær innan landzs ok laghsaghu: þa skal hænne stæmna ok biþia hana fa sik mals man: þæn antuiggia dyli firi hana ælla suari firi hana ok böte.»

Detta stadgande, som utförligare än något annat omtalar målsmannens skyldigheter, angifver honom endast såsom qvinnans processuele företrädare. Hans person bestämmes genom närhet i skyldskap, och således är befattningen i regel beständig, dock kan vid förhinder för den närmaste skyldemannen någon annan frände för tillfället blifva målsman. Åtskilliga stadganden i Vestgötalagen antyda, att, om flere

[1]) Äfven *Rive* har den uppfattningen, att målsmannen i första hand hade till uppgift att förvalta egendomen, samt att förvaltningen drog med sig företrädandet inför rätta (Bd I, s. 111), hvilket för hans del beror deraf, att han origtigt öfversatt det i texten här ofvan återgifna stadgandet ur Östgötalagen: «nu ma egh kona eþ ganga etc.» Detta återgifver han en gång med: «Nun soll die Frau keinen Eid leisten und *nicht für sich sorgen* wie der Minderjährige etc.» (Bd I, s. 111, not 7), och på ett annat ställe: «Frauen und Unmündige *sollen keine Verwaltung führen* und keine Eide leisten etc.» (Bd I, s. 109, not 4).

fränder äro qvinnan lika närskylda, så äro samtlige behörige att föra hennes talan och bära målsmans namn [1], hvaremot den målsmannen understundom tillkommande förmån tillägges den, som i det särskilda fallet företräder henne.

V. G. L. II GB 18: »Gör maþer lægher. — — — þet skal vt sökiæ ræter kono malsmaþer ok eig annar. ok haui han tua löte. ok hun þridiung af botom. Æro flere kononne iamskyld. taki þen sak soker.»

Den qvinna, som ej har någon skyldeman, får, då rättegång mot henne anställes, taga till målsman, hvem hon vill. Se ofvan Ö. G. L. RB 12 § 2 samt

V. G. L. III: 106: «Gör man sik malsman vskylra cono oc sigher sik hænni skyllæn wæræ. sigher nocor ne gæn winni sik til met XII manæ eþe at han er hanni swa skyller at han ma hænnæ malsman wæræ. ær hun vt lænzk oc hawer eig hær frænder tiki slikæn malsman hun will.»

För en gift qvinna för i regeln hennes man talan.

Ö. G. L. Vaþ. 36: «Nu alla þa saki sum kona gær mæþan hon ær ogipt þa suari hænna gipta man ælla böte firi hana. æn þo at hon se fæst manne. baþe han böte ok söke firi hana æn nakuat kan gæras til hænna: nu siþan uight ær firi kirkiu durum ok gift þa skal hænna husbonde baþe sökia ok suara firi hana.» U. L. þB 11; Vestm. L. II þB 23; Hels. L. ÄB 2 § 1.

Men om man och hustru anklagas att gemensamt hafva begått brott, kan han ej värja henne, utan detta åligger hennes blodsfränder, och de benämnas vid sådant tillfälle hennes målsmän.

---

[1]) Att flere personer samtidigt buro målsmansnamnet, visar äfven en och annan urkund, t. ex. DI 2880 (a 1331) «— — — Sigridis Holmgersdotter — — — profero nocionem, me cum venerabili patre domino karolo — — — commutacionem fecisse prediorum — — — cum consilio et consensu andree, nicholai, karoli et danielis benedicti filiorum meorum verorum et legittimorum proloqutorum dictorum maalsmænn — — —.»

V. G. L. IV 18: 13: «Nu bær husffru sak. at hun stal mæđ bonđæ sinum. þa skulæ hænnær malsmæn þer skyllæster æru. hanæ wæriæ mæđ II tylftom. ———»
Utom skyldigheten att föra qvinnans talan åligger enligt götalagarne målsmannen äfven en viss skyldighet att bära ansvaret för hennes brott.

V. G. L. II DB 11: «Dræper konæ man. þa skal mælæ a mannen þen skylđæster ær hænnir. han skal botom wærþæ æller friþ flyæ. ær eig faþer til son æller broþer. þa taki þen skilđæstæ. þy taker broþer vingiæf. at han skal före moþer æller systor sakum svaræ. ok lanđ flyæ æn sva komber til». Se vidare V. G. L. I Md 5 § 2; AB 15; þB 5 § 2; V. G. L. II þB 12; 33; Ö. G. L. KB 26; DB 9 § 1; Vaþ. 15; 22.

I detta förhållande har man velat se ett bevis, att målsmannen i denna sin egenskap hade qvinnans egendom i sin förvaltning och att hans skyldighet att böta för hennes brott var en konseqvens deraf. Häremot talar dock den karakter af tillfällighet, som, efter hvad vi ofvan sett, ofta nog utmärkte målsmannens befattning. Då en hustrus fränder åläggas målsmanspligt eller då en «utländsk» qvinna anbefalles att, vid påkommande behof att företrädas inför rätta, taga sig en målsman, kan man ej gerna föreställa sig, att detta målsmanskap stod i något samband med förvaltningen af hennes egendom. Utom dess skulle ju, enligt ofvan anförda lagställe, son ansvara för moder i enkestånd, hvilkens befogenhet att sjelfva förvalta sin egendom dock, som vi framdeles skola se, är ställd utom tvifvel.

För öfrigt utgingo böterna ursprungligen af målsmannens eget gods, och ej af qvinnans. Detta har sin förklaring deri, att böterna från början voro ett slags lösesumma för friden; det ålåg målsmannen att fly frid i qvinnans ställe, och ville han rädda sig från fredlösheten genom att betala penningar, så fick han också sjelf »botom værþæ».

De stadganden, som direkt behandla målsmanskapet, gifva sålunda ingen antydan om målsmannens förhållande till egendomsförvaltningen. Men andra lagrum erbjuda en afgörande bevisning emot den uppfattning, att egendomsförvaltning hört till målsmanskapets begrepp. Götalagarne omtala nemligen målsmanskap såväl för qvinnor som för minderåriga, hvilket ej är förenadt med förvaltningsrätt.

Ofvan anmärkta lagrum visa, att enligt götalagarne qvinna äfven under sitt enkestånd måste inför rätta företrädas af en målsman. I Vestgötalagen (II DB 11) heter det uttryckligen, att sonen skulle svara för modern. I Östgötalagen föreskrifves det såsom allmän regel, att en qvinna skulle hafva målsman, utan att, såsom i svealagarne är fallet, undantag göres för enka [1]. Denna omständighet hindrade dock icke, att enka i götalandskapen, liksom i svealandskapen, egde förvalta ej blott sitt eget gods utan äfven sina barns.

V. G. L. I AB 4 § 2: «Kona giftiss bort fræ barnum sinum. eghu barn ambut æller þræll. þa ma þem firi bo sætiæ. þa mughu fæþærnis frænþer skiptæ or barnæ lot. Faþur broþir barnæ mæli mælæ. ok fostræ skal firi bo sitiae. Moþer skal raþae arkær. lyklum ok lætæ skyldir takæ. ok skyldir lukæ. Ær moþorfaþir. til þa skal raþa ok eig faþur broþer. Ær faþurfaþir til þa skal han raþæ. ok eig mođorfaþir. Eigh gitær moþor uiþær bo skilt num folstra se til. firi at sættiæ

[1]) Detta är äfven obestridt af författarne på detta område. *Rive* t. ex. framhåller, att i de nordiska länderna enkan, ehuru eljest en skarp åtskilnad förefanns mellan hennes och andra qvinnors ställning, likväl inför rätta fortfarande behöfde företrädas af en man, samt att den isländska och norska rätten medgifva henne sjelf att utse denne Bd I, s. 152 f.). *Steman* omtalar att äfven enl. de danska medeltidslagarne enka skulle hafva en Værge, som företrädde henne inför rätta. För götalagarnes del framhåller också *Lehmann*, att qvinnan var ställd under en «lebenslängliche, wesentlich einheitliche Tutel», och den tutel, han här åsyftar, är målsmanskapet (s. 21).

Moþir skal til faræ. þrysvar a iamlangæ bos at vittiæ. æn bryti firi sitir.»

Då det här förklaras, att en enka ej ens vid sitt omgifte fick skiljas från barnens gods, såvida ej en träl fanns att sätta till förvaltare af detsamma, så är det uppenbart, att hon, så länge hon förblef enka, hade en ovedersäglig rätt att hafva godset om hand. Den yngre redaktionen af Vestgötalagen (AB 6) förklarar också uttryckligt: «eig ma fra moþer takæ mæþan hun vgipt sitir, vtan hennæ brut hittis. ok hun misbæghæ barnæ goz.» Äfven Östgötalagen stadgar detsamma i uttryckliga ordalag:

GB 18: «Nu bor kona mæþ bonda sinom ok afla barn saman: nu dör bondin, þa ærua hans barn han: moþirin a uitzs orþ seia firi barna sinna gozs mæþ næsta fæþrinis frænda raþe æ mæþan hon ogipt ær. — — —»

Men var enka befogad att förvalta sina barns egendom, var hon emellertid lika litet i stånd att inför domstol föra deras talan som sin egen. Det stadgas derför, att en af barnens manliga fränder skulle deras «mali mæla», d. v. s. vara deras målsman [1]; och Östgötalagen anbefaller enkan att icke afhända barnen deras fasta egendom eller dyrbarheter utan «þerra mals manzs uit ok uilia» [2].

Att enka, som var befogad att råda öfver sina barns gods, äfven hade förvaltningen öfver sitt eget, är sjelffallet, och framgår utom dess deraf, att hon, så länge hon förblef enka, lefde i bogemenskap med barnen [3].

Här hafva vi alltså att beakta, dels att vid en familjefaders död förvaltningen af barnens egendom tillkom mo-

---

[1] Se *Schlyter*, Glossarium till V. G. L., s. 465: «mæli ·v. male (annars) mæla, föra en annans talan, vara målsman».

[2] Äfven enligt svealagarne egde enka förvaltningsrätten till sina barns gods, (U. L. ÄB 7 § 1; Wm. L. II ÄB 8 § 1; H. L. ÄB 8), men som enka enligt dessa lagar var sin egen målsman, är det troligt, att hon äfven var behörig att föra talan för sina barn.

[3] V. G. L. I AB 4 § 2; Jfr äfven *Amira*, s. 734.

dern, äfven om målsmanskapet öfvergick till barnens manliga fränder, och dels att en enka, oaktadt hon inför rätta tarfvade en målsman, var befogad att förvalta ej blott sin egen utan äfven andras egendom.

Och liksom målsmanskapet ej betydde någon rätt öfver enkans gods, så utgjorde det ej heller något hinder för hennes förmåga att företaga rättshandlingar. Då Östgötalagen [1]) gifver enka föreskrifter om förvaltningen af hennes barns egendom och dervid förbjuder henne att sälja deras fastigheter och dyrbarheter «utan þerra mals manzs uit ok uilia», så kan häraf slutas, att hon var oförhindrad att afyttra sådan lösegendom, som ej räknades till sistnämnda kategori. Hvad hennes eget gods beträffar, anbefaller henne samma lag [2]), att vid försäljning eller bortskiftande af fastighet inhemta sin giftomans råd: «Nu sæl kona ælla skipti sinni iorþ, siþan hon ær ænkia mæþ sins gipta manzs raþi þæt köp ær lagh giort aghe þæn uitzs orþ at uaeria sum köpt hauær», hvaraf torde följa, att hon var fullkomligt obunden i förfogandet öfver sin lösegendom. Talrika urkunder från landskapslagarnes tid erbjuda exempel, att enkor i götalandskapen företagit hvarjehanda slag af rättshandlingar. De omtala försäljning [3]) och bortskiftande [4]) af fastighet, förlikning [5]) angående sådan och förfogande genom gåfva och testamente [6]), pantsättning för gäld [7]) o. s. v. I ett fall finnes en enka

---

[1]) Ö. G. L. GB 18.

[2]) Ö. G. L. GB 14 § 4.

[3]) DI: 794 (a 1284, Vgtland?); 1816 (a 1311, Vgtland); 2944 (a 1332, Ögtland); 3693 (a 1343, Vgtland).

[4]) DI: 1846 (a 1312, Vgtland); 2000 (a 1315, Vgtland).

[5]) DI: 1214 (a 1298, Ögtland).

[6]) DI: 1062 (a 1292, Vgtland); 1864 (a 1312, Ögtland); 1869 (a 1312, Vgtland); 2165 (a 1318, Ögtland).

[7]) DI: 2942 (a 1332, Ögtland): «Rangfridis, relicta birgheri røriksson — — — recognoscens me de venerabili patre domino henrico abbate in iulættom centum quadraginta marchas denariorum accepisse mutuo et pro eis molendinum meum iuxta sudercopiam situm tytulo pignoris ei tradidisse — — —».

hafva gifvit en manlig frände uppdrag och fullmagt att sälja hennes fastighet samt lyfta och qvittera köpeskillingen [1]. Att målsmannen såsom sådan ej hade någon befattning med egendomsförvaltningen, och att benämningen öfver hufvud ej förde tanken på annan behörighet än att föra någons talan inför rätta, bekräftas äfven deraf, att «målsman» i den tidens latinska urkunder återgifves med «prolocutor» [2]. Samma benämning återfinnes på den person, som inför rätta förde talan för ett kloster [3], ehuru denne ej hade något att skaffa med förvaltningen af klostrets ekonomi [4]. Med «prolocutor» öfversättes stundom äfven ordet fæstamaþer (styrifaster, forskialamaþer), benämning på den person, som vid öfverlåtelse af fastighet på tinget uttalade den formel, hvarigenom eganderättens öfvergång bekräftades [5]. Benämningen tyckes alltså temligen regelmässigt användas på personer, som på tinget förde ordet för andra, och denna betydelse är ock bäst förenlig med härledningen af såväl «prolocutor» som «malsman».

Utgå vi från dessa förhållanden, att målsmanskapet i landskapslagarne icke i och för sig innefattade förvaltningsrätt till egendom, oafsedt att målsmanskap och förvaltningsrätt ofta nog sammanträffade i en person, samt att ej heller behofvet af en målsman för rättsåskådningen tillika betydde oförmåga af rättshandlingar, så kunna vi icke af den om-

---

[1]) DI: 2447, 2452, 2461, 2473.

[2]) DI: 2880, 3154.

[3]) DI: 137, 548. Jfr *Lars Nilsson,* Klosterväsendet i Sverige, s. 61.

[4]) Att förvaltningen, åtminstone till hufvudsaklig del, sköttes af klostrens föreståndare, äfven i nunneklostren, visa urkunderna, som gifva talrika exempel på, att abedissorna å klostrets vägnar köpt, sålt och bortskiftat fastigheter, upplånt och utlånt penningar, utfärdat qvitton, ingått förlikningar m. m. Se t. ex. DI: 2051, 2072, 2121, 2272, 3260, 3522 (köp); 1841, 2226, 2228, 2340, 2346, 2851 (byte); 2139, 2140, 2295, 2326, 2513, 3008 (försäljning); 2037 (utlåning); 2395, 2369, 2372, 2566, 3074 (qvitto); 2265, 2462, 2391 (förlikning) m. fl.

[5]) *Amira,* s. 274. 281.

ständigheten, att mannen var sin hustrus målsman, draga någon slutsats angående hennes rättsliga handlingsförmåga. Som vi redan nämnt, var densamma, efter vårt förmenande, ej heller bestämd från denna synpunkt. Må vi granska de stadganden, som direkt innehålla förbud för hustru att förfoga öfver boets egendom.

Ö. G. L. Vins. 8 § 1: «Nu ma egh bondans kona mera köp gæra æn til atta pænninga: nu ær bondans son oskiptær uiþær han: þa ær han egh at meru köpgildær æn þræll hans.»

U. L. Kp. 4: «Kiöpir man nokot aff bondæns husfru. þa ma hun sæliæ til fiuræ pænningæ. ok æi meræ. ok æncti hiön æliær barn bondæns ma nokot kiöp giöræ. hwar sum meræ köp giör wiþ þöm aellr skipti. han böte þre markær. utæn þæt kiöp se giört a torghe. æ skulu torgh kiöp gild wæræ.»

H. L. Kp. 2: «Hustru æller bondæns barn maghu æy meræ kiöp göræ æn till enæ örtugh. wtan þæt see XVIII ara gamalt. ok faþer fa þy fæ ii hænder. hwar sum meræ köp gör mæþ þem vtan bondans witu. bötæ VIII öræ ii hwan þriþiung.»

Sm. L. Kp. 4: «Hwar sum cöper wiþ husfru bondans vtan witu hans. aghe. bonde wald þæt cöp ater kalla. æn þæt ær mera æn til öris. Ængin ma oc wiþ bondans barn cöp göræ mera æn til IIII pænninga. vtan hans witu. Hwar mera gör. böte III marker. vtan þæt si a torghe giort. All torgh cöp aghu gild wara.»

Vi finna, att i dessa stadganden afses icke blott hustru utan äfven barn och öfrigt husfolk. Jemväl bondens son inskränkes i sin handlingsfrihet, utan afseende på om han uppnått myndig ålder och således inför rätta är sin egen målsman.

Jemföra vi ytterligare:

Ö. G. L. Es. 22: «Nu æru bröþær i bo saman þa ær þæn ælste köpgildær til alls þæs sum þer aghu: firi

utan egh ma han fæþrini þerra ur staþ köpa ællas alli haldin a fæstum ok egh en þerra.»

Ö. G. L. Vins. 10: »Nu sitia bröþær i bo saman: þa ær þæn ælzste köpgildær ok egh flere. utan eghn þerra skal ur staþ lata: þa skulu þer allir a fæst halda:» — så kan man med skäl fråga, hvarför orsaken till begränsningen i hustruns rätt att förfoga öfver boet skall sökas i hennes kön och deraf beroende behof af en målsman, då samma begränsning stadgas för män, som äro sina egna målsmän, till på köpet om de äro delegare i boet. Oss synas alla dessa förbud hafva en gemensam rot, nemligen i husfaderns myndighet. Det är ofta påpekadt, att den fullständiga rättskapaciteten i germansk rätt icke berodde ensamt på personliga qvalifikationer, utan framför allt derpå, om en person grundat en sjelfständig hushållning [1]). Inträdd myndighetsålder gaf väl åt ynglingen förmåga att värja sig sjelf, att vara sin egen målsman, men ändrade i öfrigt ingenting i hans rättsliga ställning, såvida han icke i och med detsamma blef sin egen husbonde. Husfadern ensam har att befalla; han har magt öfver familjemedlemmarnes egendom, förvaltar den och förfogar deröfver i viss utsträckning, och med hans myndighet låter det sig ej förena, att någon annan familjemedlem utan hans vilja ingår aftal om densamma. Såsom husfader är han äfven målsman för de medlemmar af hans hus, hvilka ej sjelfva kunna föra sin talan. Förvaltningsrätten öfver hustruns gods är sålunda en med målsmanskapet sidoordnad, icke en deri inbegripen rätt.

Beträffande grunden till det för all germansk rätt gemensamma förhållande, att qvinnor, äfven sedan de nått mogen ålder och ursprungligen hela lifvet igenom, haft behof af en målsman inför rätta, så äro rättshistorici väl i

---

[1]) *Winroth*, Äktenskapshindren, s. 13; *Brunner*, s. 78; *Schröder*, Rechtsgesch., s. 254.

någon mån af olika meningar härom, dock äro de i allmänhet ense deri, att grunden är att söka icke i förment andlig underlägsenhet, utan i qvinnans fysiska svaghet [1]). Den allmännast rådande meningen förklarar detta närmare sålunda, att det berodde på sättet för rättegångsförfarandets utbildning. Fullföljandet af stridiga anspråk skedde ursprungligen genom fejd mellan de tvistande, men äfven sedan ett rättegångsförfarande småningom trädt i stället, var det af nöden, att en vapenför person gjorde anspråket gällande, emedan rättegången försiggick i folkförsamlingen, till hvilken endast vapenföre hade tillträde. Utom dess afgjordes bevisfrågan ofta nog genom envig mellan parterna [2]). Denna förkla-

---

[1]) *Kraut,* Bd I, s. 24 ff. Denna mening bekämpas af *Rive,* Bd I, s. 218 ff. med flere ställen. Jfr äfven *Winkler,* s. 27 ff.

[2]) Den isländska och den äldre norska rätten visa bäst, att qvinnans behof att företrädas inför rätta icke stod i samband med den förmögenhetsrättsliga kapaciteten. I begge dessa rätter hade nemligen utbildat sig en myndighetsålder äfven för den ogifta qvinnan, som vid dess inträde fick sjelf öfvertaga förvaltningen af sin egendom. Grágás Arfaþáttr 118 (här var dock en viss gräns stadgad för hennes rätt att afhända sig egendom. Se Festaþáttr 152); Äldre Gulathingslagen, ArveB., 128; Äldre Frostathingslagen 9: 23. Inför rätta måste hon emellertid företrädas af en man; dock hade hon frihet att sjelf utvälja denne. Äldre Frostathingslagen 10: 36; Bjark.-Ret 99. Då hon sedermera såsom enka återfick förvaltningen af sin förmögenhet, qvarstod dock behofvet att företrädas inför rätta. Jfr *Rive,* s. 83 ff., s. 151 ff. — Den svenska rätten kom icke derhän att utbilda en myndighetsålder för ogift qvinna. Ett stadgande i Gotl. L. går dock i rigtning mot ett erkännande af ogift qvinnas rätt att emanciperas och vinna sjelfständig förfoganderätt öfver sin förmögenhet (1: 24 § 4). En broder, som ej ville eller var i tillfälle att gifta bort sin syster, var skyldig att på hennes kraf lemna henne en viss del af sin förmögenhet i händer. Det är uppenbart, att det här är fråga om en förvaltning af systern sjelf, och att i hennes förvaltningsrätt ingick magt att afhända sig egendomen, eftersom det anbefalles brodern att företrädesvis gifva henne fastighet, så att hon ej skulle förstöra godset; detta tydligen af det skäl, att fast egendom i allmänhet ej fick afyttras, utan att socknemännen i gemen pröfvat åtgärden vara af nöden för egaren (I: 28). I öfrigt finnas i landskapslagarne högst få stadganden, som syfta på vuxna, men ogifta qvinnors ställning. Endast i additamentet

ring står i full samklang med ofvan påpekade förhållande, att en yngling samtidigt blef vapenför, erhöll tillträde till folkförsamlingen samt blef sin egen målsman, men deremot ingalunda samtidigt erhöll full rättskapacitet i förmögenhetsrättsligt hänseende.

Husbondeväldet och målsmanskapet beteckna således två skilda sidor af bristande kapacitet hos hustrun. Måls-

---

till Vestgötalagen 11 § 14 sättes dotters inträde i äktenskap såsom gränspunkten för frändernas förvaltning af hennes egendom. Äfven i andra fall, då det var af nöden att i qvinnans lif sätta en tidpunkt, jemförlig med mannens myndighetsålder, användes härtill hennes inträde i äktenskap. Se t. ex. Biskop Brynjulfs stadga ang. qvinnas skyldighet att gifva hufvudtionde, Magnus Erikssons stadga ang. rustnings utgörande (jfr härmed Skånelagen I: 45: «Swen barn ma ey sæliæ iorth sinæ oc ey andræ lund af hændæ för æn thæt ær fæmtan wintær gamalt. Mö barn aldrigh för æn thæt ær mannæt.»). Egendomligt är emellertid, att, trots det den ogifta qvinnan ej fick sjelfständigt förvalta sin egendom, fanns dock i förmåga att sluta aftal en väsentlig skilnad mellan en vuxen qvinna och en öfvermage. För öfvermagen handlade fränderna å hans vägnar, men en mö, som kommit till mogen ålder, företog sjelf rättshandlingen, sedan fränderna gifvit tillåtelse dertill. Ett exempel härpå innehålles i urkunderna DI: 1983, 1984, 2007 och 2026. Den första innehåller ett af lagmannen Birger Persson i Upland meddeladt tillstånd åt hans moster, «domicella Ingeborg», att sälja sin gård Gräshult för att få medel att betala sina skulder: «pateat evidenter, quod nos eidem domicelle Ingeburgi martertere nostre predictam curiam vendendi cuicumque voluerit liberam conferimus potestatem». De andra innehålla fröken Ingeborgs salubref å gården samt qvitton å köpeskillingen. Det är äfvenledes beaktansvärdt, att samtycket ej synes hafva kräfts vid hvarje särskild rättshandling, utan fri dispositionsrätt öfver förmögenheten kunde medgifvas en gång för alla. Ett exempel härpå finna vi i DI: 993 och 1345, af hvilka den förra upprättats år 1289 och innehåller ett medgifvande af Karl Gustafsson och Bengt Persson samt dennes hustru Ingeborg, att deras syster och svägerska Margareta Gustafsdotter erhöll «plenam potestatem — de bonis suis mobilibus et immobilibus.» Med åberopande häraf upprättade Margareta Gustafsdotter några år derefter ett gåfvobref, deri hon bortskänkte sin egendom dels till ett kloster í Kalmar, i hvilket hon ingått som nunna, och dels till andra kloster, slägtingar m. m. Äfven om abedissornas förvaltning af klostergodsen må här erinras.

manskapet *har till orsak* den bristande förmågan att uppträda i folkförsamlingen, som är gemensam för öfvermagen och qvinnan, i de äldsta rättsböckerna hela hennes lif igenom; men målsmanskapet hindrar ej, att hon såsom enka ernår civil kapacitet i den mån slägtintresset medgifver. Husbondeväldet åter *har till följd* en inskränkning i den civila kapaciteten och drabbar i lika mån hustrun i förhållande till mannen, den vuxne sonen i förhållande till fadern, den yngre brodern i förhållande till den äldre, men hindrar deremot ej, att sonen och brodern äro sina egna målsmän, sedan öfvermagetiden är förbi. Men den inskränkning i hustruns rättsliga handlingsförmåga, som verkas af husbondeväldet, sträcker sig ej heller längre, än detta välde når, och en följd deraf är, att hustrun, såsom vi nedan skola se, på landskapslagarnes tid i sjelfva verket kunde taga en ganska liflig del i privatlifvets rättsförhållanden.

§ 2.

Omfattningen af hustruns rättsliga handlingsförmåga.

Husbondemagten innefattade rätt att förvalta boet och föryttra dess beståndsdelar. Denna rätt var dock ingalunda oinskränkt vare sig i ena eller andra hänseendet. Götalagarne synas medgifva undantag i den rigtning, att hustru tillhörig egendom ej hemföll under mannens husbondevälde; hvarom mera längre fram. Rätten att föryttra hustruns egendom gälde utan vidare endast i fråga om lösören; angående fast egendom innehålla nästan alla landskapslagarne bestämmelser, som afse, att i hustruns slägtingars intresse hindra dess afyttrande utom i bestämda nödfall [1]. Å andra sidan är hustruns förmåga af rättshandlingar icke påverkad af mannens husbondevälde i vidare mån, än att hon icke genom sin handling får kränka hans myndighet. I detta

[1]) V. G. L. II JB. 5, 6; Ö. G. L. GB. 14 §§ 1 och 2; U. L., JB. 4 § 6; Sm. L. JB. 8; Vm. L. II JB. 13.

hänseende är först att märka, att lagarne stadga en viss handlingsfrihet för hustru i hennes ställning såsom husmoder och göra henne inom dessa gränser oberoende af mannens vilja. Men äfven i andra fall visar en granskning af rättskällorna, att giltigheten af hennes rättshandling var oberoende af hennes ställning såsom hustru, såvida den icke trädde för nära någon mannens rätt, i fall den t. ex. icke stod i strid mot hans vilja, eller om den föll utanför området af hans husbondemyndighet.

Såsom husmoder hade hustrun rätt att förestå den inre hushållningen, hvilket i svealagarne finner uttryck i den formel, som giftomannen använde vid brudens öfverlemnande till brudgummen; hon giftes «til lasæ ok nyklæ» [1]). Bärandet af nycklarne var tecknet till hennes rätt att styra och ställa inomhus [2]). Häri ingick äfven en viss behörighet att «sluta köp», att afyttra boets egendom eller göra inköp för boet. Denna rätt begränsas i lagarne [3]) på så sätt, att ett visst värde är fastställdt för ett giltigt köp med hustru. Längre sträcker sig ej hennes behörighet såsom husmoder, och går hon derutöfver, har mannen i regel rättighet att bryta köpet. Derjemte blir hustruns medkontrahent stundom skyldig att gifva böter till mannen, synbarligen såsom upprättelse för det han kränkt dennes husbondemyndighet.

Blifver mannen urståndsatt att utöfva sin myndighet inom familjen, så är det hustrun som tager magten i hans

---

[1]) U. L. ÄB. 3.

[2]) *Stiernhöök*, s. 168, omförmäler en härledning af namnet «hustru» ur hennes «jus clavium»: «Ab hac clavium gestatione, quæ diligentiam fidelitatem præsupponit, quidam uxorem nostra voce Hustro dici volunt, quasi fidem vel fidam domesticam». Han anser jemväl, att hustrun tillkom en «actio clavium raptarum a viro», att sålunda hennes befogenhet ej var beroende af mannens godtycke, utan kunde göras gällande till och med mot hans vilja.

[3]) Se de å s. 18 här framför anförda lagrum; jfr äfven Visby St. L., I Cap. 42.

ställe. Dervid utvidgas hennes befogenhet att handhafva boets förvaltning och hon får rätt att afyttra delar af boet, i den mån sådant är af nöden. Uplandslagen [1]) och den yngre redaktionen af Vestmannalagen [2]) gifva hustrun denna vidgade magt, då mannen förlöper henne eller far i pilgrimsfärd. Hon eger då rätt att till sin och barnens nödtorft sälja både lös och fast egendom. Östgötalagen gifver hustrun tillåtelse att sälja sin omynd för att lösa sin man ur fångenskap.

Ö. G. L. GB. 14 § 1: «— — — Nu kan bondin hæriaþær uarþa ok susfrun sitær kuar. nu koma hænne buþ ok biþia bondan attær lösa þa ma hon omynd sina sælia ok bonda sin atær lösa: þer ær hon laghlika af hænd».

Här synes dock medgifvandet snarast betyda ett åsidosättande af arfvingens rätt, ty det står i sammanhang med en hel rad af stadganden med tydligt syfte att tillgodose slägtintresset.

Hustrus handlingsförmåga kunde jemväl beträffande egendom, som mannen förvaltade, sträcka sig utöfver nu angifna gränser, om blott ej handlingen trädde mannens myndighet för när. I detta afseende bemärka vi först rättshandlingar mellan makarne sjelfva; dylika voro nemligen hvarken, såsom Nordström förmenat, omöjliga, ej heller obekanta för den tid, som är i fråga. Att hustrun i sådant fall ej kunde begå brott mot mannens myndighet, faller af sig sjelft, och vi finna lätt, att det uteslutande är ättintresset, som här bestämmer aftalets giltighet eller ogiltighet.

V. G. L. I JB 3 § 2: «Eig ma maþær af kono sinni iorþ köpæ mæþ lagmæli. þæt kallær vægglær köp. Köpe bonde i orþ i iorþ æn han vill.»

V. G. L. II JB 7 upprepar detta stadgande med tillägg: «þet ær vald hans meþ hennær næstæ frændæ raþe.»

---

[1]) U. L. JB. 4 § 6.

[2]) Vm. L. II JB. 13.

Ö. G. L. GB 14 pr.: «Nu gær bonde köp uiþ kunu sina: þæt kalla uæggia köp uara: þæt köp standær mæþan baþin liua. þagar annat þerra dör. þa ær þæt egh lagha köp. — — — — § 3: Nu köpir han hænna gozþ til iamnaþa ok sæl siþan firi lösöra. æmeþan hænna iorþ köpis til iamnaþa ok æru þön barnum saman bundin ælla ær rættær arui nær þæn sum maghandi man ær: þa stande köpit ok aghe þæn uitzs orþ sum köpt hauær.»

Det var af vigt för hustruns slägt, att hennes fastighet icke utbyttes mot lösören, då en dylik åtgärd skulle medföra fara för egendomens förskingring, Denna fara var ej för handen, om jord sattes i stället för jord; derför kunde ättintresset tillåta ett jordbyte mellan makarne. Att frändernas närvaro är föreskrifven i deras eget intresse och ej för, att upphjelpa någon brist i hustruns förmåga att ingå aftalet, framgår deraf, att den enligt Östgötalagen ej var af nöden, om makarne hade barn.

Det kan möjligen sättas i fråga, om de anförda stadgandena verkligen åsyfta ett jordbyte mellan man och hustru och hvilka skäl som kunde föranleda dylika byten. Urkunderna tjena härutinnan till upplysning, i det de bestyrka, att jordbyten mellan man och hustru plägade förekomma. De synas hafva funnit användning i fall, då mannen ville sälja hustruns enskilda fastighet till tredje person, men till följd af lagarnes bestämmelser var förhindrad att göra detta omedelbart.

DI: 688 (a 1279 Vgtland) «. . . Ulfhild, quondam magni legiferi filia . . . Tenore presencium vobis constet. Nos cum dilecto marito nostro B. philippi filio in hunc modum fecisse commutacionem curiarum presente fratre nostro domino B. legifero & favente recepimus ab ipso unam curiam in vesgocia dictam frøsbierg . . . reliquimus autem ei unam de curiis nostris sitam in ydre nomine vy cum omnibus

eius adiacenciis per omnem alienacionem legalem ... maritus vero noster prefatus nominatam curiam in vy dilecto fratri nostro domino B. legifero Osgothorum ... vendidit cum nostro consensu benevolo et fauore ...» [1]).

Svealagarne omtala ej jordbyten mellan man och hustru, men det oaktadt synas dylika hafva förekommit äfven i svealandskapen [2]). En urkund från Upland innehåller till och med ett exempel, att hustru för penningar köpt en fastighet af sin man.

DI: 1231 (a 1298): «... juliana hagbardi quondam filia notificavit et asseruit se tres marcas terre, octo solidis minus in villa Sæby, parochiæ Græn, taliter habuisse. Primum videlicet tres oras terre habuit propter donacionem sibi factam a marito suo, nicolao robbason in crastino nupciarum suarum. *Item quod unam Marcam terre habuit de dicto marito suo fangaiordh, pro iusto et legali precio, quando idem maritus suus proficisscebatur in terram sanctam, quod dixit pluribus esse notum et satis publice divulgatum* ...»

---

[1]) Äfven mannens, Bengt Filipssons, motbref angående samma jordbyte finnes i behåll (DI: 689). I en annan urkund (DI: 1462, a 1305. Ögtland) heter det: «Arnulfus Escilsson ... Nouerint universi me a dilecta uxore mea Elena, de suo beneplacito et assensu, curiam que sibi attinebat in Wretum cum omnibus suis attinenciis, pro curia mea in Culstadhum emisse servatis per omnia legibus terre ... Dictam vero curam in Wretum tam legitime ab ipsa uxore mea emptam, cum omnibus attinenciis vendidi sororibus skyæningie ...»

[2]) DI: 541 (a 1269, Stockholm) ... Benedictus quondam Magni filius ... Nouerint universi ... Quod nos cum dilecta uxore nostra ulwilde cambium prediorum facimus in hunc modum. Recepimus enim ab eadem Bro & Hællæby curias videlicet illas, quas sibi in donacione propter nupcias assignavimus. Dantes eidem pro permutacione predictarum alias duas curias scilicet Brunnby et Lincaløsø. Si nos premori contingat in perpetuum possidendas ... Datum stuckholm anno Domini MCCLXIX° quarto kal. novembris.»

Om gåfvor makar emellan tala, med undantag för morgongåfva, endast ett par af svealagarne:

U. L. ÄB 4: «— — — swa mykit sum morghon giæff ær. swa mykit ma husfru bondæ sinum ater giwæ mæþ fastum ok fullum skiælum. ok wæri swa full þön giæff. sum þe bonde hænni gaff — — —.»

U. L. ÄB 9: «Nu a bonde wald at giwæ husfru sinni till þriggiæ markæ. utæn morghon giæff. swa ma ok husfru giwæ bondæ sinum. ok allt at enu. morghon giæff atær æn hun swa will — — —.»

H. L. ÄB 9: «Nu a bonde wald at gifwæ husfru sinna till þriggiæ marka. swa ma ok husfru hanom gifwa.»

Man ser, med hvilken omsorg det förebygges möjligheten af en förmögenhetsförlust å hustruns sida. Hennes gåfva får aldrig gå högre än till en eqvivalent för den från mannen mottagna.

Att gåfvor eljest ej voro tillåtna enligt nämnda lagar, synes af stadgandenas affattning. För öfriga lagar, som ingenting innehålla härom, kan man säkerligen antaga, att tystnaden är liktydig med ett ogillande, då det säger sig sjelft, att en rättsåskådning, som endast i undantagsfall tillät gåfvor till tredje person, ej skulle medgifva den för ättintressena vida farligare friheten af gåfvor mellan man och hustru.

Angående gåfvor till tredje person innehålla nemligen lagarne utförliga bestämmelser, hvilka klart ådagalägga, huru individens rätt till sin egendom begränsades af ättens anspråk. Endast undantagsvis var det tillåtet att bortgifva sin egendom, såvida ej arfvingen gaf sitt samtycke dertill [1]. Som bekant [2] var det kyrkan och de andlige, hvilka, till

---

[1] V. G. L. I AB 10; II KB 60; II RB 30; Ö. G. L. ÄB 4; KB 24; U. L. KB 14; Vm. L. I GB 16; G. L. 7 § 2; BjR. 29; Visby St. L. IIII: 2 Cap. 1 och 2.

[2] Se härom *Olivecrona*, Testamentsrätt, s. 67 ff.

sin förmån, småningom lyckades vinna erkännande åt rätten att bortskänka egendom. Detta egde företrädesvis rum i form af testamenten, stundom äfven såsom donationes inter vivos, men lagarne iakttaga i allmänhet ingen skilnad i benämningen, utan tala blott om gåfva. I fråga om hustrus behörighet att benefikt afhända sig egendom synes dock, om också ej alltid, skilnad hafva iakttagits mellan donatio inter vivos och mortis causa. Det är uppenbart, att hustru, som ej var befogad att i oneröst aftal föryttra boets beståndsdelar, lika litet kunde göra det genom en mot mannens rätt stridande, benefik rättshandling. Men bestämmelser, huru efter hennes död skulle förfaras med hennes egendom, berörde ej mannens rätt, utan endast arfvingens; derför egde hustrun i fråga om testamenten samma rätt som en man. Detta säges uttryckligen i V. G. L. II JB. 46: «æn helmningh af allum lös örum ma han giuæ æn siukær ligger. oc aellæ æn han hell ær. swa konæ sum maþer» — samt bestyrkes af åtskilliga urkunder, hvilka innehålla testamentariska förfoganden af hustru, utan att något samtycke af hennes man är ifrågasatt [1]). Ofta nämnes dock äfven i testamentsurkunder, att de upprättats med mannens samtycke [2]), och detta är regelbundet förhållandet med gåfvobref, som äro afsedda att genast träda i kraft [3]). Äfven arfvingarnes samtycke är stundom nämndt.

Liksom hustru med samtycke af sin man och sina arfvingar kunde genom gåfva afhända sig egendom, så kunde detta under samma förutsättning äfven ske genom oneröst aftal [4]). Det är betecknande för arten af hinder, som lågo

---

[1]) DI: 454 (a 1259), 1095 (a 1293), 1853 (a 1312), 2363 (a 1322), 2511 (a 1325), 2594 (a 1313). — Enligt *Kraut*, Bd II, s. 404, kunde i tysk medeltidsrätt hustrun ej ens testamentera ang. sin egendom utan mannens samtycke.

[2]) T. ex. DI: 951, 981.

[3]) DI: 302, 472, 2490, 3545.

[4]) DI: 573 (a 1274) «W. dei gracia rex Sueorum . . . . Presenti scripto publice protestamur & aperte quod domina Margaretha uxor

i vägen för hennes befogenhet, att det ena som det andra upphörde genom ett enkelt medgifvande. Man och arfvinge hade hvar för sig ett intresse med afseende på hustruns gods, hvars verkan var, att hon icke ensidigt kunde förfoga deröfver. Men från begge håll kunde rättigheten frivilligt uppgifvas, och tillstånd lemnas henne att förfoga öfver en förmögenhetsdel, vid hvilken intresset var knutet, och med detsamma inträdde också hustruns handlingsförmåga. Hennes obehörighet var bunden vid beslutet att afyttra godset; hade hon härtill haft vederbörligt tillstånd, så kunde hon på egen hand företaga de handlingar, som erfordrades för att öfverlåta eganderätten. Det är till och med uttryckligen föreskrifvet i Vestgötalagen [1]), att den, som sålde jord, skulle sjelf «köpfæstum bindæ ok uiþ vmfæþ uæræ hvat þæt ær hælder kona ællær barn ællær maþær». Äfven vid den på tinget försiggående skötningen kunde hustrun deltaga, utan hinder af sitt kön, såsom det omtalas i en urkund af år 1291 [2]). Men ej ens det från mannens eller arfvingens sida erforderliga samtycket synes hafva kräft särskildt tillfälle

domini algoti coram nobis profitebatur apercius se predium quod possedit in gullathorp ex consensu mariti sui et heredum suorum beneplacito Ingulpho villico domini lincopensis pro XLIIII marcis denariorum vendidisse . . .» — DI: 1346 (a 1301) «. . . Ingeburgis conjux domini benedicti pæterson . . . per presentes recognosco cum consensu dominj benedicti pæterson et filii mei haquini læmæ curiam meam in Thylfstadh quam soror mea mihi assignaverat jure hereditario possidendam, Claustro sororum kalmarnie pro curia earundem Norby, sytam in nericia me dedisse . . . . . .» Se vidare DI: 469, 2871.

[1]) V. G. L. I AB 3 § 3.

[2]) DI: 1038. Denna urkund omtalar, att Helena Böses hustru, i testamente bortgifvit till biskopsbordet i Skara gården Kettilstorp m. m., samt att till förekommande af ändring i beslutet eller klander af andra, skötning å de bortskänkta godsen genast egt rum, dervid Helena «manu mea cum manibus astantium hastæ apposita, ex consensu dilecti mariti mei Bøsonis et honesto milite homino Tolvone per me et ex parte mea verba, quibus scotans utitur, proferente». Der efter hade Helena «publice et expresse» afstått från all rätt till nämnda gårdar och gifvit biskopen tillstånd att genast efter hennes död taga dem i besittning.

eller form för att vara gällande. I en urkund från år 1337 (DI: 3273) tillkännagifver Ragnild, hustru till Olof Smed i Hammarby, att hon med sin mans samtycke och goda vilja sålt sin gård i Thorstuna till Upsala domkyrka; i handlingen uppgifves äfven, att köpet egt rum invid Thorstuna kyrka i närvaro af åtskillige «trovärdige män», hvilka äfven till bekräftelse fäst sina sigill vid handlingen, men ej ett ord nämnes om, att mannen varit närvarande vid tillfället. Hvarken mannens eller arfvingens samtycke hade sålunda betydelsen att vara ett moment i sjelfva rättshandlingen, hvars utevaro gjorde denna till en nullitet, till skilnad från den romerska rättens auctoritatis interpositio, som skulle meddelas just i ögonblicket för rättshandlingens företagande. Men mannen eller arfvingen kunde klandra hustruns åtgärd och återbryta densamma, i fall det ej kunde visas, att det erforderliga samtycket en gång blifvit vunnet.

Vi antydde, att hustrus handlingsförmåga var oberörd af hennes civilstånd, så snart handlingen föll utanför området af mannens husbondevälde. Detta kunde inträffa dels med afseende på egendom, som tillhörde henne sjelf, och dels i fråga om tredje person tillhörig egendom, som hustrun hade under sin förvaltning.

Att formel egendomsgemenskap icke var fullständigt genomförd i götalandskapen eller att i allt fall undantag derifrån kunde förekomma, synes framgå af åtskilliga stadganden.

V. G. L. I AB 16 § 2 «Tækær maþær bo at arvi. ma eigh bryti firi væræ ællær deghiæ skulu bæþi hion avaxt agha.»

Tager någon (af makarne) bebyggd gård i arf (och) förmår ej hålla förvaltare å densamma, så blir afkomsten makarnes gemensamma egendom. Om mannen skulle hafva giftorätt i afkomsten af hustruns fasta arfvegods, berodde sålunda på, om han sjelf förvaltade detsamma eller om hustrun höll en särskild förvaltare på gården. Det ligger

vid sådant förhållande närmast att antaga, att det berodde på hustruns vilja, och ej på mannens, om gården skulle skötas af en särskild förvaltare eller icke, och att mannens husbondevälde ej utan hustruns begifvande fick sträcka sig till dylik fastighet.

Den yngre redaktionen af Vestgötalagen [1]) inskränker regeln till att gälla fastighet, som tillfallit endera makan i bakarf. SCHLYTER antager, att ett skriffel här föreligger och att äfven här bör läsas «at arui». Emellertid står stadgandet i sin nuvarande form i öfverensstämmelse med ett rum i Östgötalagen, hvars affattning belyser Vestgötalagens och gifver en säkrare grund för vår tolkning:

> Ö. G. L. GB 22: «Nu æruir hon bygt bo æftir barn sin. alt þæt bondin före sik innan garzs ok grinda stolpa þær a han af tua lyti ok husfrun þriþiungh. alt þæt sum kuart standær þæt fylgir alt omynd. hus ok alt bo fæ þær ær bonde gæstær til garzs ok egh husbonde.»

De sista orden: «der är bonde gäst till gårds, och ej husbonde» säga uttryckligen, att mannens husbondevälde ej sträckte sig öfver sådan gård, som hustrun ärft efter ett aflidet barn, och detta kan väl svårligen tolkas annorlunda, än att hustrun sjelf och ej hennes man egde att befalla på gården, handhafva dess skötsel och förvaltning. Som en konseqvens häraf har mannen ej heller giftorätt i gårdens afkastning, utan för så vidt denna kommer inom hans gård och grindstolpar, inom området för hans husbondevälde. Mannens husbondevälde tyckes sålunda haft en lokal karakter, snarare betydt oinskränkt magt öfver visst rum än öfver personerna. Dessa stadganden låta oss se makarne med hvar sitt sjelfständiga ekonomiska område, omfattande både fast och lös egendom, vid sidan af det gemensamma boet. Äfven andra stadganden bära vittne om ett dylikt

[1]) V. G. L. II AB 21: «Taker maþer bo at bak arf. orkær eig bryti firi at haldæ ok deiæ. þa skulu baþin hion auaxt haua.»

förhållande. Det å s. 14 här ofvan citerade stadgandet ur äldre Vestgötalagen [1]), förklarar modern berättigad att förvalta sina barns gods, äfven sedan hon ingått nytt gifte, nemligen under förutsättning, att ingen träl fanns att sätta till förvaltare. Är Amiras antagande rigtigt [2]), att under nämnda förutsättning icke ens någon afvittring skulle ifrågakomma, utan att bogemenskapen mellan modern och barnen fortfor i samma form som förut, så hafva vi äfven här ett fall, då hustruns egendom var utesluten från mannens förvaltning. I hvarje händelse måste ett sådant förhållande uppstått enligt den yngre Vestgötalagens föreskrifter. Der stadgas nemligen [3]), att om modern ingick nytt äktenskap, skulle barnens gods utbjudas till fælagh, dervid modern egde företräde, om ingen bjöd bättre vilkor. Antagligen ingick modern med sin egendom i fælaghet liksom förr i den tillfälliga bosamfälligheten (något som namnet fælagh synes angifva), fastän på aftalsvis faststälda vilkor. Men äfven om hustrun ej insatte i fælaghet annat än sin verksamhet för godsets förvaltning, hade hon ju i sin andel i egendomens förkofran gods, som var stäldt utom mannens myndighet.

Af den mening, vi uttalat angående sambandet emellan mannens husbondevälde och hustruns handlingsförmåga, skulle följa, att hustru i ofvan omhandlade fall egde behörighet att företaga rättshandlingar med afseende å dylik egendom utan att vara beroende af mannens samtycke. För en sådan slutsats talar ock den mångfald af stadganden i

---

[1]) V. G. L. I AB 4.

[2]) *Amira*, s. 676, 734. Deremot anser *Winroth*, att äfven efter V. G. L. I AB 4 ett skifte med barnen egde rum, oaktadt omgiftet ej helt utestängde modern från vården om barnens gods. (Äktenskapshindren, s. 163).

[3]) V. G. L. II AB 6 «Giptis ænkiæ giæz eig barnæ fæþernis frændum at. þa skal þæn skyldesti fæþernis frænde til riþa ok seæ horo barnæ pæningæ faræ. biuþer moþer bæst til fælagh. þa ær hon næst firi þy at hun ær barnæ arui . . .»

Vestgötalagen, som omnämna qvinnas försäljning af jord utan att någon antydan göres, i hvilken mån hennes civilstånd är förutsättning för stadgandenas tillämpning. I ett fall syftas otvetydigt på gift qvinna:

V. G. L. I JB. 4: «Konæ sæl iorþ sinæ ællær maþær. læggær eig i bo. köpir sæ iorþ aþræ. þæt ær þæs þerræ ær iorþæ wærþi atti.»

Här göres ingen antydan, att mannens samtycke skulle vara erforderligt, och det är uppenbart, att mannen ej har någon magt öfver köpeskillingen, då det står i hustruns skön att antingen lägga den till det gemensamma boet eller omsätta den i annan egendom, som blifver henne enskildt tillhörig.

Svealagarne innehålla inga bestämmelser, som antyda någon rätt för hustrun att hålla egendom undan från mannens magt och förvaltning eller att sjelfständigt förfoga öfver densamma. Äfven finna vi här den materiela egendomsgemenskapen i lösören fullständigare genomförd än i götalagarne, i Uplandslagen så fullständigt, att till och med morgongåfva i lösören skall gå till skiftes [1]). Emellertid finnes anledning att antaga, det tidigare andra förhållanden varit rådande, hvilka stått närmare götalagarnes bestämmelser. Ser man på de ofvan [2]) citerade stadgandena i Uplandslagen om gåfvor mellan man och hustru, så måste man fråga, huru gåfvor af lösören mellan makarne äro tänkbara, då alla lösören äro makarnes gemensamma egendom. En liknande fråga måste man göra angående det köp, som omtalas i den omedelbart förut anförda urkunden [3]). Huru står det tillsammans med en egendomsgemenskap af nämnda art, att hustrun köper en fastighet af sin man för att denne skall erhålla medel att resa till det heliga landet? Dessa förhållanden visa större likhet med den ställning, som i

[1]) U. L. ÄB. 10.
[2]) Se s. 27 här framför.
[3]) DI: 1231.

götalandskapen kunde förefinnas mellan makarne, än med Uplandslagens bestämmelser. Det är bekant, att Uplandslagen i sin nu kända affattning ej innehåller den äldsta rätt, som i historisk tid gält i Upland, utan är resultatet af ett på konung Birgers föranstaltande företaget revisionsarbete af «þöm gamblum laghum» [1]). Det synes vara skäl antaga, att först vid denna bearbetning den fullständigare gemenskapen införts och att de anförda stadgandena om gåfvor mellan äkta makar influtit från de äldre lagarne, utan att inkonseqvensen beaktats. Det omförmälta köpet förskrifver sig säkerligen från den tidigare perioden, ty urkunden, hvari det omtalas, är endast två år yngre än Uplandslagen. Visserligen omtalas ännu i en urkund från år 1345 [2]), att hustru under bestående äktenskap skänkt sin man fast egendom, med vilkor om gåfvans giltighet endast under hans lifstid, alltså egentligen endast ett förlänande af ususfructus till fastigheten, hvilket kunde tolkas såsom bevis, att äfven vid nämnda tid kunde förekomma en sjelfständig förvaltningsrätt för hustru, med rätt till afkastningen såsom enskild egendom, men det är också tänkbart, att afsigten endast varit att tillförsäkra mannen ususfructus efter hustruns död, och att tilläggandet af en omedelbar verkan åt rättshandlingen varit afsigts- och betydelselöst. — I och för sig är det ej öfverraskande att i våra landskapslagar finna tecken till, att egendom kunde vara undantagen från mannens förvaltning och husbondevälde, då detta förhållande var allmänt förekommande i annan germansk rätt vid samma tidpunkt [3]). Det är snarare egnadt att väcka förvåning, att det försvann ur våra förfäders sedvänja.

Vi hafva redan förut vidrört det fall, då behörighet att förvalta annans egendom är tillagd hustru [4]). I äldre

---

1) Se Confirmatio till U. L.
2) DI: 3893.
3) Se not. 2 å s. 2 här framför.
4) Se V. G. L. I AB 4 § 2 (s. 14 här frammanför); V. G. L. II AB 6.

Vestgötalagen sättes det vilkor, att ingen träl eller trälinna fanns, åt hvilken förvaltningen kunde anförtros. Äfven om så var förhållandet, hade dock modern uppsigt öfver förvaltningen; hon skulle råda öfver «kistnycklarne», och ensamt hon hade befogenhet att indrifva boets fordringar och gälda dess skulder. Att det här verkligen är fråga om en verksamhet af hustrun personligen, och ej af hennes man, visar föreskriften, att hon tre gånger om året skulle fara till gården och tillse förvaltningen. Yngre Vestgötalagen föreskrifver, såsom äfven är antydt, att vid moderns omgifte barnagodset skulle utbjudas till fælagh, en bosamfällighet på öfverenskomna grunder, men gifver modern företräde att äfven då erhålla godset i sin förvaltning.

Huru långt hennes befogenhet sträckte sig att ingå rättshandling med afseende på barnens förmögenhet, är ej nämndt i Vestgötalagen vidare, än att hon egde indrifva fordringar och betala skulder. Antagligen gälde äfven här den grundsats, som är inskärpt i de flesta öfriga lagarne, att fast gods ej fick säljas utom i nödfall och ej bortbytas utom mot jemngodt eller bättre [1]).

Östgötalagen och svealagarne gifva ovilkorlig föreskrift, att vid moderns omgifte afvittring skulle ske af det gods, som borde tillfalla barnen i det förra äktenskapet, och att detta gods skulle ställas under fädernefrändernas förvaltning [2]). Flere af svealagarne medgifva dock, att, sedan barnens lott blifvit till storleken bestämd genom afvittring, barnen få träda i bolag med modern.

> U. L. ÄB 7 § 1: «Nu gangær hun a giptu aþræ ok barns hænnær fæþærni ær meþ hænna innæ. þa skal för barna fæþærnæ undæn skiptæs ok taki þer fyrstunni twa löti aff lösorom . . . Skiptis þæt undæn

---

[1]) Ö. G. L. ES 21; U. L. JB 8 § 1; Vm L. I BB 7 § 1; II JB 7, 12; Sm. L. JB 9 §§ 2, 4.

[2]) Ö. G. L. GB 19; U. L. ÄB 7 § 1; H. L. ÄB 7 pr.; Vm L. II ÄB 8 § 1.

sum þe aghu fyrr. wiliæ þön bolagh læggiæ. þa hawin þær barnin wald til ællr þeræ frændær bolagh læggiæ mæþ feþær þeræ ællr moþor mæþ bolax fastum . . .»

Huruvida härmed åsyftas, att det gods, som lägges i bolag med moderns egendom, skall förvaltas af henne personligen, eller bolagsgodset skall, liksom hustruns egendom i allmänhet, stå under hennes andre mans förvaltning, derom gifva lagarne ingen antydan. Amira tyckes antaga det senare, då han anser bolaget ingås med modern och stjuffadern gemensamt [1].

Landslagarne, Stadslagen.

§ 3.

Hustruns förmåga af rättshandlingar enligt Landslagarne och Stadslagen.

Landslagarne hafva icke vid sin tillkomst åstadkommit någon väsentlig förändring i hustrus ställning i ifrågavarande hänseende. Angående hennes behörighet att utöfva förvaltning af boet och ingå rättshandlingar med tredje man om dess beståndsdelar, innehålla de ungefär samma bestämmelser som landskapslagarne. Hustrun giftes «til laas ok nykla» och är härmed tillerkänd befogenhet att förestå den inre hushållningen [2]. Hennes rätt att såsom husmoder sluta köp är i Landslagarne, liksom förut, begränsad till ett visst värde [3], och står fortfarande tillsammans med förbud att sluta köp med bondens barn och hjon. Påföljden, om värdet öfverskrides, är, att mannen eger rättighet att bryta köpet. På motsvarande ställe i Stadslagen återfinnes ej stadgandet angående hustru, hvaremot köp med barn och hjon fort-

---

[1] *Amira*, s. 676.
[2] M. E. L. L. GB 5; Kr. LL. GB 5; M. E. S. L. GB 5.
[3] M. E. L. L. KpB 3 § 1; Kr. L. L. KpB 4.

farande förbjudes [1]. Huruvida uteslutandet af förbudet mot köp med hustru är afsigtligt, antydes ej på detta ställe, men synes framgå deraf, att Stadslagen likaledes saknar de bestämmelser i Landslagarne, som för vissa fall medgifva hustrun en utsträckning af hennes befogenhet såsom husmoder. I hvarje fall har under en senare tid förbudets utelemnande ansetts åsyfta att åt hustru i stad bereda förmåga att afyttra varor i den utsträckning, som en handelsverksamhet kunde kräfva. Denna tolkning är äfven ganska antaglig, då det ligger nära till hands att här se inflytande af tysk rätt, möjligen förmedladt af Visby stadslag. Samtida tyska stadsrätter tillerkänna nämligen åt «Handelsfrauen» en större aftalsförmåga än åt andra hustrur [2], och i Visby stadslag befinner sig «en copwif dat se sic van copelskap ghenere» i en liknande undantagsställning [3].

Landslagarne upprepa Uplandslagens stadganden om hustrus vidgade magt öfver boet i fall, då mannen ej är i tillfälle att utöfva sin myndighet, dock med den inskränkning, att endast försäljning af lösören är medgifven [4]. Om mannen tages till krigsfånge, har dock hustrun äfven här rätt att sälja fast gods, till och med mannens eget, för att lösa honom ur fångenskapen [5].

Landslagarne och Stadslagen innehålla inga stadganden, syftande på rättshandlingar mellan man och hustru. Att detta likväl ej har sin grund i en förändrad rättsuppfattning, visas deraf, att från den närmaste tiden efter dessa lagars tillkomst åtskilliga urkunder äro bevarade, hvilka röra dylika aftal af såväl onerös som benefik natur. En urkund från år 1414 [6] afhandlar jordbyte mellan två makar:

[1] M. E. S. L. KpB 3

[2] *Kraut,* Bd. II, s. 572 ff.; *Schroeder:* Ehel. Güterr., Bd. II, Afd. 1, s. 100; Afd. 2, s. 10.

[3] Wisby St. L. 1: 42.

[4] M. E. L. L. EB 19; Kr. L. L. JB 28.

[5] M. E. L. L. GB 32; Kr. L. L. JB 27.

[6] DII: 418.

«Alla the mæn thetta breff høra eller see helsar jak Krok Laurenson . . . tha kænnis iak medh myno opno brefwe mik hafwa giorth eth skifthe medh mynne hustrv Ingridhe Jonussadotter i swadana matho at jak hafwer wnth henne myn gardh i Gereem, a holkom iak hafwer siælfwer sitith, huilkin som ær mith rætta moderne, for Klacstorph i Hagulbærgha sokn, huilkin som ær henna rætta fæderne och moderne, ok afhænder iak mik then for:da gardh fran mik oc mynom arfwom . . .»

Samma art af rättshandling omtalas i urkunder från år 1406 (DII, 782, Ögtland), 1413 (DII, 1741, Ögtland; 1831, Finland), 1448 (Finl. Häfd. III: 65); och 1468 (DD 873).

I en annan handling öfverlåter en man åt sin hustru rätten att igenlösa en gård, som mannen pantsatt, samt tillförsäkrar henne eganderätt till gården, sedan hon betalt lösesumman. (DII: 1312 a 1410, Småland).

Äfven gåfvor mellan makarne omtalas, dels med full eganderätt (DII 1496 a 1411, Upland; Svarteboken 612 a 1468; DD 879 a 1476; gåfvor af man till hustru; D II 382 a 1403, Ögtland; gåfva af hustru till man), dels ock med giltighet endast under mottagarens lifstid (DII 1933 a 1414, Åbo; af man till hustru; D II 637 a 1405, Småland; af hustru till man). Den förstnämnda (DII 1496) kan möjligen vara en morgongåfva, oaktadt detta ej såsom vanligt är uttryckligen nämndt, men i DD 879 säger mannen sin afsigt med gåfvan vara att öka hennes morgongåfva; de öfriga åter, med undantag af DII 637, synas hafva egt rum in articulo mortis. I en urkund från 1414 (DII 1979, Vgtland) omtalas, att en gåfva af hustru till man dömts ogill, och godset tillagts hennes arfvingar:

«Wy Bryniulff, . . ., konunxdom hauande, oc . . . gørom thet allum viterlict thet vi vppa ræfstathinget i Scara igen hafua dømt hetherlicom mannom herra Gunna Prica, canunk i Scara, oc Pæther Andersson

alt thet godz, som husfrv Ingeborgh gaff sinom ælskelica husbonda Pæther Pæthersson, for thy, efter thy wi thet granlica oc epter thy som laghin vtuisa vtlettom, tha waro the godz ey swa skællica oc laghlica gifuin, swa thet the gafua matte fast eller stædhogh blifua . . .»

Äfven i fråga om rättshandlingar med tredje man är hustrus ställning oförändrad under tiden vid och närmast efter Landslagarnes tillkomst. Med samtycke af man och arfvingar säljer hon sin fasta egendom [1]) eller afhänder sig den genom byte [2]). Stundom nämnes ej i handlingen, att mannen samtyckt [3]), men detta behöfver ej derför betyda, att samtycket saknats. Utom dess kan ofta i sådana fall tvekan uppstå, om det ej är fråga om en enka, ehuru man visserligen i allmänhet finner, att skilnad i benämningen är iakttagen i urkunderna. Äfvenledes finner man exempel, att hustru bortskänkt sin fasta egendom såväl till enskild person [4]) som i synnerhet till kloster och kyrkor såsom själagift eller för annat ändamål [5]). Ofta är gåfvan förenad med vilkor, såsom att gifvaren, ehuru eganderätten strax öfverlåtes, likväl förbehåller sig att i sin lifstid besitta och bruka fastigheten [6]).

Nu som förut är det, såsom vi af urkunderna kunna finna, hustrun personligen, som är den handlande vid eganderättens öfverlåtande. Till en början är det hon, som utställer urkunden. Så var äfven förhållandet med de äldre urkunder, vi anfört, men numera är betydelsen deraf en

---

[1]) DII: 46, 2149; DD 264, 601, 860, 867, 891, 917; Finl. Häfd. II: 51, III: 66, V: 72; Svarteboken 284, 651.

[2]) DII: 2095, 2096; DD: 294 och 295.

[3]) DII: 125, 715, 818, 929, 2358; DD: 179 (köp) — DII: 2329 och 2359; DD: 226 (byte).

[4]) Finl. Häfd. III: 65.

[5]) DII: 621, 2167; *Rääf.* BI: 48.

[6]) DII: 961, 1015, 1844; Finl. Häfd. III: 51, 59; V: 79, 131.

annan, emedan urkunden ofta nog har en annan karakter. De äldre äro, åtminstone i allmänhet, rena bevisurkunder. Då en urkund omtalar, hurusom en öfverlåtelse af eganderätt egt rum i de af lagen föreskrifna former, kan den icke sjelf spela någon roll vid eganderättens öfvergång; den endast åsyftar att i minnet bevara, att ett lagligt afhändande egt rum. Dock finnes äfven från landskapslagarnes tid en och annan urkund, hvars lydelse tyder på ett annat syftemål (t. ex. DI: 2490). Från Landslagarnes tillkomst kan emellertid ej tvekan råda, att en urkund om fastighetsköp kunde erhålla en dispositiv betydelse. Dels talas i M.E.L.L. EB 21, om «þerra bref, sum viþerskiftas» samt «hans bref, sum ior þena före pæninga salde» såsom grundval för konungens dom i jordatvist, och dels gifver stundom urkundens lydelse ett oförtydbart bevis härom:

DII: 621 a 1405, Ögtland: «. . . iak Sigridh Bænktz dotter . . . Kænnis iak meth thæsso brefwe meth samthykkio ek godhuilia mins kæra husbonda Niclisa Diækns oc flera minna næsto frænda oc arfwa ia oc godhuilia, at iak hawer gifwit . . . klostreno oc kirkionne i Vazstenum . . . mit gooz ther ær mit rætta eghit fædherne oc mødherne . . . swa afhændir iak mik thet fran thænna dagh oc allom minom arfwom oc æptekomandom oc tileghnar thet fornæmpdo klostreno Vazstenom . . .»

DD 867 a 1437: «. . . jach Valborgh mattissadother . . . Thet skal allom vitherligtth wara . . . mik mz wilia och beradhno modhe mz minz kære bondis kaarl samtykio haffwa saalth oc oplatidh werdughom fadher . . . biscop olaff j westeraars oc hans æffterkomandhom alla mina rættoghet som er trijdinghen i thet gods som kallas matthissarff . . . fore X mark swenska pæningha . . . hwilka for:da X mark jach kænnis mik redheligha haffwa opbwridh . . . Thy affhendher jach mik ok minom ærffwinghiom for:da

gods oc tilhegnar thet for:da biscop olaff och hans æfftherkomandhom til ewerdheilghe ægho . . .»

Är urkunden af denna art, är alltså dess utställande liktydigt med ett förfogande öfver rättigheten. I ett sådant fall kan äfven vidhängandet af ett sigill hafva en materiel betydelse; det kan afse icke blott att tjena till bestyrkande af urkundens äkthet, utan kan äfven utgöra bevis om samtycke till den i urkunden omtalade rättshandlingen. Ofta nog finner man mannens samtycke ej vara omnämndt på annat sätt än att han ombedes sätta sitt sigill under handlingen, och detta i ordalag, som om det endast vore fråga om att bestyrka dess äkthet [1]). Att sigillets vidhängande verkligen tillagts betydelse i berörda hänseende, framgår af åtskilliga yttranden i urkunderna. Så heter det i en urkund från Finland [2]): «oc for then skuld at engen skall thet hafwa sighia met sannind oc skælum, at . . min husbonde . . . skulde hafwa gifvit oc bebrefwat . . . nadhendahls clostre for:da godz vthan mina withu oc samtykt ællir amote minom wilia mæst for then skuld at mith insigle, thy jac uppa then tidh ey hafde insighle ey for thy brefweno henger . . .» I ett annat fall gifver en äkta man i särskild handling till känna, att en försäljning af fast gods, som hans hustru företagit, skett med hans samtycke, och såsom skäl för detta förfarande anför han: «epter thed at jak tha køpidh gjordes ey sielffuer insigle haffde . . . æn tögh ath mijt nampn

---

[1]) Se t. ex. DD 917: «Bekännes wij Brite Ambiörnsdotter . . . och Karin Ambiörnsdotter Anders Bugges hustru . . . att wij . . . mz begges wåre näste frenders och wänners gode ja och samtyckie haffue solt och vplatit, som wij och nu her mz sälie och vplate Stormechtigste furste och herre Her Gustaff Sverigis, Götis och Wendes etc. Konung . . . tässe wåre arffwe godtz . . . Och tess till yttermere wisse och högre föruaring effter wij Signeter jcke sielffue haffue, bedie wij förbe:te wår käre Swåger och Man Anders Bugge och hederlig man her Wideke kyrckieherre i Muncketorp om theres Signeter her neden under . . .»

[2]) Finl. Häfd. III: 51.

star ther uti benæmpt . . .» [1]). Emellertid var sigillets vidhängande ej någon nödvändig form för samtyckets afgifvande. Tvärtom gälde fortfarande, att dess giltighet var oberoende af både form och tillfälle för dess meddelande. Det kunde t. ex. meddelas såsom en ratihabitio, en efteråt afgifven förklaring af mannen, att han godkände hustruns åtgärd. Ofta gifver hustruns salubref ej till känna mannens samtycke annorlunda än genom hustruns förklaring, att hon erhållit detsamma, äfven om brefvet afgjordt har en dispositiv karakter [2]). Stundom förefaller det, som om arfvingens medgifvande ansetts vara af större vigt än mannens. En urkund från år 1401 [3]) innehåller, att en hustru försäljer en fastighet, som hon erhållit i morgongåfva af sin man i ett föregående äktenskap. Här säger hon sig handla «meth ia ok godhwilia» af sin son i förra äktenskapet, men mannens samtycke är ej nämndt. Handlingen är bekräftad med, bland andra, sonens sigill, men ej med mannens. Då köpet skulle fastfaras, tillkännagaf dock hustrun på tinget, att hon handlade med sin mans samtycke, såsom det förmäles i fastebrefvet på försäljningen [4]). Samma uppfattning gifver en annan urkund [5]), i hvilken hustru säger sig hafva sålt sitt fasta gods «meth myn ælskeliga bondis . . . rad ok myn kære broders . . . samtykke.» Äfven denna urkund är försedd med arfvingens sigill, men ej med mannens.

I öfrigt visar oss den förra urkunden (DII: 134), huru det numera tillgick, då fasta meddelades. Det är hustrun personligen, som uppträder på tinget, gifver öfverlåtelsen till känna, erkänner sig hafva uppburit köpeskillingen samt gifver «lyst ok fasto». Hennes mans åtgörande i ärendet

---

[1]) DD 891.
[2]) DD 867; Finl. Häfd. V: 72.
[3]) DII: 46.
[4]) DII: 134.
[5]) Finl. Häfd. V: 72.

är intet, ehuru han, såsom en annan urkund gifver upplysning om, var tillstädes vid tinget och i ett annat ärende, angående ett jordbyte, iklädde sig hemulsskyldighet tillika med sin hustru och stjufson [1]. På samma sätt heter det i ett fastebref från år 1391: «Jak effreka effrekoson hæritshøfdinge ower Dala . . . kænnis at . . . tha thing waro i twna soken stodho skæleka qvinnor ingelogh erikx hustru i amundzberge oc ingeborg laurisdotter i amundzberge a satto tinge oc kendens sigh haava giort sina mellom eth iordhaskipte i swa moto . . . etc.» [2].

Personlig närvaro å tinget af den, som afhände sig en fastighet, synes hafva småningom allt mer kommit ur bruk eller i allt fall ej vidare varit nödvändig. Ej nog, att den afyttrande kunde åt annan person gifva fullmagt att «fasta»

---

[1]) DII: 135.

[2]) DD 294. Att här omnämnda Ingelög ej var enka, synes af ett annat kort efteråt utfärdadt fastebref, deri hennes man Erik i Amundsberg nämnes hafva gjort ett jordbyte (DD 295). Jfr äfv. DD 264.

Ett par andra urkunder (DII: 2095 och 2096 a 1415) röra ett jordbyte emellan Karl Störkerssons hustru Lucia Salomonsdotter samt Elin Jönsdotter, i hvilket den senare bortbytt jord i Lösta socken (Simbohärad i Upland; se *Styffe,* s. 237) och tillbytt sig jord inom Dingetuna socken (Tuhundare i Vestmanland). Det af häradshöfdingen i Tuhundare utfärdade fastebrefvet (DII: 2096) meddelar, att Karl Störkersson och Elin Jönsdotter varit tillstädes på tingsstället i Tuhundare, dervid K. S. å sin hustrus vägnar «gaf» E. J. förutnämnda jord i Lösta socken och E. J. «gaf» hustru L. allt sitt fäderne i Tuhundare. Det ser här ut, som om K. S. skulle hafva å hustruns vägnar öfverlåtit eganderätten å nämnda jord till E. J. Men hans åtgörande torde ej betydt annat än att han å sin hustrus vägnar mottagit fasta å den henne tillagda jorden samt uppgifvit, hvilken jord som skulle gå i byte mot densamma. Ty M.E.L.L. EB 20 föreskrifver: «Giver man iord före iord, þa skal huar þera bref taka af þem hærazhöfdonga i þy hæraþeno ær sum iorþin ligger i sum han fa ok þer taki ok fastana». Den jord, som L. S. gaf i byte, skulle sålunda fastfaras på tinget i Simbohärad. Den förstnämnda urkunden meddelar äfven, att så skett, samt att L. S. sjelf varit der tillstädes, utan att någon medverkan af mannen vid detta tillfälle omtalas: »oc for:da hustro Luci war siælf aa Simbethuna tinge oc gaff for:de hwstrw Æline sæx oresland oc ena ørtogh i Sødherby i Løsta soken . . .»

å sina vägnar [1]); man började gifva dylik fullmagt åt domaren sjelf och inryckte densamma i det bref, som innehöll afhändelseförklaringen: «oc gifwer jac heratzhöfdinganom i them heradom som all for:da gooz liggia fulla macht met tesso brefwe clostrena nadhendal all for:da gotz oc hwart thera vidh sigh met allom thera tillaghom fast fara oc fastor uppa gifwa til ewerdelika ægho naar the thertil aff clostreno krafde warda likenwis som jac sjælff oppa tingeno nær stad wore.» [2]) Genom utgifvande af ett sådant bref har tydligen den afyttrande företagit allt, som från dess sida är af nöden för eganderättens öfverlåtande; någon ytterligare medverkan behöfs icke. Trots detta är ofvan citerade urkund, som innehåller dels en hustrus stadfästelse å sin mans gåfvor till Nådendals kloster, dels ock tillägg af nya gåfvor i fast gods, icke bekräftad med mannens sigill utan endast med «hedherliga oc ærlegha manna jncighle» «til vitnisbyrdh». I allmänhet finnas dock urkunder af denna lydelse vara försedda med mannens sigill och stundom äfven med närmaste arfvingars [3]). Lika betydelsefullt är det, om hustru, såsom en urkund innehåller [4]), gifver annan person fullmagt att sälja en fastighet för hvad pris han kan erhålla. Äfven här saknas mannens sigill under handlingen, men hustrun uppgifver sig handla med hans samtycke.

Vi hafva utförligt omhandlat dessa förhållanden för att än vidare framhålla den olikhet, som fanns i förhållandet emellan hustrun och hennes målsman, å ena sidan, samt å den andra emellan en öfvermage och dennes målsman. En öfvermage var ej sjelf i stånd att företaga en rättshandling; hos honom fanns en verklig inhabilitet. Skulle hans gods afyttras, så var det den, hvilken förvaltade detsamma, som företog rättshandlingen å hans vägnar, såsom

[1]) DII: 929.
[2]) Finl. Häfd. III: 51.
[3]) DII: 621, 961; Finl. Häfd. III: 59.
[4]) Finl. Häfd. V: 131.

man kan finna både af lagarnes föreskrifter [1]) och af urkunderna [2]). Hos hustrun deremot låg hindret ej i hennes person, utan var snarare fäst vid objektet för rättshandlingen; hon hade ej den uteslutande rätt till detta, som erfordrades för att hon ensam skulle kunna besluta angående detsamma. Hon var ej oförmögen till rättshandlingen på annat sätt än t. ex. mannen var, om han ville bortskänka egendom i större omfång, än lagarne för ättens skull tilläto honom. Hon behöfde, med ett ord, ingalunda något biträde till rättshandlingen, endast lof att företaga densamma.

Landslagarne och Stadslagen innehålla inga stadganden, som häntyda på någon rätt för hustru att hålla egendom undan från mannens husbondevälde, utan synas intaga ståndpunkten af en fullständig formel egendomsgemenskap, liksom i materielt hänseende gemenskapen i lösören och aflinge är fullt genomförd. En och annan urkund gifver dock anledning till den förmodan, att fortfarande, om ock undantagsvis, fall förekommo, då hustrun hade sjelfständig rådighet öfver någon del af sin förmögenhet. Så t. ex. DII: 1312, deri en äkta man gifver sin hustru rätt att lösa in under eganderätt en mannen tillhörande gård, som blifvit pantsatt, och DII: 637, i hvilken en hustru, «heel oc helbregdho», skänker åt sin man sin andel i en fast egendom »ij hans liffdagha». Det är anmärkningsvärdt, att begge de anförda urkunderna härstamma från Götaland.

Stadslagen [3]) medgifver enka, som går i nytt gifte, rätt att förvalta den egendom, som tillhörde hennes barn af första äktenskapet, om hon är dertill fallen samt barnens nästa fränder samtycka dertill. Landslagarne sakna denna bestämmelse och hafva sålunda härutinnan följt svealagarnes föreskrifter. Att det i Stadslagen afses en förvaltning af hustrun personligen, synes framgå af det bifogade vilkoret,

---

[1]) M. E. L. L. EB 18; Kr. L. L. JB 16; M. E. S. L. JB 10.

[2]) D II: 262, 881.

[3]) M. E. S. L. GB 11.

[illegible]

2.

Behörighet att stifta kontraktsgäld.

[illegible] Att efter [illegible] hustrun [illegible] af [illegible] kan antagas [illegible]. Hvad landsrätten beträffar, lemna urkunderna ett och annat exempel på att hustru förbundit sig till betalning af penningar och särskildt är det en rätt vanligt förekommande förbindelse, att hustru vid fastighetsförsäljning ikläder sig skyldighet att hålla

[1]) Visby st. L. I. 42 *Schlyters* öfversättn.: »En qvinnas rätt [illegible] undantagande att ingen hustru skall gå i borgen eller välja utöfver en half fjerdedels mark, om hon ej gör det med sina fränders råd eller sina förmyndares, som äro tillsatte för henne.

[2]) Bj. R. 40.

[3]) M. E. S. L. KB 18 § 1.

köparen skadeslös, i fall jorden skulle blifva honom frånvunnen.

DD 867 a 1437. «. . . och ware thet swa som gud forbywdhe ath thet for:da kwnnæ for:da biscop olaffwe beder hans æfftherkomandhom mz naghan rætt aff gaa tha til bindher jach mik ok mina ærffwinghia i geen giffwa for:da biscop olaff heller hans æfftherkomandhom for:da X mark i swa goth mynt som for ær sakth jnnan sex wykur . . .» [1]).

Ett par urkunder från Östergötland [2]) meddela, att en hustru med sin mans samtycke skänkt till Vadstena kloster hälften af ett hemman på halfannan åtting, men samtidigt betingat sig af klostret att under sin återstående lifstid få bruka så väl denna som den andra, klostret förut tillhöriga hälften af hemmanet, hvaremot hon förband sig att årligen gifva två mark i afrad samt bygga laga byggning. I en räfstetingsdom från samma landskap [3]), angående Skeninge nunneklosters rätt till en gård, som «hustru Cecilia, knut ffinwitssons hustru» pantsatt för 300 mark, tillerkännes klostret, sedan dess sysslomam uppvist hustru Cecilias gäldebref, rätt att behålla godset, intill dess afkastningen betäckt gälden [4]).

Utan att häraf vilja försöka draga några slutsatser angående omfånget af hustruns förmåga att stifta kontraktgäld [5]) eller betingelserna för dess giltighet, kan man dock af de anförda exemplen finna, att på den tiden ännu icke någon

---

[1]) Se vidare DD 939, D II: 818, 2359.

[2]) D II: 1226 och 1227, a 1409.

[3]) *Rääf:* B I: Nr 118, a 1454.

[4]) I en urkund från Finland (Svarteboken Nr 605, a 1466) omtalas, att rådmannen Hans van Asken inför borgmästare och råd i Åbo erkänt, att hans aflidna hustru Adelitza i lifstiden försålt sitt gods Korwala, samt att hon sjelf uppburit 150 mark af köpeskillingen «oc hadhe betaladh syn geld met». Af hvilken natur gälden var, kan emellertid ej af detta ställe synas.

[5]) Se härom *Thyrén,* s. 56.

«om hon dertill fallen är». Naturligtvis kunde hustrun, om hon så behagade, lemna sin man inhytande på förvaltningen eller inhemta hans råd angående densamma, men om någon rättshandling med afseende på godset ifrågakom, synes det hafva varit hon och ej hennes man, som företog densamma. I en urkund från Upsala (D II: 332 a 1403) tillkännagifver en hustru, att hennes förste man i lifstiden pantsatt en del fastigheter, hvilka efter hans död tillfallit beggederas barn, samt att hon nu, med sin andre mans råd, å sina barns vägnar träffat öfverenskommelse med panthafvaren, huru framdeles skulle förfaras med godsen.

§ 4.

Behörighet att stifta kontraktsgäld.

Angående behörighet för hustru att stifta kontraktsgäld iakttaga såväl lands- som landskapslagarne en fullständig tystnad. Endast Visby stadslag [1]) innehåller ett uttryckligt stadgande härom, i det den förbjuder hustru att gå i borgen. Bjärköarätten [2]) och Stadslagen [3]) stadga, att bondes hustru, som kom till staden, ej fick bysättas för gäld; men deraf kan ingen slutsats dragas, i synnerhet som det här uppenbarligen är fråga om en fullgiltig gäld. Att efter stadsrätt en hustru, som idkade köpenskap, var bunden af de aftal och förpligtelser, hon i sitt yrke ingick, kan antagas som en sjelffallen konseqvens. Hvad landsrätten beträffar, lemna urkunderna ett och annat exempel på, att hustru förbundit sig till betalning af penningar, och särskildt är det en rätt vanligt förekommande förbindelse, att hustru vid fastighets försäljning ikläder sig skyldighet att hålla

---

[1]) Visby St. L. I: 42 (*Schlyters* öfversättn.): «En qvinnas rätt är såsom en mans, undantagande att ingen hustru skall gå i borgen eller sälja utöfver en half fjerdedels mark, om hon ej gör det med sina fränders råd eller sina förmyndares, som äro tillsatte för henne.

[2]) Bj. R. 40.

[3]) M. E. S. L. RB 18 § 1.

köparen skadeslös, i fall jorden skulle blifva honom frånvunnen.

DD 867 a 1437. «. . . och ware thet swa som gud forbywdhe ath thet for:da kwnnæ for:da biscop olaffwe beder hans æfftherkomandhom mz naghan rætt aff gaa tha til bindher jach mik ok mina ærffwinghia i geen giffwa for:da biscop olaff heller hans æfftherkomandhom for:da X mark i swa goth mynt som for ær sakth jnnan sex wykur . . .» [1]).

Ett par urkunder från Östergötland [2]) meddela, att en hustru med sin mans samtycke skänkt till Vadstena kloster hälften af ett hemman på halfannan åtting, men samtidigt betingat sig af klostret att under sin återstående lifstid få bruka så väl denna som den andra, klostret förut tillhöriga hälften af hemmanet, hvaremot hon förband sig att årligen gifva två mark i afrad samt bygga laga byggning. I en räfstetingsdom från samma landskap [3]), angående Skeninge nunneklosters rätt till en gård, som «hustru Cecilia, knut ffinwitssons hustru» pantsatt för 300 mark, tillerkännes klostret, sedan dess syssloman uppvist hustru Cecilias gäldebref, rätt att behålla godset, intill dess afkastningen betäckt gälden [4]).

Utan att häraf vilja försöka draga några slutsatser angående omfånget af hustruns förmåga att stifta kontraktgäld [5]) eller betingelserna för dess giltighet, kan man dock af de anförda exemplen finna, att på den tiden ännu icke någon

---

[1]) Se vidare DD 939, D II: 818, 2359.

[2]) D II: 1226 och 1227, a 1409.

[3]) *Rääf:* B I: Nr 118, a 1454.

[4]) I en urkund från Finland (Svarteboken Nr 605, a 1466) omtalas, att rådmannen Hans van Asken inför borgmästare och råd i Åbo erkänt, att hans aflidna hustru Adelitza i lifstiden försålt sitt gods Korwala, samt att hon sjelf uppburit 150 mark af köpeskillingen «oc hadhe betaladh syn geld met». Af hvilken natur gälden var, kan emellertid ej af detta ställe synas.

[5]) Se härom *Thyrén,* s. 56.

»om hon dertill fallen är». Naturligtvis kunde hustrun, om hon så behagade, lemna sin man inhytande på förvaltningen eller inhemta hans råd angående densamma, men om någon rättshandling med afseende på godset ifrågakom, synes det hafva varit hon och ej hennes man, som företog densamma. I en urkund från Upsala (D II: 332 a 1403) tillkännagifver en hustru, att hennes förste man i lifstiden pantsatt en del fastigheter, hvilka efter hans död tillfallit beggederas barn, samt att hon nu, med sin andre mans råd, å sina barns vägnar träffat öfverenskommelse med panthafvaren, huru framdeles skulle förfaras med godsen.

§ 4.

Behörighet att stifta kontraktsgäld.

Angående behörighet för hustru att stifta kontraktsgäld iakttaga såväl lands- som landskapslagarne en fullständig tystnad. Endast Visby stadslag [1]) innehåller ett uttryckligt stadgande härom, i det den förbjuder hustru att gå i borgen. Bjärköarätten [2]) och Stadslagen [3]) stadga, att bondes hustru, som kom till staden, ej fick bysättas för gäld; men deraf kan ingen slutsats dragas, i synnerhet som det här uppenbarligen är fråga om en fullgiltig gäld. Att efter stadsrätt en hustru, som idkade köpenskap, var bunden af de aftal och förpligtelser, hon i sitt yrke ingick, kan antagas som en sjelffallen konseqvens. Hvad landsrätten beträffar, lemna urkunderna ett och annat exempel på, att hustru förbundit sig till betalning af penningar, och särskildt är det en rätt vanligt förekommande förbindelse, att hustru vid fastighets försäljning ikläder sig skyldighet att hålla

---

[1]) Visby St. L. I: 42 (*Schlyters* öfversättn.): »En qvinnas rätt är såsom en mans, undantagande att ingen hustru skall gå i borgen eller sälja utöfver en half fjerdedels mark, om hon ej gör det med sina fränders råd eller sina förmyndares, som äro tillsatte för henne.

[2]) Bj. R. 40.

[3]) M. E. S. L. RB 18 § 1.

köparen skadeslös, i fall jorden skulle blifva honom frånvunnen.

DD 867 a 1437. «. . . och ware thet swa som gud forbywdhe ath thet for:da kwnnæ for:da biscop olaffwe beder hans æfftherkomandhom mz naghan rætt aff gaa tha til bindher jach mik ok mina ærffwinghia i geen giffwa for:da biscop olaff heller hans æfftherkomandhom for:da X mark i swa goth mynt som for ær sakth jnnan sex wykur . . .» [1]).

Ett par urkunder från Östergötland [2]) meddela, att en hustru med sin mans samtycke skänkt till Vadstena kloster hälften af ett hemman på halfannan åtting, men samtidigt betingat sig af klostret att under sin återstående lifstid få bruka så väl denna som den andra, klostret förut tillhöriga hälften af hemmanet, hvaremot hon förband sig att årligen gifva två mark i afrad samt bygga laga byggning. I en räfstetingsdom från samma landskap [3]), angående Skeninge nunneklosters rätt till en gård, som «hustru Cecilia, knut ffinwitssons hustru» pantsatt för 300 mark, tillerkännes klostret, sedan dess syssloman-uppvist hustru Cecilias gäldebref, rätt att behålla godset, intill dess afkastningen betäckt gälden [4]).

Utan att häraf vilja försöka draga några slutsatser angående omfånget af hustruns förmåga att stifta kontraktgäld [5]) eller betingelserna för dess giltighet, kan man dock af de anförda exemplen finna, att på den tiden ännu icke någon

---

[1]) Se vidare DD 939, D II: 818, 2359.

[2]) D II: 1226 och 1227, a 1409.

[3]) *Rääf:* B I: Nr 118, a 1454.

[4]) I en urkund från Finland (Svarteboken Nr 605, a 1466) omtalas, att rådmannen Hans van Asken inför borgmästare och råd i Åbo erkänt, att hans aflidna hustru Adelitza i lifstiden försålt sitt gods Korwala, samt att hon sjelf uppburit 150 mark af köpeskillingen «oc hadhe betaladh syn geld met». Af hvilken natur gälden var, kan emellertid ej af detta ställe synas.

[5]) Se härom *Thyrén,* s. 56.

»om hon dertill fallen är». Naturligtvis kunde hustrun, om hon så behagade, lemna sin man inhytande på förvaltningen eller inhemta hans råd angående densamma, men om någon rättshandling med afseende på godset ifrågakom, synes det hafva varit hon och ej hennes man, som företog densamma. I en urkund från Upsala (D II: 332 a 1403) tillkännagifver en hustru, att hennes förste man i lifstiden pantsatt en del fastigheter, hvilka efter hans död tillfallit beggederas barn, samt att hon nu, med sin andre mans råd, å sina barns vägnar träffat öfverenskommelse med panthafvaren, huru framdeles skulle förfaras med godsen.

§ 4.

Behörighet att stifta kontraktsgäld.

Angående behörighet för hustru att stifta kontraktsgäld iakttaga såväl lands- som landskapslagarne en fullständig tystnad. Endast Visby stadslag [1]) innehåller ett uttryckligt stadgande härom, i det den förbjuder hustru att gå i borgen. Bjärköarätten [2]) och Stadslagen [3]) stadga, att bondes hustru, som kom till staden, ej fick bysättas för gäld; men deraf kan ingen slutsats dragas, i synnerhet som det här uppenbarligen är fråga om en fullgiltig gäld. Att efter stadsrätt en hustru, som idkade köpenskap, var bunden af de aftal och förpligtelser, hon i sitt yrke ingick, kan antagas som en sjelffallen konseqvens. Hvad landsrätten beträffar, lemna urkunderna ett och annat exempel på, att hustru förbundit sig till betalning af penningar, och särskildt är det en rätt vanligt förekommande förbindelse, att hustru vid fastighets försäljning ikläder sig skyldighet att hålla

---

[1]) Visby St. L. I: 42 (*Schlyters* öfversättn.): »En qvinnas rätt är såsom en mans, undantagande att ingen hustru skall gå i borgen eller sälja utöfver en half fjerdedels mark, om hon ej gör det med sina fränders råd eller sina förmyndares, som äro tillsatte för henne.

[2]) Bj. R. 40.

[3]) M. E. S. L. RB 18 § 1.

köparen skadeslös, i fall jorden skulle blifva honom frånvunnen.

DD 867 a 1437. «. . . och ware thet swa som gud forbywdhe ath thet for:da kwnnæ for:da biscop olaffwe beder hans æfftherkomandhom mz naghan rætt aff gaa tha til bindher jach mik ok mina ærffwinghia i geen giffwa for:da biscop olaff heller hans æfftherkomandhom for:da X mark i swa goth mynt som for ær sakth jnnan sex wykur . . .» [1]).

Ett par urkunder från Östergötland [2]) meddela, att en hustru med sin mans samtycke skänkt till Vadstena kloster hälften af ett hemman på halfannan åtting, men samtidigt betingat sig af klostret att under sin återstående lifstid få bruka så väl denna som den andra, klostret förut tillhöriga hälften af hemmanet, hvaremot hon förband sig att årligen gifva två mark i afrad samt bygga laga byggning. I en räfstetingsdom från samma landskap [3]), angående Skeninge nunneklosters rätt till en gård, som «hustru Cecilia, knut ffinwitssons hustru» pantsatt för 300 mark, tillerkännes klostret, sedan dess sysloman-uppvist hustru Cecilias gäldebref, rätt att behålla godset, intill dess afkastningen betäckt gälden [4]).

Utan att häraf vilja försöka draga några slutsatser angående omfånget af hustruns förmåga att stifta kontraktgäld [5]) eller betingelserna för dess giltighet, kan man dock af de anförda exemplen finna, att på den tiden ännu icke någon

---

[1]) Se vidare DD 939, D II: 818, 2359.

[2]) D II: 1226 och 1227, a 1409.

[3]) *Rääf:* B I: Nr 118, a 1454.

[4]) I en urkund från Finland (Svarteboken Nr 605, a 1466) omtalas, att rådmannen Hans van Asken inför borgmästare och råd i Åbo erkänt, att hans aflidna hustru Adelitza i lifstiden försålt sitt gods Korwala, samt att hon sjelf uppburit 150 mark af köpeskillingen «oc hadhe betaladh syn geld met». Af hvilken natur gälden var, kan emellertid ej af detta ställe synas.

[5]) Se härom *Thyrén,* s. 56.

tvekan uppstått, om det öfver hufvud var möjligt för hustru att genom frivilligt åtagande förpligta sin person; det var först under den följande perioden som detta skedde.

II. Från tiden för reformationen till 1734 års lag.

§ 5.

Förändrad uppfattning angående hustrus rättshabilitet. — Förändrad betydelse af målsmansbegreppet.

Under den tid, med hvilken vi hittills sysselsatt oss, försiggick rättsutvecklingen i vårt land temligen oberörd af främmande inflytande, ett förhållande som står i nära samband dermed, att den i hufvudsak skedde genom folket sjelft. Väl öfvade den kanoniska rätten genom kyrkans förmedling inverkan på enstaka rättsinstitut, men i det hela visa de lagar, som beteckna slutpunkten af periodens utveckling, ett troget bevarande af den nationella åskådningen.

Efter reformationen sker härutinnan en väsentlig förändring, som betecknas å ena sidan genom ökadt ingripande i rättsbildningen från statsmagtens sida samt, å den andra, af främmande, särskildt romersk, rätts insteg och inverkan på rättsuppfattningen genom inflytande af i utlandet bildade rättslärde [1]).

Äfven på här afhandlade område söker en främmande åskådning göra sig gällande samt lyckas åtminstone för en tid att undantränga den nationella. De gamla begreppen om ättintresset och mannens husfaderliga välde förskjutas småningom, hvilket går så mycket lättare, som dessa be-

---

[1]) Jfr *Schück,* Svensk literaturhistoria, Stockholm 1890, s. 486.

begrepp redan, med samhällets framskridna utveckling, börjat förlora sitt fäste i allmänna medvetandet. Äfven der ej en direkt ändring företages i rättsreglernas ordalydelse, visa sig verkningarna deruti, att bestämmelserna efter hand uppfattas annorlunda än vid deras tillkomst. Ett exempel på, att till och med positiva lagbud förlora sin kraft, visar oss stadgandet om samtycke af hustruns arfvingar såsom vilkor för befogenhet att afyttra hennes fasta egendom [1]. Redan JOHAN SKYTTE i sin år 1608 författade «Explicatio juris civilis» yttrar vid utläggningen af 16 kap. Jordabalken: «uti ändan på detta cap. står, at ej må hwar thera annors förgiöra än för thessa twenne ohrsaker skull nu opräcknade äro, uthan det ähr deras nästa Fränders ja samtyckie och willia, tyckes något hårdt wara, Ty skola eens släcktingar hafwa den mackten öfw:r eens Godz mädan han lefwer, at man skall hafwa deras samtyckio der till, så wille mycken widhlyfftigheet sigh förorsaka, at dee kunna då blifwa achtade pro Dominis, medhan sialfwa äganden lefver». — Ännu år 1615 dömer dock Hofrätten ogiltig en försäljning af hustruns arfvejord af det skäl, att hon och *hennes arfvingar* ej gifvit sitt samtycke till den af mannen företagna åtgärden [2]. Några årtionden senare förklarar deremot en ledamot af Lag-Commissionen [3], att i praxis afseende ej fästes vid utevaron af arfvingarnes samtycke, och på samma sätt heter det i Svea Hofrätts påminnelser till 9 cap. GB i 1690 års förslag, att «genom praxin redan är ändrat det som 19 cap. gifftmb. LL. är stadgat om hustruns arfwingars samtycke.» Också finna vi, att Lag-Commissionen delade samma uppfattning om detta vilkors obehöflighet, så att det enda spår

---

[1]) M. E. L. L. GB 20; Kr. L. L. GB 19, JB 27; M. E. S. L. JB 16.

[2]) *Beckius*, Coll. Jur. rör. Jordab. — Carl IX:s lagförslag, JB 5 cap., och Rosengrenska lagförslaget, JB 5 cap, hafva bibehållit föreskriften om frändernas samtycke.

[3]) Lag-Comm:s prot. den 15 Nov. 1689.

deraf, som återfinnes i 1734 års lag, är en uttrycklig förklaring om dess försvunna betydelse [1]).

Den andra begränsningen i hustruns rättsliga handlingsförmåga, den som härledde sig ur mannens ställning i äktenskapet, bibehåller väl sin kraft, men ter sig under loppet af förevarande period helt annorlunda än vid lagarnes tillkomst. Landskapslagarne lade grunden till densamma i mannens husbondevälde, hvilket ej kunde tåla, att någon annan än han förfogade öfver boets bestämda delar. Derför gälde inskränkningen alla, som stodo under hans myndighet, utan hänsyn till ålder och kön. De efterföljande lagarnes affattning gifver ingen anledning att från början hos dem antaga en annan grund. Hos författarne inom den under storhetstiden uppväxande juridiska vetenskapen finna vi deremot en annan uppfattning, som bär tydliga spår af inverkan från främmande rätt. Grunden till förbudet sökes nu i personligheten hos de familjemedlemmar, som förbudet gälde. Liksom barnen, med hvilka nu förstås endast de omyndiga, på grund af sin ålder, så anses hustrun på grund af sitt kön ej vara egnad att bedöma, hvad som för henne är fördelaktigt eller icke; derför behöfver hon, liksom barnen, en målsman, som förvaltar hennes gods, och hennes beslut om sin egendom blifva ej rättsligt gällande, om ej målsmannen deltager i desamma.

Härmed sammanhänger, att benämningen «målsman» förlorat sin ursprungliga, etymologiska betydelse. Sedan enka blifvit i stånd att sjelf föra sin talan inför rätta, och sedan,

---

[1]) 11 kap. 1 § GB: «ehvad de hafva barn samman eller ej.» — Vid Rikets Ständers förhandlingar om Lag-Commissionens förslag på 1731 års riksdag gjordes af Friherre Rålamb en anmärkning mot 11 Cap. 1 § GB, hvilken tyckes hafva rört utelemnandet af vilkoret om frändernas samtycke till försäljning af hustruns fastighet, men möttes med det genmäle, «att man kan intet så binda händerna på en ägare, emedan omständigheterna kunna så fordra, att man och hustru hafva nödigt till begges deras nytta, att försälja eller förpanta egendomen». (Se Lag-Commiss. Förslag s. 18)

vid en familjefaders död, pligten att föra barnens talan och pligten att vårda deras egendom ej längre kunde komma att åligga särskilda personer [1]), gafs ej vidare något målsmanskap, som ej var förenadt med egendomsförvaltning. Detta verkade så småningom derhän, att vårdnaden om någons gods kom att i allmänhetens och äfven i de rättsbildades uppfattning stå såsom målsmanskapets karakteristiska funktion. På ordets förändrade betydelse se vi prof redan vid slutet af föregående period deri, att «målsman» i latinska urkunder börjar återgifvas med orden «tutor» eller «provisor» i stället för, såsom förr, «prolocutor» [2]). I en senare tid benämnes mannen gemenligen curator uxoris, stundom äfven tutor [3]), och det är i hans egenskap af hustruns curator eller målsman, som honom tillägges förvaltning af hennes egendom [4]).

---

[1]) Det sista medgifvandet af en dylik åtskilnad försvann likväl åtminstone till bokstafven, först under förevarande period. Se s. 56 här nedan.

[2]) DI 2502; vanligen dock för minderåriga: DI 1865, 2008, 2586. Redan tidigt började «malsman» i enstaka fall användas på sätt, som visa, att dess etymologiska betydelse ej längre var klar; t. ex. i M. E. L. L. GB 2 § 1: malsman i stället för giftoman. I Carl IX:s lagförslag (GB 18) användes det som beteckning för dem af hustruns fränder, hvilkas samtycke var erforderligt för att mannen giltigt skulle kunna afyttra hennes fastighet. På ett annat ställe i samma förslag (EB 6) är det namn på de fränder, som skulle hafva öfverinseende öfver moderns förvaltning af sina barns gods.

[3]) *Loccenius,* Leg. Prov. Tit. II De Conj. VI Cap.: «Quando noctem unam concubuerunt, ille verus ejus curator est.» Tit. II De Conj. IX Cap.: «Postquam maritus & uxor conjugati sunt, & unam noctem concubuerunt, ille ejus verus tutor est.»

[4]) *Loccenius,* Synopsis. s. 181: «Quum maritus per matrimonium curator uxoris suæ jure nostro factus sit & per consequens bonorum ejus . . . administrator. . . .» *Abrahamsson,* s. 304: «Derför ehuru han är hustruns målsman, må han dock ej annorlunda hennes jord bortskifta, . . . ej heller annorlunda sälja, än som» etc. *Nehrman,* Jur. Civil. 1729: s. 211: «I anseende till hustruns egendom består mannens målsmansdöme derutinnan, att han dels är berättigad att försvara den emot andras öfverwåld och orättvisa lagsökande . . . dels ock att han kan förvalta och sköta densamma. Han är således Administrator . . .»

Den förändrade uppfattningen framträder med otvetydig klarhet i de juridiska skriftställarnes utläggningar af Köpmålabalkarnes förbud mot köp med hustru och barn. Loccenius [1]) besvarar frågan «An uxor jure et moribus Svetiæ emere ac vendere possit?» sålunda: »Ne uxor ob sexus fragilitatem aut infirmitatem ab aliis circumveniatur, aut contra propria laboret commoda, maritus contractum emtionis absque ejus scientia et consensu ab uxore factum rescindere potest, si superet unam oram vel sestertium». Likaså yttrar Rålamb [2]) om samma fråga: «Hvilket synes derför skedt vara att hindra bedrägeri och fixerande, emedan qvinnespersoner i gemen äre enfaldige och lätteligen kunna uti de saker, som icke äre deras daglige handtering blifva fixerade och bedragne, till deras egen och mannens skada, derföre de ock i detta anseende omyndige tillräknas.» I sin utläggning af Stadslagen visar sig Arnell [3]) hysa enahanda mening angående förbudet mot köp med bondens barn, i ty att han ledsagar stadgandet med en undersökning af de fall, då en omyndigs rättshandling kan vara giltig, oaktadt den saknar bekräftelse af målsmannen.

Författarne gifva sjelfve hänvisning till de källor, hvarur de hemtat sina meningar. Det är från romersk rätt och bearbetningar af denna samt utläggningar af tysk partikularrätt i romerska rättens anda. Så är det af Loccenius anförda motivet påtagligen hemtadt från Ulpianus [4]), och Loccenius anför ideligen jus romanum till stöd för sina uttalanden. Rålamb åberopar i detta ämne Mevius, Commentarii ad jus Lubecense, ett arbete, som alltigenom ut-

---

[1]) *Loccenius,* Synopsis, ss. 388, 389.

[2]) *Rålamb,* s. 143.

[3]) *Arnell,* s. 461. Angående utelemnandet af förbudet mot köp med hustru yttrar *Arnell,* s. 462: «Uti detta 3 Capitel Köpm. B. Stl. är ingen handel med Borgare-hustru uttryckligen förbuden, ty Stads-Lagen præsupponerar, at hustru i Staden skal igenom öfning så wäl förstå sig på handeln som mannen».

[4]) *Ulpianus,* tit. 11 § 1.

märkes af sträfvan att i de germanska rättssatserna inlägga romerska principer [1]).

§ 6.

Verkan af den förändrade åskådningen på doktrin, lagstiftning, praxis.

Emellertid visa sig de anförda författarne ej synnerligen stränga vid tillämpningen af sina principer. Ett konseqvent genomförande af desamma borde väl leda derhän, att en hustru under inga omständigheter kunde ingå något aftal med sin man, då ju mannen näppeligen kunde vara rätt person att gentemot sig sjelf tillse, att icke hustruns fördel kränktes genom rättshandlingen, han skulle ju derigenom blifva auctor in rem suam. Denna synpunkt tyckes dock ej hafva framträdt för författarne. LOCCENIUS visar sig visserligen tveksam, huruvida gåfvor mellan man och hustru kunde anses giltiga, men hans betänkligheter äro ej af antydda art, utan det är, emedan en dylik gåfva «jure romano non valet», och som skäl åberopas ett yttrande af en latinsk auktor, hvilken uttrycker en farhåga, att derigenom «Concordia pretio conciliari videretur» [2]). Samma skäl anför ABRAHAMSSON mot gåfvor mellan äkta makar [3]). Dock äro begge, följande den ännu fortlefvande praxis att vid tvekan om Landslagens afsigt söka förklaring i landskapslagarne, benägne att erkänna dylika gåfvors giltighet i de af sistnämda lagar medgifna fall [4]). Egendomligt nog synas de alltså ej finna något hinder i den omständigheten, att Landslagen genomfört en fullständig egendomsgemenskap i

[1]) Om den inverkan bemälte författare haft på den tyska jurisprudensen, se *Kraut,* Bd II. s. 291 not 1. *Rålamb* omtalar sjelf i sitt företal till anförda arbete, huru han «aff wår Lagz grund och förklaring» jemfört densamma med andra nationers lagar och särskildt med romerska rätten.

[2]) *Loccenius,* Synopsis, s. 182.

[3]) *Abrahamsson,* s. 336.

[4]) *Loccenius,* Synopsis, s. 183; *Abrahamsson,* s. 336.

lösören. I detta hänseende rådde dock i praxis en annan mening, såsom en Svea Hofrätts dom den 23 Januari 1686 [1]) utvisar. En enka sökte rädda några lösörepersedlar från att gå i betalning för mannens gäld genom att åberopa, att hennes man i lifstiden genom «skriftelig författade Donationer» skänkt henne desamma till enskild egendom, men Hofrätten förklarade, att «alldenstund sådane gåfwor under wahrande äktenskap icke kunna widare förståss än att mannens giftorätt honom efter lag uti slijka löösöron förbehålles; fördenskull kan den Kongl. Rätten det samma fru grefvinnan, creditorerna till skada icke större tillägna, än henne utj förmågo af 5 och 16 Cap. gifftb. L. L. tillhörer.»

Abrahamsson räknar till giltiga rättshandlingar mellan man och hustru äfven under äktenskapet ingånget aftal med syfte att ordna makarnes giftorättsförhållanden, likväl med förbehåll, att samtycke af hustruns fränder jemväl erfordras [2]). Äfven Nehrman [3]) omnämner dylika aftal, likväl utan att nämna, om han åsyftar sådana, som ingås under äktenskapet, ehuru detta synes ligga närmast till hands att antaga, enär han sammanställer dem med inbördes testamenten.

Giltigheten af hustrus rättshandlingar med tredje person kan naturligtvis af författarne ej förnekas i de fall, då lagarne uttryckligt tillerkänna henne rätt dertill. Man går till och med vid stadgandenas tolkning ganska långt i sina medgifvanden. Så anser Loccenius [4]) hustruns behörighet såsom husmoder att göra inköp för hushållet ej vara begränsad af det i 4 kap. Köpmålabalken L. L., satta värde, utan i allmänhet omfatta «quæ ad victus quotidiani et amictus necessitatem requiruntur». Förbudet blir sålunda närmast lämpadt på afyttrande af boets egendom. Endast om köpet gäller «res major», erfordras ovilkorligt mannens sam-

---

[1]) *Beckius,* Coll. Jur. rör. GB.
[2]) *Abrahamsson,* s. 279.
[3]) *Nehrman,* Jur. Civil. 1729, s. 210.
[4]) *Loccenius,* Synopsis, s. 389.

tycke. För stadsrättens del anse såväl LOCCENIUS som RÅLAMB, att hustrun ej heller vid försäljningen är bunden af någon begränsning, hvilket anses bero derpå, att hon bör «förstå handel såsom köpmäns dagliga handtering» [1]), och att deras «hushåll icke är så stort, att hustrun deruti dagligen kan vara occuperad som deras på landsbygden». Enligt LOCCENIUS kan hustrun, efter stadsrätt, vid deltagande i mannens handelsrörelse med gällande verkan förpligta mannen men icke sig sjelf. Hon kan likväl äfven drifva handel i eget namn, i hvilket fall hon personligen «ex suo contractu efficaciter obligatur».

Men RÅLAMB gör ännu ytterligare medgifvanden. Utgående från den satsen, att lagens förbud mot köp med hustru afser att vara «dem enfaldigom eller slöserskom till en hjelp», finner han skäl saknas för dess tillämpning på »snälle och vettige qvinnespersoner», och som det ofta finnes «hustrur, som sina män uti förstånd och snällhet vidt öfvergå», så bör efterses, om hustruns köpslagan varit «till bättring» eller till skada. Och enär mannen, om han ville bryta ett köp, då ej laga skäl dertill förefunnes, skulle handla emot «lagens intention», så kommer RÅLAMB till den slutsats, att det bör «stå till domaren af circumstantierna att döma hvad uti sådane fall bör vara stadigt eller återgånges köp.» Denna slutsats får en ännu större räckvidd derigenom, att RÅLAMB anser stadgandet om köp analogiskt gälla äfven andra rättshandlingar såsom «förbytande, lån och försträckning».

Vi se sålunda, att den främmande principen ej lät sig genomföras med synnerlig stränghet, utan här och hvar fick gifva rum för undantag. Den förmådde dock sätta ett par spår i periodens lagstiftningsarbete.

Vi erinra oss, att i landskapslagarne förekommo fall, då en hustru i andra äktenskapet var tillerkänd rättighet

---

[1]) *Loccenius,* Synopsis, s. 390; *Rålamb,* s. 144.

att förvalta det gods, som tillhörde hennes barn af första äktenskapet. Häraf bevarade ännu Stadslagen ett minne: den tillät modern att behålla barnagodset i sin vård, om hon var dertill fallen samt fädernefränderna dertill samtyckte. Ett dylikt förhållande borde förefalla oförklarligt för en uppfattning, som ansåg hustru till följd af oförmåga att vårda sina egna ekonomiska angelägenheter vara ställd under målsman. Rigtigt nog säger också JOHAN SKYTTE vid utläggningen af berörda kapitel: «At wara förmyndare är ett sådant Embete, som kommer manspersoner widh, och synes at det icke skall ombetros det skröpliga qwinliga släcktet, hwilket släckte behöfwer siälfwer wara under förmyndherskaphet. Lijkwell, som wij see af detta cap: at moderen hafwer witzord, see före barnagods mädan hon är ogifft dock medh näste frända Råde.» Den sista punkten i kapitlet förbigår han deremot med tystnad, hvaraf man torde kunna sluta, att den deri stadgade möjligheten redan då saknat tillämpning. Genom Förmyndare-Ordningen den 17 Mars 1669 upphäfdes äfven skenet af åtskilnaden mellan lands- och stadsrätt, derigenom att det, utan undantag, åligges enka att, innan hon går i nytt äktenskap, afvittra sina barn och lemna deras egendom i fädernefrändernas vård. I nionde punkten af förordningen heter det härom: «Och på det at modern som i annat gifte gången är, och för sitt giftermål skull ej längre förmynderskapet kan företräda» etc. Här angifves sålunda ej närmare, af hvilket skäl lagstiftaren ansåg det nya äktenskapet utgöra hinder för modern att behålla barnagodset i sin vård. Så mycket tydligare angifver RÅLAMB sin uppfattning af den verkliga anledningen. Han yttrar [1]: «Det modern, sedan hon gift är, förmynderskapet icke betros, kommer af detta skäl, att när hon gifter sig träder hon under målsmansdöme af sin man. Nu kan den ej vara annans målsman, som sjelf målsman är underkastad.»

[1]) *Rålamb*, s. 325.

Vi bemärka skilnaden emellan den tidens samt t. ex. Vestgötalagens uppfattning af målsmanskapet. Vestgötalagen tillät moder att såväl under sitt enkestånd som under sitt andra äktenskap förvalta barnagodset, medan målsmanskapet från början öfvergick till barnens manliga fränder. Nu deremot är det förvaltningen af godset, som drager med sig målsmansnamnet, och modern kan derför såsom enka vara sina barns målsman; såsom omgift och ånyo trädande under en annans målsmanskap, kan hon deremot ej behålla förvaltningen.

Ett annat fall, der lagstiftningen visar påverkan af den främmande uppfattningen, finna vi i 1686 års testamentsstadga. Det heter här i 6:te punkten: «En hustru, som står under mannens vård och förmynderskap, må med mannens rådfrågan och samtycke af sin rätt och andel, uti det som efter lag och denna vår förordning tillåtligt är, testamentera, och skulle mannen af egennyttighet eller annan obillighet emot skäl vara hustrun häruti hinderlig eller icke vilja till hennes billiga och lagliga förordning samtycka, må härom sökas domarens hjelp och utslag.» Härmed lades på hustruns förmåga att förfoga öfver sin egendom ett band, som var okändt för den äldre rätten. Såsom vi förut sett, var under medeltiden hustru i lika mån som man i stånd att genom testamente förordna om sitt gods inom de gränser, som ättintresset satte. Föreskriften, att hennes förordnandes giltighet numera skulle bero af mannens samtycke, är jemväl en följd af en förändrad uppfattning om arten af de förhållanden, som hindrade hustrun från dispositiones inter vivos.

Den citerade punkten i 1686 års testamentsstadga synes för öfrigt hafva erhållit betydelse för hustruns handlingsförmåga på andra områden än i fråga om testamenten, i det att rättskipningen till och med tog den till hjelp för att afgöra frågan om giltigheten af hustruns skuldförbindelse.

Frågan om hustrus skyldighet att deltaga i betalningen af boets gäld var, som bekant, just vid denna tid på bane. Genom kongl. resolutioner och domstolarnes praxis hade det blifvit bestämdt, att hustrus arfvejord var alldeles fritagen från att gå i betalning för mannens enskilda gäld, vare sig den uppkommit före eller under äktenskapet, samt att den för gemensam gäld svarade endast subsidiärt för en tredjedel [1]). Knappt var detta afgjordt, förrän spörsmål uppstod, om hustru under bestående äktenskap kunde genom frivilligt åtagande ikläda sig en vidsträcktare ansvarsskyldighet. Det gälde dels, huruvida hon kunde förbinda sig till betalningsskyldighet in solidum för gemensam gäld, och dels, om en förbindelse af henne att betala mannens enskilda gäld, var af någon verkan, om sålunda, såsom spörsmålet formulerades, hennes underskrift kunde henne obligera. I den förra frågan uttalade Svea Hofrätt sin mening i en dom den 8 Sept. 1688, deri Hofrätten under åberopande, bland annat, af ofvannämnda punkt i testamentsstadgan förpligtade en hustru på grund af skriftlig förbindelse, som hon och hennes man gemensamt utfärdat, att med sin enskilda egendom betala, hvad som icke kunde utgå ur mannens gods. Af rubriken till Hofrättens dom framgår, att Carl XI remitterat saken till Hofrätten för att inhemta dess mening specielt angående verkan deraf, att hustrun underskrifvit handlingen [2]). Några år senare begärde

---

[1]) *Thyrén,* ss. 90—100.

[2]) Svea Hofrätts dom d. 8 Sept. 1688 (ur *Beckius,* Coll. Jur. rör. GB): »Uti den från hans Kongl. Maj:t igenom des nådigste breef af d. 22 December 1687 . . . remitterade saak emellan Commissarien, wälbetrodde Michael Barth, å den ena, och grefwinnan, högwälborna fru Beata Kiönigsmark på den andra sidan, angående den qvestionen om fru grefwinnan skall wara förplichtat in solidum att stå för betalningen uti det som Commissarien . . . förmenar sig böra åtnjuta, sökiandes hwad honom hoos Kongl. Rådet [grefvinnan Königsmarks man, grefve Pontus Fredrik de la Gardie] kan brista på betalningen att hafva dess fyllnat och fullkomliga förnöyelse uthur gref-

konungen, i anledning af en tvist, som från ett af de eröfrade landskapen dragits under hans pröfning, i skrifvelse till Göta Hofrätt den 6 Oktober 1691 dess förklaring, «efter hvilka rum i den danska lagen I förmenen Eder kunna påstå det fru Carin Cetzewit igenom sine med mannen underskrefne obligationer förplichtar af sine faste arfwegodz häffta för hela den summan, derföre godzen äro till ofwanbem:te creditorer förpantade». Man ser häraf, att Göta Hofrätt dömt i samma anda som Svea Hofrätt nyss förut gjort; hvad Hofrätten i sin förklaring till konungen anförde för skäl för sitt domslut, är oss obekant.

Det andra spörsmålet kom upp i en af de talrika evictionsprocesser, som Carl XI:s reduktioner drogo efter sig. Commissarien Johan von Streitbach hade af generalguvernören grefve Axel Julius de la Gardie tillhandlat sig åtskilliga gods och gårdar, hvilka sedermera kommit i generalguvernören Olivecrantz' hand och från honom blifvit reducerade. De la Gardie ingick med von Streitbach en förlikning, deri han såsom hemulsman förband sig att antingen

---

vinnans egendom i kraft af Contractet, som hon tillijka med des herre d. 11 Januarij 1678 skal underskrifvit och förbundit sig utj. Ähr detta Kongl. Rättens sentens och dom afsagd i Stockholm d. 8 Sept. 1688. ... dessförutom yrkiar och Commissarien derpå, att fru grefwinnan icke mindre än dess herre derpå assignerat jemväl sig sjelf i Processen gordt deelachtig i det hon den tijden då domen utj den Kongl. Rätten dess herre frånvarande fallen är, beneficium Revisionis i sitt nampn sökt; för den skuld kan den Kongl. Rätten i detta och i ett så beskaffadt mål i anseende af sådana skäl och i synnerhet effter det 17 Cap. Rådst.-B. så och effter Kongl. Maj:ts af d. 3 Julij 1686 utgångna stadgas och förordnings 6:te punkt, som förmäler om de förordningar, hvilka en hustru, som elliest står under mansens wåld och förmynderskap med sin mans rådfrågan och samtycke hafwer macht om sin egendom och tillhöriga rätt att göra, intet frijkänna grefwinnan, som jemte sin herre och med hans wetskap och consens sig sjelf betagit den rätt hon kunnat elliest haft, trediungen allenast af gälden effter 1669 och 1682 åhrs Stadga att betala, att icke hon bristen af hennes herres egendom bör af sine egne medel Commissarien Barth fullkomligen till Capital och derpå löpande interesse betala.»

från kronan friköpa och i von Streitbachs händer förskaffa samma gods eller ock att gifva honom ersättning för desamma i penningar. Tillika anmodade De la Gardie sin gemål, grefvinnan Sophia Juliana Forbus, att underskrifva förlikningskontraktet samt förbinda sig att af sin enskilda egendom hålla von Streitbach skadeslös, i fall hennes gemål ej inom viss tid fullgjorde förlikningen, och på hans uppmaning hade också grefvinnan Forbus undertecknat handlingen med den klausul, att allt hvad på henne ankomme enligt förlikningskontraktet skulle af henne blifva fullgjordt. Då De la Gardie ej uppfylde förlikningen, hade von Streitbach erhållit införsel i grefvinnans enskilda fastigheter, hvaröfver hon hos konungen anfört besvär under åberopande bland annat, att hennes underskrift ej kunde hafva någon verkan. Carl XI remitterade genom skrifvelse den 18 Juni 1688 saken till Svea Hofrätt, med anbefallande att skärskåda hennes klagomål samt med laga sentens och dom rättvisligen afhjelpa desamma, «hwaraf man sedan förnimma kan, huru wijda hon i anseende till sin underskrifning kan komma af sin egendom till att häffta för ersättning eller icke.» Hofrätten dömde grefvinnan att, enligt sitt skriftliga åtagande förnöja motparten för hvad som af hennes mans bo kunde brista i den öfverenskomna ersättningen [1]). Några

[1]) Svea Hofrätts dom d. 7 Dec. 1689. — *Beckius*, Coll. Jur. rör. GB: «Uti den ifrån hans Kongl. Maj:t igenom dess nådigste Bref af d. 19 Junii 1688 hit remitterade saak emellan grefwinnan högwälborna fru Sophia Juliana Forbus, på den ena, och General Gouverneuren wälborne Hr Johan Olivecrantz på den andra sidan hwarwid sedermehra Commissarien wälb. Johan von Streitbach är inkommen, angående immission uti fru grefwinnans godz, som hon klagar öfver, så och huru wida hon i anseende till sin underskrifning kan komma til att häffta för ehrsättningen af någre reducerade godz, som hennes herre Hr Kongl. Rådet och General Gouverneuren högwälborne grefve Axel Julius De la Gardie til Commissarien Streitbach försåldt, och de sedan til General Gouverneuren Olivecrantz uti betahling öfwerdragna blefwit. Afsagd d. 7 Decemb. 1689 . . . dock lijkwäl såsom . . . nu egentligen bör Considereras och afgöras huru wijda fru grefwinnan i

år senare uppkom ånyo tvist emellan von Streitbach och grefvinnan Forbus angående ersättningen för ett annat gods, som inbegripits i förutnämnda försäljning och förlikning. Äfven då förpligtade Svea Hofrätt grefvinnan att betala ersättningsbeloppet och åberopade dervid, att hon tillförene på grund af samma förlikning blifvit af den Kongl. Rätten ålagd ersättningsskyldighet samt att Kongl. Maj:t, sedan grefvinnan dragit saken under dess pröfning, fastställt Hofrättens dom [1]. Denna uppfattning kan sålunda anses hafva

---

anseende till sin underskrifning kan komma af sin egendom til att häffta för ehrsättningen eller icke? . . . så emedan fru grefwinnan igenom sin underskrift af det uprättade Contractet eller förlijkningen af d. 20 Junij 1685 emell. hennes herre och Commissarien von Streitbach sig påtagit att uthaf sine egne allodiale frälsegårdar, gods och egendom, hålla Commissarien för ofvansagde hemman och äng frij och skadeslös, i fall hennes herre efter 1/4 åhr, hwilken tid dock i Reversen till ett halft år förlängt är, honom icke förnöjde; . . . och derföre finner och Kongl. Rätten skäligt det fru grefwinnan til föllie af alt sådant, dock intet förr än efter ett halft åhrs förlopp, som reversen förmår, . . . bör förnöya Hr General Gouverneuren Olivecrantz för det som af hennes herres bo i ehrsättningen af desse femb gårdar med ängen i håftuna byn kan brista, och det anten uti sådana lägenheeter som förlijkningen innehåller eller och med 80 Rdr Tunne Räntan . . .»

[1]) Svea Hofrätts dom d. 23 Nov. 1695. *Beckius*, Coll. Jur. rör. GB. Här refereras förbindelsens innehåll:

«Kongl. Rätten hafwer denna sak af Actis och parternas wid mundteligit Conference förde tahl och gensvar omständeligen och wäl intagit, besinnandes huru som . . . Hr Kongl. Rådet och General Gouverneuren A:o 1685 d. 20 Junj ingått med von Streitbach en förlijkning, uti hwilkens andra punkt Hr Kongl. Rådet och General Gouverneuren sig obligerat att fullgöra alt hwad dess kiöpebreff och Reverser til Commissarien utgifne honom pålägga, . . . och på det Commissarien skall öfwer allt som här ofwan förmält är wara säker, så hafver Hr Kongl. Rådet och General Gouverneuren anmodat sin k. gemål Grefwinnan högwälborna fru Sophia Juliana Forbus, att hon tillijka denne förskrifning underskrifwer . . . och som fru grefwinnan samma förlijkning tillijka med sin herre har underskrifvit med en sådan Clausel, at alt hwad henne i denne förlijkningsskrift ankomme skulle af henne blifva fullgiort, och Hr Kongl. Rådet och General-Gouvernören sedermera intet efFterkommit hwad han i ofwanbem:te

blifvit gällande i praxis. Den åberopas också i detta hänseende i kommande rättegångar, t. ex. i en år 1696 af Svea Hofrätt afdömd tvist emellan samma grefvinna Forbus samt grefve Johan Gabriel Stenbock, angående skyldighet att prestera eviction. I en inlaga anför den sistnämnde: «men tvärtom wijsa præjudicata, det en hustru förplichtas det alt in solidum betala, som hon med sin underskrift samtyckt, hvilket så väl fru grefvinnan sjelf uti saken och domen af den 16 Dec. 1689 emoth Generalguvernören Olivecrantz, som fru grefvinnan Beata Cöningmarck emot Commissarien Barck den 8 Sept. 1688 har ehrfarit» [1]).

Ehuru i 1689 och 1695 års domar afseende ej synes vara fäst dervid, att grefve De la Gardie sjelf samtyckt till sin gemåls åtgärd, utan det skäl, som anföres, egentligen endast är: «det bör fru grefvinnan honorera sin hand», torde man dock ej kunna draga den slutsats, att en af hustru ensidigt utfärdad förbindelse skulle blifvit bedömd på enahanda sätt. Ty i 1688 års dom framhålles, att det är mannens vetskap och consens, som förlänar kraft åt hustruns åtgärd, ehuru hon eljest står under mannens förmynderskap. Samma uppfattning ligger otvetydigt bakom motiveringen i en annan dom, som Svea Hofrätt den 9 Maj 1691 meddelade [2]). Emellertid visar det ofvan anförda, att

---

andre punkt sig tillförbundit, . . . fördenskull och emedan fru grefwinnan tillförene så här i Kongl. R:n, som sedermera hoos hans Kongl. May:t i förmågo af denne förlijkningen och des underskrifft är dömbd att prestera ersättning för de 5 gårdar i Håtuna sockn, kan den Kongl. R:n henne för von Streitbachs tilltahl i detta måhl, som är af lijka beskaffenhet med det förra, icke heller befrija, uthan skiäligt pröfwar, det bör fru grefwinnan honorera sin hand, och till von Streitbach af sin Egendom återbetala icke allenast dhe 48000 d. koppmt, som han för Rölunda gård och godz till Hr Kongl. Rådet och General-Gouvernören erlagt, utan och de på samma handel i Discretion gifne 100 Ducater . . .»

[1]) Se berättelsen i berörda sak: *Beckius,* Coll. Jur., rör. GB.

[2]) *Beckius,* Coll. Jur. rör. GB: «Ehuruväl fru Catharina Kyle . . . förmenar sig hafva bewijst, det hon den tiden Accepten utgafs

ehuru hustru af den tidens domstolar ej mindre än af de juridiska författarne anses och benämnes omyndig, praxis dock ej varit alltför benägen att göra omyndigheten gällande till hennes förmån. I öfrigt är här att iakttaga samma brist i rättsförhållandets juridiska konstruktion, som vi funnit hos skriftställarne, nemligen att mannen får med sitt samtycke komplettera den omyndiga hustruns bristande handlingsförmåga i fall, då detta samtycke blifver ett auktoriserande till hans egen förmån.

---

icke skall warit sui juris . . . lijkwäl och emedan frun A:o 1670 och förrän Assignationen accepterades war lagl. skild ifrån sin man, och i anseende dertil lijka som en Encka myndig, . . . fördenskull kan den Kongl. Rätten i anseende dertill uti underrätternas domar ingen förändring göra . . .»

III. Gällande rätt.

§ 7.

Lag-Commissionens uppfattning af hustrus rättshabilitet. — Hustru myndig eller omyndig?

Vi hafva sett, att under den tid, som närmast föregick 1734 års lag, den mening varit förherskande inom doktrinen, att hustru i följd af sitt kön i och för sig var oförmögen att besörja sina ekonomiska angelägenheter och på denna grund ställd under mannens målsmanskap, samt att såväl lagstiftning som praxis i viss mån hyllade samma uppfattning. Men liksom doktrinen ej förmådde konseqvent genomföra denna teori, så kom äfven praxis i särskilda fall till resultat, som ej fullt öfverensstämde med densamma. Man stannar i tvekan, huruvida 1734 års lagstiftare vid bestämmandet af hustruns ställning låtit sig ledas af samma princip, eller om vid inskränkningarna i hennes handlingsförmåga allenast åsyftats att genomföra en enhetlig ledning och förvaltning af boet. Det rätta svaret är måhända, att åtskilnaden ej stått fullt klar för dem, som hade lagens utarbetande om hand. Ty egendomligt nog finner man i Lag-Commissionens protokoll uttalanden, som tyda på, att bland dess ledamöter förefunnits helt olika åsigter angående hustrus myndighet, utan att man synes hafva funnit det vara af nöden att i denna fråga komma till en enhetlig uppfattning eller ens underkastat densamma en diskussion i detta syfte, hvilket väl berott derpå, att man i hufvudsak kunde från hvardera synpunkten komma till enahanda resultat. Men

vare sig man ser till Commissionsledamöternas yttranden, eller man granskar utvecklingens gång i de många särskilda förslagen, torde man likvisst finna, att åtminstone mot slutet af Commissionens arbete ej den uppfattning varit förherskande, att hustrun på grund af sitt kön vore att anse och behandla såsom omyndig. I det första förslaget till Ärfdabalk t. ex., nämnes bland dem, som ej få vara sina egna målsmän, hustru jemsides med jungfru och man, som ej nått 20 års ålder, men i de följande förslagen talas i detta kapitel icke om hustru [1]. Härvid är måhända dock föga betydelse att fästa, då Commissionen kunnat anse hustruns ställning redan vara reglerad genom den i giftermålsbalken meddelade föreskriften, att mannen skulle vara hennes målsman. Af större vigt är deremot den historia, som hustruns testamentsfrihet har i Commissionens arbete. De flesta af de tidigare förslagen [2]) ville i likhet med 1686 års testamentsstadga göra hustruns förmåga att genom testamente förfoga öfver sin egendom beroende af mannens samtycke. I 1726 års förslag är detta vilkor uteslutet, och hustrun berättigad att i lika mån som mannen upprätta testamente, hvilket sedermera bibehölls och ingick i lagen. Af än större betydelse är ett annat stadgandes historia, nemligen slutorden i 11 kap. 3 § Giftermålsbalken: «utan så är att man och hustru begge för en och en för begge sig till gäldens betalning förskrifvit hafva». En dylik förbindelse kunde ju hafva väsentligt inflytande på hustruns förmögenhetsställning, och då den måste lända till mannens fördel, var hon hänvisad till sin egen klokhet att bedöma och besluta om sitt handlingssätt. Detta berör alltså en punkt, der principfrågan lättast framträdde, och der också en brytning kan skönjas mellan de olika meningar om hustruns myndighet, hvarom vi ofvan talat. Första gången

[1]) Se Förslagen till Ärfdabalk, ss. 58, 140, 252.

[2]) Endast 1690 års förslag bildar undantag.

verkan af hustrus underskrift kom på tal i Lag-Commissionen var år 1690 vid rådplägningen om hustrus ansvar för mannens borgensförbindelser [1]. Lindsköld föreslog, att hustrun skulle kunna ikläda sig ansvar för dylika genom att gifva erkännande, att borgen ingåtts för hennes skull. Detta väckte motsägelser, och en af ledamöterna anmärkte: «Hustrun hafwer eij nogon dispositio öfwer sitt, hwarken löst el:r fast, warandes hon såssom en pupill, och ty kan hon eij contrahera el. Actus civiles ingå». — Egendomligt nog innehålla de tre första förslagen till Giftermålsbalk inga bestämmelser i frågan, ehuru den just nyligen erhållit sin lösning i praxis. Vid diskussionen om Enanders ändringsförslag dyker den ånyo upp i Commissionen, och ehuru en och annan ledamot såsom skäl till tvekan framhöll, att hustru stod under sin mans förmynderskap, enades den gången Commissionen om, «att wid den händelsen, när hustrun hafwer tillijka med mannen underskrifwit någon gäld och dermed sig densamma adproprierat, bör hennes egendom intet något skonas, utan likasom mannens gå i betalning, så långt den räcker, men när det intet är skedt, bör hon allenast till en trediedel swara och häffta af det under echtenskapet gjordt är». Ett par år senare, då Lag-Commissionen hade att granska Lundii förslag, hvilket ej heller innehöll någon föreskrift i ämnet, kom frågan åter på tal. Dervid anfördes skäl både för och emot, och i synnerhet framhöll Commissionens ordförande, presidenten Cronhjelm, i ett utförligt yttrande de orsaker, på grund hvaraf hustru, trots sin underskrift, borde vara befriad från att betala större andel af gälden, än hon hade andel i boet. Till slut yttrar han emellertid: «Men å andra sidan kan man och säia, att som hustrun hålles för myndig, sedan hon ingått echtenskap, så kan hon tillskrifwa sin egen ovarsamhet, om

[1]) Se Lag-Commissionens prot. den 27 Mars 1690. Diskussionen aftryckt hos *Thyrén,* s. 111 f.

[2]) Lag-Commissionens prot. den 20 Novemb. 1712.

hon förplichtar sig till något, som är henne eller dess barn skadeligit.» I samma rigtning yttrade sig tvenne andra ledamöter, «att amor conjugalis fordrar det, att hustrun bör understödia mannen vid dess slätta wilkor, och derföre hwad hon såsom myndig underskrifwit, bör hon ock kiennas wid at betala» [1]). Man beslöt emellertid att, innan något afgjordes, inhemta professor Lundii utlåtande i frågan. Då detta anländt, hölls ånyo en vidlyftig öfverläggning, som slutade med, att Commissionen, i öfverensstämmelse med Lundii mening, bestämde, att hustruns odalfasta alls icke skulle gå i betalning för boets gäld, såvida hon ej underskrifvit skuldförbindelsen, men om så skett, skulle den häfta för en tredjedel af gälden. Nästa gång Giftermålsbalken förekom i Commissionen, var år 1725, och den redaktion, som då föredrogs, var det s. k. 1723—30 års förslag nr 2 [2]), men 11 kap. § 3 synes, af diskussionen att döma, då ännu haft den afslutning, som Winroth återgifver i not. 1 s. 59 (i Förslagen till Giftermålsbalk 1686—1734). Den ändrade lydelse, som paragrafen slutligen erhöll, har den fått genom grefve Cronhjelms egenhändiga rättelse [3]), men ehuru nämnda kapitel ytterligare åtminstone två gånger ånyo genomgicks i Commissionen, synes ej vidare tal hafva uppstått om ändringen. Betänker man emellertid, att Cronhjelm anfört hustruns myndighet såsom det väsentliga skälet, hvarför hennes underskrift borde förpligta henne, så kan man ej tro annat, än att han vid närmare öfvervägande funnit detta skäl vara tillräckligt starkt för att öfvervinna de betänkligheter, som från andra håll yppats. Det förtjenar också att beaktas, att ändringen måste hafva skett ungefär samtidigt med, att hustrus testamentsfrihet blef genomförd, hvilket också egde rum under Cronhjelms bearbetning af förslagen.

---

[1]) Lag-Commissionens prot. den 18 Juni 1714. — Diskussionen i dess helhet är aftryckt hos *Palmén,* s. 137 ff.

[2]) Se *Winroth,* Förslagen till GB, s. 58.

[3]) *Palmén,* s. 145.

Det anförda talar otvifvelaktigt ganska starkt för, att ett omslag i uppfattningen af hustruns ställning egt rum under fortgången af Lag-Commissionens arbete, och man torde knappast kunna påstå, att det slutliga resultatet af detta arbete, 1734 års lag, vittnar om ett byggande på grundsatsen om hustrus omyndighet till följd af sitt kön. Visserligen gifver lagen åt mannen benämningen hustruns målsman och har i målsmansskapets namn tillagt honom befogenhet att med uteslutande af henne sjelf förvalta all hennes egendom, men det låter svårligen tänka sig, att lagstiftaren vid denna anordning ansett mannen öfvertaga samma roll, som förut tillkommit förmyndaren. Dertill är skilnaden i förvaltningens art och ändamål alldeles för påtaglig. Och dessutom, om mannen är frånvarande eller af sinnessjukdom blir urståndsatt att utöfva sitt målsmanskap, så är det ju hustrun, som utan vidare företräder honom i hans befogenhet och dervid omhändertager icke blott sin egen utan äfven hans egendom samt vinner förmåga att vidtaga åtgärder, som eljest äro henne förbjudna. Huru skulle detta förklaras, om hon till sin personliga kapacitet vore betraktad såsom oskicklig till dylika värf? Vore så förhållandet, skulle den följdrigtiga åtgärden varit att sätta en tredje person in i den myndighet, som mannen för tillfället ej kunde utöfva. Att hustrun i regel är förbjuden att förfoga öfver boets beståndsdelar, bevisar ej heller något, då denna verkan lika väl kan härledas ur den andra principen, boets enhetliga förvaltning.

Ett stadgande, som kunde tala för den motsatta meningen, är deremot 10 kap. 13 § Handelsbalken, der hustru, i likhet med omyndig, förbjudes att gå i borgen. I Lag-Commissionens protokoll den 13 Februari 1728 heter det angående detta stadgande: «Vid 21 § pröfwades skiäligt att i acht taga, det hustrun ej äger macht att gå i borgen, emedan hustrurne ofta blifva dertill trugade eller öfwertalte och icke förstå, hwad för olägenhet henne möter, hälst som

ock yppas trätor och twister, om hon giordt det godwilligt eller lockad och trugad.» Här synes Commissionen verkligen hafva funnit anledningen till förbudet i en oförmåga hos hustrun att inse betydelsen af sitt handlingssätt. Så mycket mera underligt förefaller det, att icke denna motivering föranledde Commissionen att göra ett undantag i fråga om borgen till mannens förmån och under alla omständigheter förklara en dylik ogiltig. Ty om det kunde ligga en fara i att låta hustrun på egen hand ikläda sig förbindelse för en annans skuld, så var det tydligen en dubbel fara i förhållande till mannen, och han borde alltså vara den, som minst af alla var lämplig att auktorisera ett sådant beslut. Stadgandet var, såsom också sjelfva citatet gifver vid handen, en nyhet, som hvarken förekom i Landslagarne eller Stadslagen, och det är all anledning att antaga, att det hemtats omedelbart ur romerska rätten och sålunda ej står i närmare samband med de grundsatser, som antagits för hustruns rättsliga ställning i öfrigt. Emellertid finna vi, att äfven här en bestämd åtskilnad göres emellan hustru och omyndig, i det att förbudet för den senare är ovilkorligt.

Otvifvelaktigt visar alltså 1734 års lag i sin slutliga redaktion derhän, att det är ensamt mannens ställning såsom boets förvaltare, som är bestämmande för hustruns behörighet att förfoga öfver sin egendom. I denna rigtning uttalar sig också Olivecrona: «Hustruns ställning till mannen måste derföre, enligt 1734 års lag, blifva, hvad hennes rätsskapacitet beträffar, *en af mannen beroende ställning,* men der denna likväl allena bestämmes såsom en konseqvens af makarnes gemensamhet i rättsförhållanden och förestafvad af familjens intresse af enhet i förvaltningen af familjens ekonomi i dess helhet» [1]).

Från den stund en qvinna trädt i äktenskap, finnes ej längre i hennes person något hinder för henne att före-

[1]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 421,

taga rättshandlingar, oafsedt om hon uppnått laga myndighetsålder eller icke [1]).

Emellertid kan det medgifvas, att, så länge vår rätt qvarstod på ståndpunkten af mannens totala förvaltningsrätt, det hufvudsakligen varit en terminologisk fråga, om hustru borde benämnas omyndig eller icke. Sedan vår lagstiftning till hustruns förmån gjort ett väsentligt ingrepp i förut gällande förvaltningsprincip, synes det likväl föga lämpligt att kalla henne omyndig. Ty om en hustru, som till följd af bestämmelserna i 1874 års förordning sjelf förvaltar någon egendom, befinnes sakna förmåga dertill, så måste, om hon icke skall vara annorlunda ställd än en annan till en klok hushållning oförmögen person, ett rättsligt medel finnas att betaga henne förvaltningen, och vi kunna icke finna, att vår rätt härtill lemnar annan utväg än en omyndighetsförklaring. Men vore hon icke myndig förut, till och med till namnet, skulle en omyndighetsförklaring vara en absurditet. — I ett särskildt mål har visserligen Kongl. Maj:t nekat bifalla hustrus ansökan att varda omyndig förklarad, ehuru hustrun vunnit boskilnad och hennes man vistades utom riket. Stockholms Rådstufvurätt, der ansökningen framställdes, fann, då hustrun fortfarande vore i äktenskap förenad med sin man och således stode under dennes målsmanskap, samt det vore henne öppet att hos vederbörlig domstol anmäla sig till erhållande af god man för förvaltning af den egendom, som kunde henne enskildt tillhöra och vara från mannens förvaltning undantagen, laga skäl ej förefinnas för bifall till hennes begäran. I detta utslag funno Svea Hofrätt och Högsta Domstolen ej skäl att göra ändring [2]). Häraf

---

[1]) I sina föreläsningar öfver Ärfdabalken yttrar *Nordling*, s. 304: «Att hustru, ehuru stående under mannens målsmanskap, ej är att anse såsom omyndig, är visadt i Föreläsningarne öfver GB. Hustru eger nemligen utöfva vissa rättsliga handlingar med mannen, utan hans samtycke, ja till och med *emot* honom. Målsmanskapet grundar sig på andra omständigheter än någon hustruns omyndighet.»

[2]) *Holm*, N. J. A. 1889, s. 5.

torde likväl ej böra dragas någon allmän slutsats i frågan. Den anvisade utvägen att begära god man till biträde kan visserligen vara till fyllest, om, såsom i det anförda exemplet, det är hustrun sjelf, som vill hafva hjelp i förvaltningen, men är afsigten att mot hustruns vilja förhindra henne från möjligheten att förslösa sin egendom, så kan denna utväg efter nu gällande lag näppeligen finna användning, då hustrun ej lärer mot sin vilja kunna påtvingas en god man, vare sig hon vunnit boskilnad eller icke, och då i hvarje fall förordnandet af god man till att förvalta viss egendom knappast skulle vara ett tillräckligt verksamt medel. Nya Lagberedningen [1]) har föreslagit tillsättandet af en god man, som skulle förvalta all hustruns egendom och hvilkens samtycke skulle vara erforderligt för att hon med laga verkan skulle kunna ikläda sig eller någon del af boet förpligtelser af civil natur, sålunda i sak alldeles detsamma som en omyndighetsförklaring, hvarför också förordnandet, i likhet med en dylik, skulle kungöras i allmänna tidningarna. Att Nya Lagberedningen ansett benämningen «god man» mera lämplig än «förmyndare» motiveras sålunda att förmynderskapet äfven innefattar en viss målsmansrätt, och derför kunde gifva anledning till betänkliga kollisioner mellan mannen och förmyndaren. Denna farhåga synes något öfverdrifven, då vi ej sakna exempel i vår rätt på förmynderskap, som måste anses uteslutande hänföra sig till den omyndiges förmögenhetsrättsliga förhållanden, men lemna de personliga alldeles oberörda, nemligen förmynderskapet för en till laga myndighetsålder kommen, men för t. ex. slöseri omyndig förklarad person. — Att utaf sjelfva benämningen draga några slutsatser angående hustruns handlingsförmåga är emellertid, nu lika litet som förr, den rätta vägen; med myndigheten kan utan tvifvel vara förenad inskränkning i behörigheten både i ett och annat afseende. Men erkännes det, att i

---

[1]) Nya Lagberedningens Förslag 1886, s. 7, 44, 45.

hustruns personlighet ej finnes något hinder för henne att företaga rättshandlingar, så är det icke rätta vägen att vid behandlandet af hennes ställning enligt gällande rätt utgå från antagandet, att hennes handlingar i allmänhet sakna rättslig giltighet. Det är ej rigtigt att göra en slutledning sådan som denna: hustrun står under sin mans målsmanskap, alltså är hon ur stånd att företaga andra rättshandlingar, än lagen tillåter henne såsom undantag. Denna slutsats beror på förutsättningen, att målsmanskapet för hustrun är samma institut som målsmanskapet för en minderårig eller förmynderskapet. Men förutsättningen är falsk, målsmanskapet för hustrun är ett helt annat institut, och derför kan man ej utan vidare på det ena tillämpa de regler, som gälla för det andra. Den rätta ordningen för kedjan är tvärtom, att hustrun är en person med full rättshabilitet; derför äro hennes handlingar rättsligt giltiga utom i de undantagsfall, der lagen inskränkt hennes behörighet att handla. Ligger nu inskränkningen i mannens målsmanskap, så har man alltså, för att finna omfattningen af hustruns handlingsförmåga, närmast att pröfva målsmanskapets innebörd.

§ 8.

Målsmanskap och husbondevälde. — Förvaltningens inflytande på hustruns aftalsförmåga.

Såsom vi förut erinrat, har husbondeväldet i vår äldsta rätt innefattat samtliga de rättigheter, som tillkommo husfadern i förhållande till öfriga medlemmar af hans hus, och af hvilka de flesta småningom frånskilts under särskilda benämningar [1]). Målsmanskapet åter har från början betydt allenast företrädande inför rätta. Att sedermera med detta begrepp förbundits mannens rätt att förvalta boet, och att 1734 års lagstiftare deri velat lägga denna betydelse, kan

[1]) *Winroth,* Äktenskapshindren, s. 35.

ej betviflas, då vid tiden för lagens utarbetande begreppet allmänt användes i denna uppfattning. I denna mening har det också äfven sedermera blifvit användt af lagstiftaren. Men med mannens rätt att förvalta hustruns egendom och företräda henne inför rätta, är icke fullständigt uttryck gifvet åt den magtställning, som tillkommer mannen inom familjen och äfven gentemot hustrun. Oaktadt det ingenstädes finnes positivt föreskrifvet i 1734 års lag, har aldrig tvekan rådt derom, att det ju tillkommer mannen att välja makarnes bostad, att hafva afgörande rösten i fråga om barnens uppfostran, med mera dylikt, hvilket generelt uttryckts sålunda, att mannen har rätt att sätta sin vilja igenom, om hans och hustruns vilja ej öfverensstämma i angelägenheter, som röra familjen och makarnes samlif. Åt denna sida af mannens magtställning hafva emellertid olika benämningar gifvits. En del förbinda äfven denna myndighet med målsmansbegreppet [1]), och Nya Lagberedningen har till och med ansett detta moment vara målsmanskapets grund [2]). Andra författare hafva åt denna sida af mannens magt förbehållit det gamla namnet husbondevälde och förstå med målsmanskap allenast mannens ställning såsom boets förvaltare och hustruns processuele företrädare [3]). I sjelfva verket synes man kunna göra en bestämd åtskilnad mellan dessa begge olika sidor: den ena betyder mannens rätt att befalla inom hemmet, att blifva åtlydd af familjens medlemmar, den andra åter betecknar hans ställning såsom representant för familjen och dess angelägenheter gentemot utomstående. Husbondeväldet hänför sig uteslutande till familjemedlemmarnes personer, målsmanskapet förnämligast till makarnes egendom. Begge hafva inflytande på hustruns

---

[1]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 424: «Men hvad vi kallat målsmansrätt i *vidsträckt* mening, har *Schrevelius* benämnt mannens husbondevälde och målsmannarätt (i inskränkt mening).

[2]) Nya Lagberedningens Förslag 1886, s. 38 f.

[3]) *Schrevelius,* Del II, s. 379; Del III s. 63 f. — *Tengwall,* s. 82.

aftalsförmåga, men på olika områden; det förra på aftal som allenast röra hustruns person, i hvilka hon åtager sig en personlig arbetsprestation; det senare på aftal, som röra makarnes förmögenhet. Derför har ock den prohibitiva magt, som målsmanskapet medför, en annan karakter än den som ligger i husbondeväldet; det senare är närmast en moralisk magt, som merendels ej kan göras gällande tvångsvis. Då dertill kommer, att dessa två olika sidor af mannens magtställning ingalunda alltid följas åt, synes det vara lämpligast att äfven i begreppet hålla dem åtskils. Vi komma sålunda i det följande ej att i målsmansbegreppet inlägga mera, än lagen sjelf gifver anledning till, eller mannens rätt och pligt att dels förvalta boet och dels «söka och svara» för hustrun.

Att söka och svara för hustrun betyder rätt och pligt att företräda henne icke blott inför domstolar, administrativa och exekutiva myndigheter, utan äfven i alla andra fall, då det ifrågakommer att «föra talan» vare sig för hennes person eller gods, t. ex. skiftes- och dikningsförrättningar, bouppteckningar, arfskiften m. m. I regel är hustrun i motsvarande mån obehörig att sjelf föra sin talan. I nuvarande rätt har dock i jemförelse med den äldre rätten målsmanskapet lidit åtskilliga inskränkningar i förevarande hänseende. Dels är hustru i brottmål alltid behörig att sjelf föra sin talan samt understundom ovilkorligen förpligtad dertill [1]. Dels visar lagstiftningen en genomgående tendens att förläna hustrun rätt att föra talan äfven angående sitt gods, i samma mån som henne tillägges befogenhet att förvalta detta.

Den andra sidan af målsmanskapet rör, som nämndt, förvaltningen af boets egendom. I 1734 års lag är denna, utan undantag, lagd i mannens hand, hvilket helt kort är uttryckt i 9 kap. 1 § Giftermålsbalken med orden: «Sedan man och qvinna sammanvigda äro, då är han hennes rätte

[1] Se 6 kap. 8 § Strafflagen; 15 kap. 1 § Rättegångsbalken.

målsman». Denna förvaltningsrätt innebär befogenhet att med afseende på egendomen vidtaga alla slags dispositiones inter vivos, med den inskränkning, som i 11 kap. 1 § Giftermålsbalken är angifven. Med denna rätt låter det ej förena sig, att någon annan skulle kunna mot mannens vilja företaga dylika åtgärder; derför medför denna anordning i regel en obehörighet för hustrun att åt tredje person ensidigt inrymma någon slags rätt i samma egendom, äfven om den bevarat egenskapen att vara hennes enskilda tillhörighet. Åt denna konseqvens af mannens förvaltningsrätt har lagstiftaren i 11 kap. 6 § Giftermålsbalken samt 1 kap. 8 § Handelsbalken gifvit positivt uttryck med afseende på den särskilda art rättshandlingar, som innebära ett afyttrande af egendomen.

Hustruns rättsliga handlingsförmåga har härmed lidit en väsentlig inskränkning, ja så stor, att det lätt nog kan förefalla, som om intet deraf stode qvar, och följden har också varit, att undantaget fattats såsom regel, stundom äfven af dem, hvilka eljest tydligt angifva, att de i förvaltningsförhållandena se grundvalen för hustruns ställning i detta hänseende.

En närmare granskning ådagalägger likväl, att ändock ett fält står öppet för hustruns fria handlande. Till en början är det hustrun obetaget att genom testamente sjelfständigt förfoga öfver sin egendom. Och hvad angår rättshandlingar inter vivos, är det uppenbart, att endast sådana aftal, i hvilka hustrun förbundit sig till en prestation, kunna komma att kränka mannens rätt att förvalta det förefintliga boet. Väl har understundom den åsigten framträdt, att hustru icke skulle kunna sluta aftal, i hvilka hon titulo benefico förvärfvar egendom, men härtill gifver vår lag ej den ringaste anledning [1]). Ej ens den mening, som eljest i

---

[1]) Det fins visserligen rättssystem, som tillämpa den regeln, att hustrun ej eger mottaga någon gåfva utan mannens samtycke, t. ex.

målsmanskapet ser ett generelt hinder för hustrus aftalsförmåga, kan komma till ett dylikt resultat utan att afvika från de regler, som i öfrigt tjena densamma till förebild, ty till och med en omyndig anses ju kunna med giltig verkan sluta aftal, i hvilka han allenast vinner en rättighet utan att åtaga sig en motsvarande förpligtelse.

Ett annat slags aftal, som falla inom området för hustruns handlingsfrihet, äro sådana, i hvilka hon afsäger sig en rättighet, som framdeles kan tillfalla henne, t. ex. ett anspråk på kommande arf. Mannens målsmanskap innebär icke någon sjelfständig rätt till arfsanspråket, och derför är detta, så länge arfvet ännu ej fallit, föremål för hustruns fria förfogande. Denna grundsats ligger för vår rätts del uttalad i Kongl. Maj:ts dom den 24 Sept. 1889 [1]), genom hvilken hustru tillerkändes rätt att, mot mannens bestridande och till hans nackdel, tillträda sin aflidne faders qvarlåtenskap icke såsom legal utan såsom testamentarisk arfvinge.

Det är sålunda uteslutande de aftal, i hvilka hustru förbinder sig till en prestation, vare sig förmögenhetsprestation eller arbetsprestation, som till sin giltighet lida inskränkning af hustruns ställning i äktenskapet, och de begränsande momenten äro för den ena arten mannens förvaltningsrätt, för den andra hans husbondevälde.

Vi hafva redan angifvit, att verkan af mannens förvaltningsrätt är den, att hustrun i regel är obehörig att med tredje person ingå något slags aftal om boet eller dess särskilda beståndsdelar. Häri har dock redan 1734 års lag medgifvit undantag samt tillagt hustrun en viss, sjelfständig befogenhet dels inom ett särskildt område af förvaltningen och dels i fall, då mannen ej kan utöfva denna. Den senare lagstiftningen åter har till en del brutit med

---

den franska rätten, men här ligger ett positivt lagbud till grund; Code Civil Art. 217.

[1]) *Holm,* N. J. A., 1889, s. 325 ff.

principen om mannens uteslutande förvaltningsrätt, först genom att under vissa förutsättningar medgifva tillfälle att få den helt och hållet upphäfd, och omsider genom att lemna makarne öppet att i förord ordna äfven förvaltningsförhållandena på annat sätt, än 1734 års lag föreskrifver.

Häraf är uppenbart, att hustruns faktiska förmåga af rättshandlingar kan ställa sig väsentligt annorlunda i gällande rätt än i 1734 års lag. En särskild framställning af nämnda lags ståndpunkt torde likväl ej vara af nöden, emedan den skulle i det närmaste sammanfalla med en afdelning i nu gällande rätt. Vi gå derför omedelbart in på den sistnämnda, hvilken, med förvaltningens anordning till utgångspunkt, kommer att behandlas i följande ordning:

A. Hustruns handlingsförmåga vid bestående formel egendomsgemenskap

a. såsom husmoder,

b. med mannens samtycke,

c. vid sjelfständig partiel förvaltningsrätt.

B. Efter boskilnad.

§ 9.

Hustruns rättighet såsom husmoder.

Mannen har i sin ställning såsom boets förvaltare och familjens hufvud magt att bestämma anordnandet af familjens hushållning. Sedan äldsta tider har dock, hos oss som hos de germanska folken öfver hufvud, hustrun delat mannens förvaltningsomsorger och såsom husmoder haft att bestyra om *den inre hushållningen*. Vi hafva sett, att lagarne före 1734 innehöllo ett slags förklaring om denna hustruns myndighet i den högtidliga formel, med hvilken giftomannen öfverlemnade bruden åt brudgummen. Denna formel hade länge sedan kommit ur bruk, då 1734 års lag affattades, och en följd häraf har blifvit, att hustruns jus clavium ej har något uttryckligt lagbud att stödja sig på i vår nu-

varande rätt [1]). Att emellertid 1734 års lagstiftare ej haft för afsigt att ändra hvad i detta hänseende förut gält, har antagits redan af en författare, som var samtidig med lagens tillkomst [2]). Ej heller har sedan den tiden någon ändring egt rum i den sed och ordning, att hustrun är bestämmande på den inre hushållningens område och jemväl i regel ingår aftal, om hvad dit hör. Helt säkert äro hustruns företaganden inom detta område ej underkastade möjligheten att åter brytas af mannen, utan blifva gällande, äfven då de skett utan ringaste medverkan från hans sida. Den juridiska naturen af hustruns befogenhet såsom husmoder har förklarats sålunda, att mannen, i det han öfverlåtit denna gren af hushållningen åt sin hustrn, gifvit ett tyst samtycke till de rättshandlingar, hon inom dess gränser företager; ett mandatum præsumptum skulle alltså föreligga. Ett stöd för denna uppfattning synes ju ock ligga deri, att hustrun i regel af mannen mottager de penningar, hon använder för hushållningen. Otvifvelaktigt är också, att de rättshandlingar, hustrun företager såsom husmoder, med afseende på sina verkningar betraktas, såsom vore de företagna af mannen sjelf, och hon är således i viss mening att anse såsom en företrädare för mannen. Men å en annan sida får detta ej fattas så, som skulle hennes befogenhet bero af mannens

[1]) I tysk rätt, där hustruns magt såsom husmoder ännu betecknas med namnet «Schlüsselgewalt», förekomma partikularrättsliga bestämmelser i mängd angående omfånget af denna rätt. Se *Schmitt,* Die Schlüsselgewalt. — Äfven «Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches» innehåller föreskrifter om dess utsträckning (§ 1278).

[2]) *Nehrman,* Föreläsn. öfver GB, s. 127: «Äfven som hon aldrig blandar sig i hans embetssaker, så går ej heller hans målsmansmyndighet så långt, att han är befogad betaga henne den rätt att styra om invärtes hushållningen, hvilken Sveriges förra lagar — — — förläna henne med de orden: Lås och Nyckla, samt Husfrudöme. • Nya lagen nämner ej härom: ty en förnuftig man fägnar sig, när hans besvär blir på detta sätt minskadt, men en ställe blir föga förbättrad genom lagens förordnande i detta mål.» Se äfven *Olivecrona,* Giftorätt, s. 444.

goda vilja; snarare kan man säga, att den efter allmän germansk rättsuppfattning nödvändigt hör samman med hennes ställning såsom husmoder och sålunda, oafsedt att den ej erhållit positivt uttryck i vår rätt, likafullt är rättsligt grundad. För den äldre doktrinen stod detta klart; derför säger Stiernhöök [1], att hustrun tillkom en actio raptarum clavium a viro, och Abrahamsson [2] förklarar, att mannen gjorde sig förfallen till plikt, om han utan skäl stängde hustrun från hennes husfrudöme. Äfven Nehrman [3] anser, att «hustrun ej utan laglig orsak bör betagas den myndighet, som henne med de orden *lås och nyckel* lemnas, . . . hvarmed antydes, att hon från hushållets invärtes styrsel ej bör utestängas.» — Hvad särskildt beträffar rättshandlingar, i hvilka hustrun använder «hushållspenningarna», torde deras giltighet mindre bero derpå, att mannen med penningarnas öfverlemnande gifvit samtycke till deras användning, ty mannens samtycke måste i hvarje fall vara begränsadt till en användning för det ändamål, i hvilket hustrun mottagit dem, och sålunda skulle ett användande utom dessa gränser från denna synpunkt medföra handlingens ogiltighet. Detta skulle emellertid på ett annat håll komma i strid med en i vår rätt herskande princip, att vid köp mot kontant betalning säljaren icke är pligtig att ingå i pröfning af köparens befogenhet att förfoga öfver de medel han innehar, utan, för så vidt han är i god tro, obetingadt kan påstå köpets giltighet.

Vi hafva sett, att de äldre lagarne sökte bestämma omfattningen af hustruns befogenhet såsom husmoder genom att angifva ett maximum för det värde, om hvilket hennes rättshandling finge röra sig. En dylik gräns förekommer ej i nu gällande lag och skulle tydligen vara omöjlig att

---

[1] *Stiernhöök*, s. 168.
[2] *Abrahamsson*, s. 279.
[3] *Nehrman*, Jur. Civil. 1729, s. 213.

bestämma med nutidens större åtskilnader i förmögenhetsställning och lefnadssätt. Omfattningen af hennes husmoderliga befogenhet får numera bedömas efter hvad allmän sed öfverlåter åt hustrun samt hvad som med familjens ställning och vilkor öfverensstämmer. Såsom allmänna regler torde kunna angifvas, att hustrun eger att anskaffa, hvad som tarfvas till familjemedlemmarnes uppehälle och i allmänhet äfven andra personliga behof, äfvensom erforderligt material och redskap för göromål och sysselsättningar, som falla inom området för den inre hushållningen; att afyttra föremål af samma art, som ej vidare finna användning, äfvensom de produkter af dithörande sysselsättningar, som för familjens eget behof äro öfverflödiga, att städja för den inre hushållningen erforderliga tjenare [1]) och likaledes anskaffa mera tillfällig arbetskraft, som kan vara af nöden, m. m. d.

Det har satts i fråga, huruvida hustrun i utöfningen af sin förvaltning såsom husmoder äfven kan göra gäld, låna penningar eller borga varor för hushållets behof. Af lagens ord i 11 kap. 3 § Giftermålsbalken: «Nu kunna de, båda *eller endera,* hafva gjort gäld i äktenskapet» framgår, att hustrun i *någon* mån kan stifta kontraktgäld under varande äktenskap, och då här handlas om den gäld, som göres för boets gemensamma nytta, synes det otvifvelaktigt, att lagstiftaren ansett äfven hustru kunna göra gäld för boets räkning, naturligtvis i den mån som en verksamhet för boet är henne anförtrodd. Det är också ett stundligen förekommande förhållande, att varor borgas af hustru för hushållets behof, och i dylika fall lärer hos domstolarne tvekan ej finnas att ålägga mannen betalningsskyldighet för desamma. Ej heller finnes något skäl, hvarför en försträckning af penningar skulle vara ogiltig snarare än af varor, såvida omständigheterna ådagalägga, att den mottagits för hushållets behof.

---

[1]) *Winroth,* Tjenstehjonsförhållandet, s. 113.

Vi antydde, att hustruns förbindelser inom området för hennes husmoderliga myndighet alstra gäld af samma natur, som den mannen gör för boets räkning, hvilket vill säga, att hustruns ansvar för densamma är inskränkt dels så, att det gäller blott så stor qvotdel af gälden, som hon har andel i boet, och dels sålunda, att, om hon vinner boskilnad, den egendom, som efter boskilnadsansökningen tillfaller henne, ej häftar för gälden. Gälden hvilar således icke i egentlig mening på hustruns person. Mannen deremot är personligen ansvarig för sådan gäld till hela dess belopp, hvilket just beror derpå, att hustrun handlat såsom företrädare för honom.

Ehuru hustruns magt inom den inre hushållningen är rättsligen grundad, är den likväl underordnad mannens allmänna förvaltningsrätt och husbondemyndighet. Derför eger mannen såväl att gifva allmänna föreskrifter, efter hvilka hustrun har att rätta sig, som äfven att i konkreta fall förbjuda viss åtgärd, t. ex. att köpa eller afyttra visst föremål, samt, för att skaffa sig åtlydnad, att vidtaga anstalter, som göra det omöjligt för hustrun att utföra en sådan handling. Hustrun kan sålunda icke heller på detta område sätta sin vilja igenom i strid mot mannens vilja. Utan tvifvel kan han jemväl inskränka hennes handlingsfrihet sålunda, att han, för att hafva i sin magt att begränsa utgifterna för hushållningen, förbjuder hustrun att göra skulder för boets räkning, med den verkan, att tredje man, som i kännedom om förbudet borgat hustrun varor eller försträckt penningar, icke erhåller någon rätt mot mannen eller det af honom förvaltade boet.

Hustruns myndighet såsom husmoder utvidgas i vissa fall till att omfatta förvaltningen af boet i dess helhet. Det kan inträffa, att mannen blir ur stånd att utöfva målsmanskapet, och familjens intresse kräfver då, att någon annan tager boet om hand, så att icke dess angelägenheter lida skada af brist på ledning. Såsom dylika fall nämner 11

kap. 6 § Giftermålsbalken, om «mannen är afvita, eller frånvarande eller förlöper hustrun». Är mannen frånvarande i lofligt ärende, ligger det likväl, såsom i åtskilliga lagrum är förutsatt [1]), i hans magt att sätta en syssloman till att i hans ställe sköta boets förvaltning. Har ej så skett, och hans frånvaro är så lång och aflägsen, att en annans tillsyn om boet verkligen är af nöden, tillkommer boets förvaltning ipso jure hustrun, liksom då mannen är afvita eller förlöper sin hustru. Då hustrun af lagen blifvit ombetrodd att förvalta boet, måste hon härmed också hafva erhållit behörighet att företaga allt, hvad ett klokt beaktande af boets fördel kan kräfva; dock, med hänsyn dertill att hennes förvaltning är af tillfällig art, icke utöfver hvad som erfordras för hushållningens fortsättande i samma gestaltning som förut. Hör det alltså till hushållningens förnuftiga bedrifvande, att dess produkter afyttras eller att material, redskap eller arbetskraft anskaffas för tillgodogörande af dess resurser, bör hustrun vara behörig att företaga sådana slags rättshandlingar. Och hvad hon i detta hänseende företager, bör blifva gällande utan att framdeles kunna antastas af mannen, oafsedt om det i ett eller annat särskildt fall befinnes, att en af hustrun afslutad rättshandling varit mindre fördelaktig för boet. Likaledes bör hon ega att med för mannen förbindande verkan inkassera och qvittera boets fordringar samt att gälda förfallna skulder.

Förutom hvad hushållningen sjelf, enligt hvad nu blifvit antydt, kan bjuda, eger hustrun i allmänhet icke att från boet sälja vare sig lös eller fast egendom. Likväl, om boets inkomster ej räcka till att förse henne och barnen med «föda», hvarmed bör förstås allt, som är af nöden för deras

---

[1]) K. F., huru förhållas bör med egendom, som tillhört den, hvilken längre tid varit borta, utan att låta höra af sig, den 27 Nov. 1854, § 1; K. F. ang. förändradt stämningssätt i vissa fall d. 5 April 1871, §§ 1 och 2.

uppehälle, har hon rättighet att sälja så mycket, som dertill nödtorfteligen behöfs. Äfven om hon är barnlös, har hon samma rätt för sina egna behof, såvida hon ej kan på annat hederligt sätt skaffa sig uppehälle. Likaledes, när annan nöd tränger [1]. Begifvandet att sälja gäller både fast och lös egendom, men lagens mening är otvifvelaktigt, att hustrun i första hand skall hålla sig till lösegendomen och, först när sådan ej mera finnes, tillgripa den fasta. För afhändande af den senare fordras i öfrigt, att hustrun inhemtar närmaste fränders råd och vinner deras bifall. Ehuru lagen förbjuder endast att sälja boets egendom, är det uppenbart, att detta ännu mera gäller benefikt afhändande samt att under «sälja» får inbegripas hvarje förfogande, som kan leda till egendomens afhändande, såsom pantsättning af lös och intecknande af fast egendom.

Skulle det inträffa, att förvaltningen af boet kräfver kontanta medel utöfver hvad boet lemnar i inkomst, t. ex. för att betala skatter, tjenstefolk m. m., bör hustrun ega rätt att förskaffa sig dessa genom skuldsättning. Dylik gäld blir af gemensam gälds natur; likaså den, hvilken uppstår, om hustru, i stället för att begagna utvägen att afyttra boets egendom, på kredit köper hvad hon till eget och barnens uppehälle behöfver, eller mottager försträckning af penningar till deras underhåll, hvartill hon otvifvelaktigt är berättigad [2].

Om hustrun öfverskrider den behörighet att afyttra boets egendom, som tillkommer henne i ofvan omhandlade fall, har mannen, såsom i 11 kap. 6 § Giftermålsbalken är stadgadt, magt att rygga och återkalla köpet. Det kan sättas i fråga, huruvida hustruns medkontrahent i dylikt fall

---

[1]) Som exempel på «annan nöd» anför *Nehrman,* Föreläsn. öfver GB, s. 173: «dermed förstås sjukdom, hennes eller barnens, då läkare lön och läkedom fordras; flyktning undan fienden; skatters och afrads samt annan påträngande gälds betalning; och andra omkostningar som af samfäldt bo utgå böra.»

[2]) *Nehrman,* Föreläsn. öfver GB, s. 173.

kan till sin förmån åberopa god tro, och hvad denna har för verkan. Detta beror till en del deraf, huru man uppfattar mannens rätt att rygga och återkalla en rättshandling, som hustru med öfverskridande af sin befogenhet företagit. Det kan tänkas innefatta rätt för mannen att utan vidare återtaga den sak, som genom hustruns åtgärd afhändts boet, med rätt för hustruns medkontrahent att återfå sin prestation, allenast för så vidt den finnes i behåll eller boet genom densamma är riktadt. Men det kan äfven tänkas, att mannens befogenhet i afseende på den otillåtna rättshandlingen alltid inskränker sig dertill, att han endast mot utgifvande af motprestationen kan återkräfva, hvad hustrun afhändt boet. Skall förbudet blifva effektivt och gifva något som helst skydd, torde det vara af nöden att göra den förra tolkningen gällande, ehuru motsatsen kunde synas mest förenlig med orden «rygga» och «återkalla». Ty det inses lätt, att, om hustrun bytt lösegendomen i penningar och förslösat dessa, det i allmänhet är ringa fördel för mannen att få godset tillbaka, om han såsom pris härför skall utgifva dess värde. Med denna tolkning torde emellertid billigheten kräfva, att reglerna för god tro komma till användning på tredje mans förvärf af lös sak, som frånhändts boet. Om t. ex. hustrun obehörigt sålt en häst från boet, men köparen saknat kännedom om hennes civilstånd och i öfrigt om hvarje omständighet, som kunnat utesluta god tro, så skulle det vara orimligt att i detta fall ställa köparen sämre, än han skulle varit, om hästen i stället varit stulen af hustrun.

Huruvida hustru, då mannens målsmanskap hvilar af de anledningar, som i 11 kap. 6 § Giftermålsbalken omtalas, samt ingen syssloman blifvit förordnad, är behörig att föra talan i tvister, som röra boet, har varit föremål för tvifvel. Å ena sidan anföres, att mannens målsmanskap visserligen hvilar, men ej har upphört, och att sålunda i hustruns ställning icke inträffat någon förändring, som kan berättiga

henne att sjelf föra sin talan. Men å andra sidan tala praktiska skäl otvifvelaktigt för den motsatta meningen. Dels kunna omständigheter inträffa, då ett bevakande af boets rätt omedelbart påkallas och uppskof ej kan ifrågakomma, t. ex. i skiftes- och dikningsärenden [1]. Dels synes det, då hustrun under dylika förhållanden har en viss aftalsrätt för boets räkning, föga konseqvent, att hennes medkontrahent under en obestämd tid skulle sakna utväg att tilltvinga sig aftalets uppfyllande. Helt naturligt skulle tredje man i så fall helst undvika alla kreditaftal med hustrun, hvaraf i sin ordning lätt nog kunde uppkomma svårigheter för hustrun att sköta hushållningen. Nödvändigheten af hustruns behörighet att under mannens frånvaro föra talan för boet har erkänts af både Lagkomitén och Lagberedningen, hvilka i sina förslag till Giftermålsbalk inryckt uttryckliga bestämmelser i sådant afseende [2]. Redan på gällande lags ståndpunkt finnes emellertid intet hinder för att tillerkänna hustru behörighet att under de förhållanden, som äro i fråga, föra talan liksom för sin egen person så äfven för boet. Ett direkt stöd för en sådan tolkning kan äfven åberopas deri, att lagstiftaren i andra fall, då en hustru undantagsvis kan erhålla en utsträckt förvaltningsrätt, städse i samma mån gifvit henne behörighet att föra talan. Så redan i 5 § af K. F. den 28 Juni 1798, der det föreskrifves, att hustru, som i köpenskap eller annan näring åsamkar sig skuld utan mannens deltagande, äfven må i slikt fall lagsökas, hvilket blifvit sålunda tolkadt, att hon både kan söka och svara i deraf härrörande gäldsaker [3]. På samma sätt i K. F. den 11 Dec. 1874 i fråga om egendom, som är från mannens förvaltning undantagen. I såväl äldre [4]) som yngre praxis

---

[1]) Skiftesstadgan § 34; Dikningslagen § 56.

[2]) Lagkomiténs Förslag till allm. civillag, GB 9 § 7; Lagberedningens Förslag till GB, kap. 9 § 7.

[3]) *Tengwall*, s. 82.

[4]) Från äldre tid hafva vi i *Beckius*, Coll. Jur. rör. JB., en reso-

synes också den mening blifvit gällande, som vill låta hustruns vidgade förvaltningsbefogenhet efter 11: 6 Giftermålsbalken äfven åtföljas af behörighet att föra boets talan. I ett särskildt mål, som af Kongl. Maj:t afgjordes genom dom den 16 Maj 1849, förklarade Högsta Domstolens flesta ledamöter, att en hustru, hvilkens man sedan flera år tillbaka lefvat åtskild från henne på aflägsen ort, utan att om henne, fastän i behof stadd, taga någon omvårdnad, jemlikt de i 11 kap. 6 § Giftermålsbalken stadgade grunder, icke saknat behörighet att utan mannens biträde söka genom rättegång göra sitt ifrågakomna anspråk gällande [1]).

Ett annat fall, då hustru kan erhålla en vidgad magt öfver boet i dess helhet, inträffar då skilnad till säng och säte ådömes mellan makarne (15: 1, 2 GB). Är mannen vållande till sådan skilnad, eger hustrun att sitta qvar i boet och förvalta detsamma, om hon är dertill fallen. Jemväl om begge makarne äro vållande till skilnaden, kan hustru komma att förvalta boet, i fall hon nemligen dels i och för sig är i stånd dertill och dels tillika bättre än mannen är

---

lution af Svea Hofrätt från år 1687, deri Hofrätten, på ansökan af fru Anna Gyllenstierna, det guvernören Lennard Ribbing måtte förhindras att ensidigt företaga dispositioner angående sterbhuset efter en afliden broder till fru Gyllenstiernas man, mot hvilken ansökan Ribbing invändt, att han icke vore fru Gyllenstierna deri responsabel, då hon icke utan sin mans fullmagt torde kunna derå tala, förklarade, att fru Gyllenstierna för mannens frånvaro icke kunde betagas rätt att i detta mål behörigen bevaka sina barns rätt.

[1]) S. J. A. XX, s. 508; jfr äfven referat i *Holm*, N. J. A. 1874, s. 516. — I ett annat fall, då hustru, hvilken i 25 år lefvat skild från sin man, i Hofrätt ville fullfölja vadetalan mot Häradsrätts utslag, hvarigenom af henne väckt talan blifvit ogillad, förklarade Hofrätten, att, enär hustrun ej visat bemyndigande af vederbörande målsman att i Hofrätten fullfölja talan mot Häradsrättens utslag, kunde hennes vadetalan icke till pröfning upptagas, hvilket beslut af H. D:s majoritet stadfästes. Här var emellertid mannen, ehuru han ej sammanlefde med hustrun, bosatt på samma ort som hon samt hade vid Häradsrätten blifvit hörd i målet. Se Referat i Naumanns Tidskrift 1880, s. 413.

dertill egnad. I begge fallen inträder dock ej hustruns förvaltningsrätt ipso jure, utan först efter domstols förordnande.

Angående hustruns magt öfver boet i dylikt fall gifver lagen inga närmare bestämmelser. Dock är det af 15 kap. 1 § uppenbart, att hon eger uppbära boets afkastning och, efter afdrag af hvad mannen är berättigad att utbekomma, använda återstoden till sitt och barnens uppehälle, och som hon icke är underkastad någon kontroll med afseende på medlens användning, följer det af sig sjelft, att de rättshandlingar, i hvilka hon använder desamma, äro giltiga utan inskränkning. Detsamma är naturligtvis förhållandet, om hon skall njuta sitt underhåll af mannens lön eller arbetsförtjenst. Men hurudan hennes behörighet öfver boet i öfrigt är gestaltad, är ej närmare angifvet. Lagen säger blott, att hon eger «förestå» och «förese» boet. Sålunda kan tvekan uppstå, om hustru under dylika förhållanden är bunden vid samma regler som i 11 kap. 6 § äro uppstälda, så att hon endast till nödtorft eger afyttra boets beståndsdelar. Den omständigheten, att det här som i 11 kap. 6 § är fråga om en tillfällig förvaltning, hvilken i detta fall till och med är bestämdt begränsad till tiden, talar för en analog tillämpning af nämnda inskränkande bestämmelser. Men en granskning af 15 kap:s historia under Lag-Commissionens behandling synes visa, att Commissionen ej tänkt sig saken sålunda. I de fem första förslagen till detta kapitel fanns nemligen upptaget ett stadgande med syfte, att åt den make, som utestängdes från förvaltningen, bereda säkerhet, att icke dess förmögenhet genom den andra makans åtgörande skulle gå förlorad. Det heter t. ex. i Lundii (1713 års) förslag § 3: «Ehvad mannenom eller hustrune wid thenna ächtenskaps skilnaden anförtros ägendomen och boet at förestå, och under händer hafva; skal tå thet emot borgen skie, at ägendomen förswarligen skiötas, och ey förslösas må» [1]. I 1723—30 års förslag n:r 2 åter-

[1]) *Winroth,* Förslagen till GB, s. 81 f.

kommer bestämmelsen i något förändrad form, under det att samtidigt §§ 1 och 2 i kapitlet nästan ordagrant erhållit den redaktion, som ingick i lagen. En sådan bestämmelse skulle ju för hustruns del varit fullkomligt onödig, om hon ej egt att afyttra boets beståndsdelar utom till nödtorft. Den omständigheten, att ett sådant vilkor uppstäldes för hustruns likaväl som för mannens förvaltning, tyder på, att Lag-Commissionen ingalunda ansett, att hustrun skulle vara bunden af några särskilda inskränkningar, utan att hon skulle ega samma befogenhet, som tillkom mannen, när denne under liknande förhållanden förordnats att förestå boet. Att det föreslagna stadgandet borttogs ur de följande förslagen, utgör ej något skäl att antaga, att Commissionen ändrat mening angående befogenhetens omfattning.

Om mannen är vållande till skilnaden, men hustrun ej finnes vara egnad att allena förestå boet, skall domstolen nämna personer, som «henne råda och hjelpa må» (15: 1 GB). Hvilken ställning dessa intaga till hustrun och boet, kan jemväl blifva föremål för tvekan. Skola de taga boet i sin vård och utestänga hustrun från möjligheten att förfoga deröfver? Eller skall hustrun väl hafva boet i sin hand men i sina åtgöranden vara beroende af deras samtycke? Eller skall slutligen deras befattning endast bestå i skyldighet att gifva hustrun råd samt den hjelp hon sjelfmant påkallar? Det första alternativet kan med all säkerhet besvaras nekande. De tidigare förslagen till 15 kapitlet visa, att Lag-Commissionen från början tänkt sig en dylik anordning. «Warda ächta folch på någon tijd ifrån hwar annan skilda till umgänge i bordh och säng, så skal den båtzlige, om det åhr mannen, låta Egendommen blifwa widh boet under hustruns eller, der hon ey allena der till skickelig är, wijse af dommaren förordnade föreståndares förwaltning» — heter det i 1690 års förslag [1]), och i 1713 års förslag är föreskrif-

[1]) *Winroth*, Förslagen till GB, s. 79.

vet, att desse «föreståndare» skulle åtnjuta skälig ersättning för sitt besvär. Den väsentligt olika redaktion, som stadgandet slutligen erhöll, måste antagas hafva en annan mening, helst om man jemför den nuvarande lydelsen med ordalagen i § 2, der för visst fall en förvaltning af gode män är föreskrifven. Men äfven mellan de två andra alternativen synes företräde böra lämnas åt det senare såsom mest öfverensstämmande med ordalagen.

§ 10.

Mannens samtycke och fullmagt.

Såsom redan framhållits, har den begränsning, som under vanliga förhållanden förefinnes i hustruns rättsliga förmåga att förfoga öfver boet, icke sin grund i någon inhabilitet hos hennes person, utan är att fatta såsom en af mannens förvaltningsrätt beroende saknad af kompetens. Derför står det i mannens magt att meddela henne den behörighet, hon saknar, genom att, såsom 11 kap. 6 § Giftermålsbalken uttrycker det, gifva «samtycke och fullmagt» dertill, och sålunda kan hustrun genom vederbörligt bemyndigande blifva i stånd att företaga hvad slags rättshandling som helst. Det ligger i detta bemyndigandes natur, att det ej behöfver vara specialiseradt; det kan med lika kraftig verkan meddelas för en viss förmögenhetsmassa eller en hel affärsrörelse som för en särskild sak eller en enstaka rättshandling. På det förra slaget hafva vi exempel i 1 kap. 8 § Handelsbalken, då hustrun är satt till köpslagan.

Angående bemyndigandets form använder, såsom nyss är nämndt, 11 kap. 6 § Giftermålsbalken orden «samtycke och fullmagt». Dessa ord kunna näppeligen här vara använda såsom synonyma, ty man skulle då nödgas lägga mest vigt på det senare, såsom hafvande den strängare betydelsen. Detta strider dock mot uttryckssättet i 10 kap. 13 § Handelsbalken, der allenast ett samtycke af mannen kräfves såsom vilkor för hustruns behörighet att gå i borgen.

Men å andra sidan, om mannen skulle vilja bemyndiga sin hustru att sälja en honom tillhörig fastighet, torde detta, emot föreskriften i 10 kap. 1 § Jordabalken, ej kunna ske i annan form än medelst en skriftlig fullmagt. Det återstår endast den slutsats, att lagstiftaren i vissa fall ansett ett samtycke vara tillräckligt, men i andra kräft fullmagt såsom form för bemyndigandets giltighet.

När den ena eller andra formen bör finna användning, torde man komma till insigt om genom att besinna, hvilken ställning hustrun i olika fall intager till rättshandlingen: om hon företager densamma i egenskap af mannens ställföreträdare eller å egna vägnar. Det är uppenbart, att om t. ex. hustru med mannens samtycke går i borgen för tredje person, eller hon för sina enskilda behof upptager ett lån, så handlar hon å egna vägnar; förbindelsen kommer att hvila på hennes person och egendom, men ej på mannens. Enahanda blir förhållandet, om hustrun vill förfoga öfver egendom, som tillhör henne enskildt; ej heller här synes mannens åtgörande kunna bestå i annat än ett uppgifvande af sin rätt att förvalta godset, en tillåtelse för hustrun att utöfva den befogenhet, som eganderätten innebär. Å andra sidan synes det lika otvifvelaktigt, att ett bemyndigande, som rör mannens enskilda egendom, är att fatta såsom ett uppdrag åt hustrun att handla å mannens vägnar. Är det åter fråga om samfäld egendom, handlar hon på en gång å egna vägnar och såsom mannens ställföreträdare.

I de fall, då hustrun uteslutande å egna vägnar företager rättshandlingen, bör mannens samtycke vara nog för att göra henne behörig till dess företagande, utan afseende på formen för dess meddelande. Till och med mannens underlåtenhet att förbjuda en handling, som hon med hans vetskap är i begrepp att företaga, är att räkna såsom giltigt samtycke [1]. Måhända bör dock, om det gäller att afyttra

[1]) Hustrun Maja Stina Christoffersdotter hade tecknat borgen såsom för egen skuld å ett af hennes broder N. P. Christoffersson ut-

eller med inteckning belasta hustrus enskilda fastighet, samma form kräfvas för mannens medgifvande, som i 11 kap. 1 § Giftermålsbalken är föreskrifven angående samtycke af hustrun. Visserligen är det i det senare fallet ett afstående af eganderätt, i det förra blott af en förvaltningsrätt, som är föremål för medgifvandet, men om man betänker, att utevaron af vederbörligt medgifvande i det ena fallet som i det andra förorsakar rättshandlingens ogiltighet, samt i den berörda föreskriften ser ett uttryck af lagstiftarens omsorg, att i en så vigtig sak bevisningen om vederbörandes samtycke ej skall kunna i en framtid gå förlorad, så synes skäl tala för att analogt tillämpa föreskriften i detta fall.

Handlar hustrun såsom mannens ställföreträdare, kan en tillåtelse ensamt ej räcka till, utan fullmagt är erforderlig, äfven om egendomen är samfäld tillhörighet [1]. Full-

---

färdadt skuldebref. Sedan skuldebrefvets innehafvare låtit instämma bemälta hustru jemte hennes man N. M. Nilsson till domstol och yrkat att af dem undfå betalning för detsamma, bestred Nilsson krafvet under förnekande, att han tillåtit sin hustru ikläda sig ifrågavarande borgen. På grund af, bland andra omständigheter, ett vittnes berättelse, att Nilsson tillstädesvarit vid det tillfälle, då hustrun undertecknade borgensförbindelsen och dervid visserligen ej särskildt gifvit sitt samtycke tillkänna, men ej heller gjort någon invändning deremot, ålade Häradsrätten Nilsson att med ed betyga, att han icke lemnat hustrun sitt ja och samtycke till att teckna borgen. Göta Hofrätt, dit Nilsson vädjade, fastställde utslaget. Högsta Domstolens flesta ledamöter funno emellertid sådana omständigheter icke i saken förekommit, att ifrågavarande edgång bort Nilsson ådömas, och upphäfde förty domstolarnes beslut. — Ett justitieråd fastställde Hofrättens utslag. Se referat i Naumanns Tidskrift, 1875 s. 224.

[1]) Sedan en hustru, hvilkens man vistades i Amerika, sålt en «pantlägenhet» med derå uppfördt hus jemte en ko till tredje person, men derefter instämt köparen till domstol och yrkat köpets ogillande, enär det förmenades vara mot lag stridande, sökte köparen styrka, att hustruns man medgifvit försäljningen. Häradsrätten och Hofrätten funno mannens *samtycke* vara intygadt genom mannens bref till ett i målet hördt vittne m. m. och ålade på grund deraf hustrun edgång angående en annan punkt i köpeaftalet. Högsta Domstolen fann deremot, då det ej blifvit ådagalagdt, att hustrun haft sin mans samtycke

magten behöfver dock ej alltid vara uttrycklig, utan kan ligga i ett visst faktiskt förhållande, hvari hustrun är ställd, såsom, enligt 1 kap. 8 § Handelsbalken, då hustrun är satt till köpslagan. Här har den omständigheten, att hustrun blifvit satt till försäljare, i förhållande till tredje man i god tro den verkan, att köpet blifver giltigt, äfven om hustrun säljer till lägre pris, än mannen bestämt, eller eljest i någon del handlar mot hans vilja [1]). För behörighet att afyttra eller med inteckning belasta mannens enskilda eller makarnes samfälda fasta egendom tarfvas deremot mannens skriftliga fullmagt. (10: 1 JB).

Äfven till den andra sidan af målsmanskapet, företrädandet inför rätta, sträcker sig möjligheten för hustru att genom bemyndigande af mannen ernå en behörighet utöfver lagens bestämmelser. Visserligen har den i 15 kap. 3 § Rättegångsbalken meddelade föreskriften, att den ej får vara fullmägtig inför rätta, som sjelf står under målsman, gifvit anledning till tvekan i detta hänseende. I ett särskildt fall, då hustrun inför Häradsrätt fört talan såsom ombud för sin man, samt efter vad ville fullfölja talan mot Häradsrättens utslag i Hofrätten, fann denna domstol sig icke, till följd af anmärkta lagrum, kunna till pröfning upptaga den af hustrun på grund af mannens fullmagt förda vadetalan. Högsta Domstolen förklarade emellertid det åberopade stadgandet icke vara tillämpligt i det fall, som förevar, utan förvisade hufvudsaken till Hofrättens pröfning [2]).

Angående hustru, som i eget namn idkar näringsyrke, heter det i Kongl. Förordningen ang. utvidgad näringsfrihet den 28 Juni 1864, § 4: «Gift qvinna, som med mannen sammanlefver, är oförhindrad att idka handel eller annat näringsyrke, såvida mannen sådant tillåter och ikläder sig

---

och fullmagt till försäljningen, att edgången ej bort hustrun ådömas Se referat i *Holm*, N. J. A. 1874, s. 516.

[1]) Jfr. *Trygger*, Om fullmakt, s. 83 f.

[2]) Se referat i Naumanns Tidskrift 1882, s. 553.

ansvarighet för de förbindelser, hon i och för rörelsen kan komma att ingå.»

Detta stadgande har närmast sin källa i 1846 års Handels-, samt Fabriks- och Handtverks-Ordningar [1]), hvarest hustru var tillerkänd rättighet att idka vissa slag af handel och yrken, på vilkor att hennes man gaf sitt samtycke och ansvarade för hennes förbindelser. Men ehuru hustruns rättighet att idka handel icke förr varit grundad på uttryckligt lagstadgande, visar dock 1798 års förordning, att det långt tidigare varit i bruk, att hustru, efter särskildt tillstånd, idkat köpenskap och annan näring. Det särskilda tillstånd, som här åsyftas, är uppenbarligen ett af myndighet meddeladt. Det är först Lagkomitén, som framhåller nödvändigheten af mannens bifall, hvilket, efter dess mening, tjenar till att undanrödja det hinder, som målsmanskapet ansågs lägga i vägen för hustrus förmåga att ingå aftal. Lagkomitén yttrar härom [2]): «Stadd under mannens målsmanskap, kan hustru ej utan hans samtycke med laga verkan sluta något aftal och således ej heller idka särskildt näringsfång. Om han tillåter det, anses han derigenom till henne öfverlåtit en del af sin förvaltningsrätt, hvaraf den naturliga följd uppkommer, att de förbindelser äro gällande, som hon i och för sitt yrke ådrager sig, samt att äfven mannen derför ansvarar.» — Här hafva vi synbarligen förebilden till de i 1846 års förordningar influtna vilkoren för hustrus behörighet att idka näringsyrke, endast att 1846 års lagstiftare ej synes hafva funnit det så alldeles naturligt, att mannen utan vidare blefve ansvarig för hvad hustrun i och för yrket förband sig till, utan funnit säkrast att förelägga honom ett uttryckligt åtagande i denna rigtning. I sitt ursprung är alltså mannens tillåtelse att fatta såsom ett bemyndigande för hustrun att ingå aftal om den del af

[1]) Handels-ordningen § 4; Fabriks- och Handtverks-ordningen § 5 mom. 3.

[2]) Lagkomiténs motiv till Förslag till allm. civillag, s. 26.

förmögenheten, som insattes i rörelsen. Betrakta vi emellertid stadgandet i fråga från gällande rätts synpunkt, så väcker det genast uppmärksamhet, att en dylik uppfattning af tillåtelsen ej står i öfverensstämmelse med de förändringar, som inträdt genom 1874 års förordning. Då numera hustrun, såväl om hon vunnit boskilnad som äfven dessförutan, kan hafva om händer medel, öfver hvilka hon, mannen oåtspord, eger disponera, är hon ju i stånd att sjelf släppa till förlagskapital för det yrke, hon vill idka, och behöfver sålunda ej taga i anspråk det i mannens hand befintliga boet. Icke dess mindre har 4 § i 1864 års förordning bibehållit sin oförändrade lydelse och stadgar fortfarande mannens tillåtelse såsom ett oeftergifligt vilkor för hustruns rätt att idka näringsyrke. Detta kan endast förklaras dermed, att 1874 års lagstiftare ansett tillåtelsen icke hafva afseende på dispositionen öfver den i rörelsen ingående egendomen, utan vara föreskrifven i annat syftemål. Förklaringen torde ligga i de ord, hvilka 1864 års förordning infogat, «som med mannen sammanlefver». Det är blott den hustru, hvilken sammanlefver med mannen, som ovilkorligen behöfver hans tillstånd för att få utöfva ett näringsyrke, och skälet härtill är utan tvifvel det, att mannen har lagliga anspråk, att hustrun, då makarne lefva tillsammans, biträder i arbetet för familj och hushåll, och förty måste hafva hans samtycke, om hon vill rigta sin arbetskraft åt annat håll. Detta berättigade anspråk förefinnes alltid, oberoende af förvaltningens gestaltning, och derför är mannens tillåtelse äfvenledes alltid af nöden. Naturligtvis kan mannen tillika med tillåtelsen lemna hustrun medel till att sätta rörelsen i gång, och då ligger deri ett befullmägtigande för hustrun att förvalta och i rörelsen förfoga öfver dessa medel. Äfvenledes är det uppenbart, att mannen eger rätt att återkalla såväl tillåtelsen som fullmagten att disponera godset, men vidtagandet af den ena åtgärden lärer ej öfva något inflytande på den andra rät-

tigheten. Om mannen alltså tager från hustrun förvaltningen af den egendom, som är inne i rörelsen, så har han härmed endast betagit henne magten att ingå rättshandlingar om denna egendom; hennes behörighet att utöfva yrket, om hon t. ex. skaffar sig förlag från annat håll, står qvar, så länge mannen ej hos registreringsmyndigheten anmält, att han återkallat tillåtelsen. Å andra sidan, om mannen gjort dylik anmälan hos registreringsmyndigheten, så upphör dermed hustruns lagliga befogenhet att utöfva näringsyrke, men detta har ej något inflytande på den civila giltigheten af de rättshandlingar, som hon efteråt företager med egendomen. För att förhindra deras giltighet är det af nöden, att åtgärder vidtagas, som otvetydigt gifva till känna för tredje man, att hustruns dispositionsrätt upphört.

De förbindelser, som hustru ingår i och för rörelse, den hon med mannens bifall idkar, komma att hvila icke blott på hustrun, utan, till följd af mannens förut berörda ansvarsförbindelse, jemväl på honom personligen. Med afseende på hustruns betalningsskyldighet skiljer sig alltså dylik gäld från vanlig gemensam gäld sålunda, att dels hustrun är solidariskt ansvarig derför, dels ock jemväl egendom, som efter boskilnad tillfallit hustrun, häftar för densamma [1]). Denna natur hos gälden, att i fullaste mening hvila på hustruns person, medförde, innan Nya Utsökningslagen trädde i kraft, den verkan, att hustru för dylik gäld kunde bysättas. Kongl. Förordningen ang. visse omständigheter uti lagsöknings- och utmätningsmål, som hädanefter komma att iakttagas, den 28 Juni 1798, § 5, föreskrifver härom: «Uti 5 § af 8 cap. Utsökningsbalken stadgas, att gäldbunden mans hustru ej må bysättas, men väl Enka, der hon gälden sjelf gjort hafver; och som de händelser förefalla, att hustru i afseende på köpenskap eller annan loflig näring, den hon efter särskildt tillstånd idka får, skul-

[1]) Bosk. F. § 12; på samma sätt Urarfvalagen § 17.

der utan mannens deltagande sig åsamkar; så finna vi, att i slikt fall hustru lagsökas må och med henne förhållas bör, såsom om enka i ofvannämnda lagens rum förordnadt är.» Föreskriften, att hustru i slikt fall må lagsökas, är ännu i gällande kraft [1]), och såsom redan förut blifvit anmärkt, tolkas den derhän, att hustru såväl inför exekutiva som dömande myndigheter är behörig att sjelf utföra både kärande- och svarandetalan.

§ 11.

Hustrus förmåga af rättshandlingar vid sjelfständig, partiel förvaltningsrätt.

Den i 1734 års lag genomförda principen, att mannen egde förvalta all boets egendom, innebar icke blott en inskränkning i hustruns handlingsförmåga utan äfven en fara att hennes förmögenhet genom mannens ensidigt företagna åtgärder kunde förslösas. Ty mannens förvaltningsrätt öfver hustruns egendom innefattade i regel äfven befogenhet att utan hustruns hörande afyttra densamma, och det undantag, som härutinnan bestod, räckte i allt fall ej till att förhindra, att egendomen genom mannens skuldsättning kunde gå förlorad för hustrun. Faran blef efter hand allt större, i mån som den rörliga förmögenheten ökades och tillväxte i betydelse i förhållande till den fasta egendomen. Vi finna också, att det allt ifrån den tid, då reformer i lagen begynte på allvar ifrågasättas, varit ett föremål för lagstiftarens sträfvan att vinna ett bättre tillgodoseende af hustruns rätt. Till en början gick denna sträfvan hufvudsakligen ut på att förminska faran för mannens magtmissbruk, men sedermera tog den äfven till syfte att bereda hustrun en större sjelfständighet och derigenom på samma gång uppnå det andra syftemålet. I förra hänseendet är till en början att märka den ordning, som 1818 års konkurslag införde an-

---

[1]) K. F. om Uts. L:ns införande d. 10 Aug. 1877, § 13.

gående förvaltningen af egendom, som hustrun i konkurs fått undanskifta. Ehuru boskilnad äfven före nämnda lag var ett för vår rätt bekant institut [1]), hade det dock dessförinnan icke den betydelse, som vi numera anse vara dess väsentliga kännemärke, eller brytandet af mannens principiela förvaltningsrätt, den s. k. formela egendomsgemenskapen, utan det var endast ett tillfälligt undanskiftande af egendom, hvilken efter konkursens slut återgick under mannens förvaltning [2]). I nämnda konkurslag stadgades emellertid, att framdeles denna egendom skulle såväl under konkursen som efter dess slut ställas under förvaltning af en god man [3]). Nästa steg till hustruns skyddande mot menliga följder af mannens förvaltningsrätt togs i 1862 års förordning om boskilnad, dels genom att utvidga möjligheten för hustrun att få boskilnad genomförd och dels genom beviljande af den förmån, att hon, då boskilnad

---

[1]) *Nordling,* Om boskilnad, s. 23 ff.

[2]) Lagkomitén, som i sitt förslag till Giftermålsbalk af år 1815 inrymt det stadgande, som sedermera 1818 års konkurslag upptog, yttrar härom i motiven, s. 57: «Dessa stadganden har man trott sig böra föreslå för att icke hädanefter lemna rum åt de stridigheter, som, i hänseende till följderna af vunnen boskilnad, hitintill kunnat uppstå, så länge ingen lag med tydlighet förklarat, huru makarnes inbördes egendomsförhållanden borde betraktas, sedan boskilnad inträffat, utan den egendom hustrun fått undanskifta, vanligtvis återgått under mannens förvaltning.» Ännu bestämdare yttrar häradshöfdingen Richert, s. 60: «. . . tror jag mig blott behöfva erinra, att den boskilnad, en maka efter hittills gällande lag kunnat vinna, allenast åsyftat befrielse från betalning af andre makens enskilda gäld, utan att mannens målsmanskap derigenom undergått den minsta förändring; och då han således efter boskilnaden lika oinskränkt som förut emottagit och förvaltat hvad hustrun tillfallit» etc.

[3]) Att den ej öfverlemnades till förvaltning af hustrun sjelf, berodde icke, såsom man till äfventyrs kunde vilja förmoda, af något förmenande, att hon skulle vara oförmögen dertill, utan på den åsigt, att hennes ställning till mannen kräfde, att en utanför stående tredje person bevakade hennes rätt. Se Lagutskottets betänkande vid riksdagen 1817—1818, s. 603, 605. Jfr äfven advokatfiskalen Staaffs yttrande i Lagkomitén. (L.K:s prot. s. 79).

vunnits, ej skulle vara förbunden att med egendom, som tillfallit henne efter boskilnadsansökningens ingifvande, ansvara för gäld, som derförut under äktenskapet gjorts, såvida hon ej sjelf gjort gälden i handel eller annan rörelse, som hon med mannens bifall idkat, eller gälden utgjordes af böter eller skadestånd för gerning, för hvilken hustrun borde svara. En liknande förmån bereddes hustrun i den samtidigt stadfästa förordningen om urarfvagörelse m. m., för det fall att hon efter äktenskapets upplösning till makarnes borgenärer afträdde boets egendom [1]).

Ungefär samtidigt med dessa lagändringar begynte den öfvertygelsen göra sig gällande, att målsmanskapet, i den form det genomförts i 1734 års lag, lade oberättigade band på den gifta qvinnans sjelfbestämningsrätt och handlingsfrihet. Detta trädde så mycket mera i dagen, som lagstiftningen nyligen medgifvit tillfälle för den ogifta qvinnan att blifva myndig och dermed vinna magt att sjelf handhafva sin egendom. Vid 1862—63 års riksdag väcktes en motion angående ändring af lagens föreskrifter om målsmanskapet derhän, att detsamma skulle kunna genom äktenskapsförord inskränkas eller helt och hållet upphäfvas samt äfven dessförutan upphöra, i fall hustrun i eget namn idkade handel eller annat yrke, eller mannen råkade i obestånd eller han misshandlade hustrun, eller ock han frivilligt afsade sig detsamma. Motionären framhöll, dels hvilka olyckliga följder ett obegränsadt målsmanskap kunde medföra och i verkligheten stundligen medförde för det gemensamma hushållet,

---

[1]) Boskilnadslagen § 12; Urarfvalagen § 17. — Det torde förtjena att påpekas, att lagstiftaren i dessa stadganden öfverskridit syftemålet att skydda hustrun mot mannens magtmissbruk. Om det var skäligt att bereda hustrun en förmån med afseende på gäld, som mannen i egenskap af boets förvaltare stiftat utan hennes deltagande, så synes dock anledning hafva saknats att utsträcka förmånen till de fall, då hustrun gått i borgen för gälden eller förbundit sig solidariskt med mannen att betala densamma. Hvad hon frivilligt åtagit sig att betala, borde lagen ej befria henne från i form af en förmån.

helst inom de obemedlade klasserna, derigenom att mannen kunde förstöra till och med hvad hustrun genom sitt arbete och omtanke förvärfvade, dels ock hurusom det låge både en motsägelse och en orättvisa deri, att en qvinna, äfven om hon såsom enka eller myndig mö fått råda öfver sin egendom, skulle nödgas att helt och hållet, utan möjlighet till förbehåll, förlora denna rätt blott derigenom, att hon trädde i äktenskap. Motionen vann den gången ej riksdagens bifall, men upprepades i något förändrade former under åtskilliga följande riksdagar, till dess ändtligen 1871 års riksdag hos Kongl. Maj:t anhöll om utarbetande och framläggande af förslag till sådana ändringar i lagen, att genom äktenskapsförord måtte kunna betingas rättighet för hustru att råda öfver sin enskilda egendom. Innan något resultat häraf hunnit följa, antog emellertid 1874 års riksdag för sin del ett på grundval af enskild motion samt riksdagens ofvan anmärkta skrifvelse utarbetadt förslag, hvars syftemål, efter hvad af lagutskottets motivering samt riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t framgår, var att tillgodose hustruns intressen ur begge de synpunkter, som ofvan framhållits. Detta förslag blef den 11 December 1874 i två särskilda förordningar af Kongl. Maj:t sanktioneradt [1]).

Den ena af dessa förordningar innehöll åtskilliga tillägg och ändringar i 8, 9 och 11 kapitlen Giftermålsbalken, hvarigenom nedanstående §§ erhöllo följande ändrade lydelse:

8 kap. 1 §: «Vilja man eller qvinna, der hon ej under giftoman står, eller giftoman å mös vägnar, göra

[1]) I våra grannländer Norge och Danmark ha jemväl på senare tiden reformer egt rum i lagstiftningen om hustrus rättskapacitet, i Norge genom «Lov om Formuesforholdet mellem Ægtefæller af 29 Juni 1888», och i Danmark genom «Lov om gift Kvindes Raadighed over, hvad hun erhverver ved selvstændig Virksomhed» af den 7 Maj 1880, hvilken senare dock, såsom redan dess titel angifver, endast rör hustruns rätt att råda öfver sin arbetsförtjenst. Den norska lagen deremot är mera omfattande och står rätt nära vår 1874 års förordning; men skiljer sig dock i ett hufvudsakligt hänseende från denna genom bestämmelsen, att hustrun ipso jure eger råda öfver sitt «Særeie».

förord sig emellan före äktenskapet, då skola de det skriftligen och med tvenne vittnen upprätta, innan vigsel sker. Ej må förord göras om annat än makarnes giftorätt eller *förvaltningen af hustruns enskilda egendom.* Förord må ej . . .» (etc. oförändradt).

9 kap. 1 §: «Sedan man och qvinna sammanvigde äro, då är han hennes rätte målsman, och eger söka och svara för henne, *utom hvad angår egendom, som är från hans förvaltning undantagen:* hustrun följe ock mannens stånd och vilkor.

Är genom äktenskapsförord stadgadt, att hustrun tillhörig egendom skall från mannens förvaltning undantagas, eller är sådant stadgande meddeladt angående egendom, som genom gåfva eller testamente till hustrun gifven är med vilkor, att den henne enskildt tillhöra skall; då ege hustrun öfver den egendom och afkomsten deraf råda, der ej annorledes blifvit om förvaltningen föreskrifvet. Kan hustrun genom eget arbete något förvärfva, deröfver må hon ock råda.»

11 kap. 6 §: «Ej må hustrun *afyttra* fast gods eller sälja något af lösören i boet, *der hon ej eger den egendom sjelf förvalta,* eller det sker med mannens samtycke och fullmagt; eller . . .» (etc. oförändradt).

Med dessa lagändringar har, under bibehållande af mannens förvaltningsrätt såsom hufvudprincip, en vid sidan derom bestående sjelfständig förvaltning af viss egendom dels vilkorligt dels ipso jure tillagts hustrun och dermed äfven hennes förmåga af rättshandlingar väsentligen vidgats. Den egendom, till hvilken hustrun erhåller förvaltningsrätt, är dels sådan, som tillhör henne enskildt, och dels egendom som tillhör makarne samfäldt. Till det förra slaget hör:

1:o) Fast eller lös egendom, som antingen på grund af lagens stadgande eller på grund af äktenskapsförord är hustrun enskildt tillhörig och hvarom i äktenskapsförord

bestämts, att den skall vara undantagen från mannens förvaltning, dock under förutsättning tillika, att i förordet ej «annorledes blifvit om förvaltningen föreskrifvet.»

Lagens ord gifva ej anledning att antaga, att ett dylikt anordnande af förvaltningen skulle vara inskränkt till egendom, som hustrun eger vid äktenskapets ingående, utan, liksom det kan i förord stadgas, att egendom, som framdeles tillfaller hustrun, skall vara undantagen från mannens giftorätt, så kan det äfven bestämmas, att all eller viss egendom, som framdeles kan tillfalla hustrun såsom enskild tillhörighet, skall stå under hennes egen förvaltning.

2:o) Fast eller lös egendom, som genom gåfva eller testamente gifves till hustru såsom enskild tillhörighet, om dervid fästes förbehåll, att den skall vara undantagen från mannens förvaltning, utan att med detsamma «annorledes blifvit om förvaltningen föreskrifvet».

Genom förbehållet «der ej annorledes blifvit om förvaltningen föreskrifvet», är en möjlighet inrymd att genom äktenskapsförord eller genom vid gåfva eller testamente fäst bestämmelse lemna förvaltningen af hustrun enskildt tillhörig egendom i händer på en eller flere utom familjen stående personer och dermed betaga begge makarne magt att förfoga öfver densamma. Men, finnes ej uttrycklig dylik bestämmelse utan endast föreskrift, att egendomen ej skall förvaltas af mannen, så är det hustrun förvaltningen tillkommer. Naturligtvis kan det också med samma verkan direkt föreskrifvas, att förvaltningen skall tillkomma henne.

Af samfäld egendom eger hustrun förvalta

3:o) afkomst af sådan egendom, som under mom. 1:o) och 2:o) omförmäles, derest ej annorledes blifvit om förvaltningen föreskrifvet.

I hvilken mån det är tillåtet att genom förord ordna förvaltningen af den afkomst, som faller af hustruns enskilda egendom, då denna afkomst, såsom i regel är fallet, är samfäld tillhörighet för makarne, är ej fullt tydligt ut-

tryckt. Ser man endast till ordalagen i 1 § af 8 kap., skulle man tro, att lagen alls icke erkänner giltighet åt förordsbestämmelser, som röra förvaltningen af dylik afkomst, ty der heter det, att förord ej må göras om annat än makarnesnes giftorätt och förvaltningen af *hustruns enskilda* egendom. Denna tolkning motsäges dock af 1 § i 9 kap., då förbehållet «der ej annorledes» etc. otvifvelaktigt gäller allt det föregående, både «den egendom» och «afkomsten deraf». Motsägelsen torde böra lösas sålunda, att förordsbestämmelser angående afkomstens förvaltning ega giltighet endast i sammanhang med en ändrad anordning af den enskilda egendomens förvaltning. T. ex. ett förord af innehåll, att mannen väl skall förvalta hustruns enskilda egendom, men vara skyldig att lemna den behållna afkomsten deraf till hustrun att af henne efter behag användas, saknar giltighet, eftersom endast bestämmelsen angående afkomsten är från vanliga förhållanden afvikande. Deremot finnes ej hinder för en öfverenskommelse, att hustrun skall förvalta sin enskilda egendom, men lemna den behållna afkomsten till mannens disposition; ej heller, att egendomen skall ställas under tredje persons förvaltning, men denne vara förbunden att lemna den behållna afkomsten till endera makens förfogande. En annan fråga är, hvem som eger förvalta afkomsten, i fall egendom genom förord eller bestämmelse vid gåfva eller testamente är ställd under tredje mans förvaltning, utan att någon särskild föreskrift finnes om afkomsten. Att i sådant fall afkomsten skall ställas till endera makens disposition, synes ligga i förhållandets natur, då förvaltningen ej kan hafva annat ändamål än att bevara kapitalförmögenheten oförminskad; men om mannen eller hustrun skall råda öfver densamma, är tvifvelaktigt. Ordalagen i andra punkten af § i fråga tala för, att det bör vara hustrun.

4:o) Hvad hustrun genom eget arbete förvärfvar.

Denna förvaltning tillkommer hustrun ipso jure och kan ej genom äktenskapsförord uteslutas. Hvad som skall

förstås med «eget arbete», är tydligt angifvet i Lagutskottets utlåtande af den 1 April 1874. Det heter här: »Det torde vara klart, att med uttrycket «*genom eget arbete förvärfva*» åsyftas en mera sjelfständig verksamhet, så att derunder icke kan inbegripas t. ex. det arbete, som hustrun utför genom att biträda sin man i hans handtverk, handelsrörelse eller annan näring, och ännu mindre de husmoderliga göromålen i hemmet. Å andra sidan åter har det ansetts billigt och lämpligt att bestämmelsen affattas i sådana ordalag, att den omfattar icke blott det fall, då hustrun medelst vanligt kroppsarbete eller dylik handtering bereder sig någon inkomst, utan äfven då hon i eget namn drifver något yrke eller rörelse, då hon innehar någon tjenst, utöfvar författarskap o. s. v.»

Verkan deraf, att egendomen ställes under hustruns förvaltning, är till en början den, att mannen är utesluten från magten att förfoga öfver densamma. Hustrun icke blott har rättighet att faktiskt hålla de af henne förvaltade förmögenhetsdelarne utanför mannens magtområde, utan hon kan, om mannen kommit i tillfälle att vidtaga någon dispositionsåtgärd med godset, få denna åtgärd upphäfd på samma sätt, som om en utanför stående person vidtagit densamma. Dock torde, i fall mannen obehörigt afyttrat lös egendom, hvaröfver hustrun egt råda, äfven här god tro hos tredje man hafva sin vanliga verkan, och god tro kan naturligen lätt nog ifrågakomma, om egendomen finnes i makarnes gemensamma hemvist eller eljest faktiskt inom mannens magtområde. Huruvida hustruns förvaltningsrätt kan förhindra, att mannen indirekt, genom skuldsättning, kan åstadkomma den verkan, för hvilken egendomen är skyddad med hänsyn till hans direkta åtgärder, är en annan fråga, som vi i annat sammanhang skola taga i betraktande [1]).

---

[1]) Se s. 133 f.

Den andra sidan af de förhållanden, som 1874 års förordning infört i vår rätt, är en ökad förmåga af rättshandlingar för hustrun. Till en början vilja vi här se till, hvad förvaltningsrätten direkt för med sig eller hustruns befogenhet öfver de förmögenhetsdelar, som äro underkastade hennes förvaltning. De uttryck, som lagen använder för att beteckna hustruns behörighet, äro *förvalta* och *råda*. *Förvalta* kan betyda den inskränktare befogenheten att hafva godset i sin vård för att bevara detsamma, utan att innefatta rätt till andra åtgärder än som äro af nöden för att bibehålla det i oförminskadt värde samt för att vinna afkastning deraf (den rena förvaltningen). Redan i denna betydelse skulle förvaltningsrätten medföra de nyss framhållna verkningarna till skydd mot mannen. Men *förvalta* brukas äfven i den mera omfattande betydelsen af behörighet att fritt förfoga öfver en sak, att utöfva all den rätt, som innefattas i eganderätten. Sammanställningen med *råda* visar, att det i detta fall är fråga om den mera omfattande betydelsen, hvilket äfven bekräftas deraf, att i 11 kap. 6 § Giftermålsbalken den egendom, som hustrun sjelf förvaltar, uttryckligen undantagits från den, som hon ej eger föryttra. Öfver de förmögenhetsdelar, hustrun har under sin förvaltning, kan hon sålunda förfoga alldeles efter behag. — Hustru, som genom eget arbete skaffar sig inkomst eller som eger råda öfver afkastningen af sin enskilda egendom, är ensam behörig att lyfta och qvittera sina penningar; hon kan icke tvingas att utlemna dem till mannen och kan förfoga öfver dem efter behag. Ej mindre oinskränkt är hennes förfoganderätt öfver kapitalförmögenhet, som hon har under sin förvaltning. Hon kan lyfta utestående kontanta medel, indrifva fordringar, föryttra värdepapper, upplåta hvilken som helst rätt till fastigheter och lösören äfvensom helt och hållet afhända sig desamma, allt lika giltigt, vare sig rättshandlingen är benefik eller onerös.

Härmed har likväl icke någon inskränkning för hustruns del skett i den makarne ömsesidigt åliggande underhållsskyldigheten gentemot hvarandra och barnen. Underhållspligten anses väl i första hand åligga mannen, och såsom en följd häraf har han erhållit magten att bestämma den allmänna anordningen af familjens hushållning, liksom äfven makarnes egendom af samma anledning principielt är lemnad i hans vårdnad. Det kunde tänkas, att hustrun ansåge det undantag, som gjorts i sistnämnda regel, innebära, att hon med afseende på den egendom, som lemnats i hennes vård, vore fritagen från underhållsskyldighet och hänsyn till familjens gemensamma intressen. Så är emellertid ej fallet. 14 § i Boskilnadsförordningen stadgar angående förhållandena efter boskilnad, att om makarnes gemensamma förvärf ej räcker till *deras* och barnens uppehälle, så skall bristen fyllas af beggederas enskilda egendom, eller *den makes, som sådan egendom eger*. Äfven i fråga om hustrun gäller sålunda, att hon är pligtig att bidraga ej blott till barnens utan äfven till *mannens* underhåll, och i fall makarne ingenting förvärfva samt mannen saknar förmögenhet, måste hustrun af sin egendom bestrida hela kostnaden för deras hushållning. Det göres här intet afseende på sättet för medlens förvärfvande; äfven om de utgöra lön för hustruns arbete, har mannen lagligt anspråk på underhåll ur desamma. Lagstiftaren har alltså funnit nödigt att särskildt fastslå, att förvaltningens fördelning mellan makarne icke upphäfver den grundsats, som var sjelffallen, så länge förvaltningen låg odelad i mannens hand, eller att all makarnes egendom utan inskränkning kan tagas i anspråk till makarnes och barnens uppehälle. Att denna regel måste gälla ej mindre, då mannens förvaltning af hustruns egendom delvis är upphäfd, än då den helt och hållet är upphäfd, synes vara uppenbart.

Emellertid är denna ömsesidiga underhållsskyldighet, så länge makarne sammanlefva, uteslutande af moralisk

natur; det kan svårligen tänkas, att endera maken skulle, under deras samlif, kunna mot den andra framställa rättsliga kraf af denna art. Ej heller kan mannen, om han öfvergifvit hustrun och vägrar att sammanlefva med henne, hafva rättmätiga anspråk på underhåll af hennes egendom, i fall hon å sin sida är villig att fortsätta sammanlefnaden. Men om förhållandena äro motsatta, om det är hustrun, som nekar att sammanlefva med mannen, torde hon, om mannen saknar utväg att försörja sig sjelf, kunna åläggas att i mån af hans behof och hennes förmåga bidraga till hans uppehälle. Detta gäller emellertid endast makarne emellan. I förhållande till det allmänna består underhållsskyldighet endast för mannen. Fattigvårdsförordningen [1]) stadgar nemligen, att «enhvar, som är arbetsför, skall utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sig sjelf och sina minderåriga barn, *så ock arbetsför man sin hustru»;* en affattning, som omisskänligt afser att framhålla, att ingen sådan pligt hvilar på hustrun gentemot mannen. D. v. s. fattigvårdssamhället, hvilket lemnat mannen understöd, saknar rätt att kräfva ersättning för detta af hustrun eller att med de medel, som förordningen ställer till buds, tvinga en arbetsför hustru att med sitt arbete sörja för mannens uppehälle. Gentemot minderåriga barn har deremot hustrun en dylik skyldighet [2]).

I fråga om hustrus rätt att bibehålla förvaltningen af den egendom, hon fått i vederlag för gods, som stått under hennes förvaltning, hafva olika meningar framträdt. Olivecrona har med tillämpning af grundsatsen, att 1874 års förordning såsom ett undantagsstadgande måste tolkas restriktivt, uttalat den åsigt, att hustruns förvaltningsrätt är beroende af egendomens bibehållande i dess ursprungliga skick, så att hvarje åtgärd, som innebär en förvandling af densamma, har till följd, att mannen på grund af sitt måls-

[1]) K. F. ang. fattigvården den 9 Juni 1871, § 3.

[2]) Se ofvan citerade stadgande. Jfr K. den 20 Sept. 1883 (*Holm,* N. J. A. 1883, s. 342 f.).

manskap har både rätt och pligt att omhändertaga och förfoga öfver den egendom, som trädt i stället. Hustruns rätt med afseende på afkastningen af hennes enskilda egendom eller inkomsten af hennes arbete skulle inskränka sig till att lyfta och qvittera dylika belopp samt genast använda dem vare sig till gåfvor, till omedelbar förtäring eller till inköp af varor, men om hon valde det senare, ja, till och med om hon insatte penningarna i en bankinrättning, skulle i och med detsamma hennes förvaltningsrätt vara förbi och mannen efter behag kunna förfoga öfver de köpta sakerna eller det insatta kapitalet. På samma sätt, om hustru förbytte någon del af en kapitalförmögenhet, som på grund af äktenskapsförord, gåfva eller testamente stälts under hennes förvaltning, i penningar, skulle mannen hafva rätt att fordra köpeskillingens utlemnande, eller, i fall hon redan hunnit utbyta penningarna mot andra föremål, hafva magt att sätta sig i besittning af dessa [1]).

Denna stränga tolkning af 1874 års förordning synes dock föga öfverensstämma med de syftemål, som föranledt reformens antagande. Vare sig man ser saken från synpunkten af hustruns vidgade sjelfständighet, eller från sträfvandet att betaga en oordentlig och slösaktig man förmågan att omintetgöra frukterna af hustruns arbetsamhet och sparsamhet, hvilket Lagutskottet särskildt framhållit såsom motiv till stadgandet angående hustruns arbetsförtjenst, så gifver berörda tolkning ett föga tillfredsställande resultat. Hvad vore vunnet med rättigheten att lyfta och qvittera arbetsförtjensten, om mannen skulle hafva laglig magt att bortföra och föryttra husgeråd, kläder och lifsmedel, som hustrun för arbetsförtjensten köpt till familjens gagn och bästa, eller att uttaga och förslösa penningar, som hon för kommande behof insatt i bankinrättning. Hvad särskildt angår sistberörda fråga, har en senare lagstiftning uttryck-

---

[1]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 476 ff.

ligen fastslagit en annan princip, i det att dels den Nya Sparbankslagen [1]) och dels redan förut Kongl. Förordningen ang. en postsparbank för riket [2]) innehålla bestämmelser, att medel, som för gift qvinnas räkning innestå i sparbank eller postsparbank, må af henne, utan mannens samtycke, uppsägas och lyftas, men deremot ej få utbetalas till mannen utan hustruns samtycke, och af motiven till Sparbankslagen framgår, att man härvid just haft i tanke sådana medel, som hustrun genom eget arbete förvärfvat eller som eljest äro undantagna från mannens förvaltning [3]). — Ej heller skulle det vara mycket bevändt med den sjelfständiga rätt att råda öfver en viss del af sin förmögenhet, som en qvinna vid ingående af ett äktenskap skulle hafva möjlighet att tillförsäkra sig, i fall sjelfva utöfningen af förvaltningsrätten kunde förorsaka dess förlust. I sjelfva verket skulle rättigheten redan med afseende på den oförvandlade egendomen ofta blifva endast ett sken, ty mannen skulle kunna omöjliggöra förvaltningens utöfning. Antag t. ex., att en hustru hade under sin förvaltning en jordbruksfastighet, så måste ju alla för dess skötsel erforderliga redskap, liksom alla kreatur på gården efter hand utbytas mot nya; men när detta skett, skulle det ligga i mannens magt att taga dem ifrån hustrun och att upprepa detta, för hvarje gång hon förnyade sitt försök att anskaffa hvad som erfordrades till fastighetens brukande. Eller om en fabrik tillfallit hustrun och stälts under hennes förvaltning, så skulle ju konseqvent mannen ega att förfoga öfver alla penningar, som inflöto vid försäljningen af fabrikens tillverkningar, och han kunde naturligtvis derigenom sätta hustrun ur stånd att vare sig aflöna arbetare eller inköpa råämnen. — Skall något resultat vinnas af lagändringen i fråga, torde

---

[1]) Lag angående sparbanker, den 29 Juli 1892, § 26.

[2]) K. F. ang. en postsparbank för riket d. 22 Juni 1883, § 11 mom. 1.

[3]) Se *Holm*, N. J. A. II, 1893 nr: 1, s. 46.

derför vara af nöden att anse förvaltningsrätten gälla den från mannens magt undantagna egendomen såsom förmögenhetsmassa, utan hänsyn till beståndsdelarnes vexling och omsättning, och detta torde väl äfven, trots saknaden af uttryckliga föreskrifter [1]), vara lagens mening. I ett särskildt fall hafva också domstolarne visat sig hysa en dylik uppfattning af lagens innebörd. Sedan en hustru, som i äktenskapsförord förbehållit sig, att en del fordringar skulle förblifva hennes enskilda tillhörighet samt förvaltas af henne sjelf, under äktenskapet dels omplacerat dessa fordringar och dels sammanblandat dem med egendom af samfäld natur, har hon likväl i mannens konkurs, mot borgenärernas bestridande, förklarats berättigad att af den egendom hon omhänderhade, såsom sin enskilda tillhörighet undanskifta fordringar till samma belopp, som i förordet stadgats [2]).

---

[1]) I dansk och norsk rätt finnas uttryckliga bestämmelser, att hustrus förvaltningsrätt sträcker sig äfven till det gods, som bevisligen anskaffats för hennes arbetsförtjenst. Se för norsk rätt Lov af 29 Juni 1888, § 31; för dansk rätt Lov den 7 Maj 1880, § 1. — Nya Lagberedningens Förslag 1886 innehåller jemväl föreskrift att förvaltningsrätten äfven gäller den förvandlade egendomen. Se GB Kap. 10 § 4.

[2]) P. E. Pettersson och hans hustru Emilia Blom hade i äktenskapsförord öfverenskommit, att hustrun skulle såsom enskild tillhörighet behålla samt sjelf förvalta en del af henne egda fordringar hos åtskilliga personer till belopp af 4809 kr. 55 öre. Efter några års förlopp sökte hustrun boskilnad och ingaf förteckning öfver den egendom, hon då omhänderhade, utgörande lösören till värde af 200 kr., husbyggnader, värderade till 2000 kr., fordringar hos åtskilliga personer å sammanlagdt 4509 kr. samt ett depositionsbevis å i en bank insatta 1500 kr., hvarjemte hon upptagit en fordran hos sin man å 1685 kr. Bland de personer, som i bouppteckningen uppgifvits häfta i skuld för ofvannämnda 4509 kr., återfanns blott en af de i äktenskapsförordet upptagna gäldenärerna. Mannen fann sig emellertid föranlåten att afträda sina och sin hustrus tillgångar till konkurs, hvarefter hustrun i konkursen framstälde yrkande att få såsom sin enskilda egendom undanskifta de af henne förvaltade tillgångarne, men om detta ej beviljades, yrkade hon fordringsrätt i konkursen för hvad hon ej fick undanskifta. Yrkandena bestredos af borgenärerna, hvilka förmenade, att desamma saknade stöd af lag. HRtn tillerkände hustru Blom rätt att såsom sin enskilda tillhörighet undanskifta samtliga de af henne omhänderhafda

Medgifvandet af denna förmån berodde uppenbarligen derpå, att egendomen fanns under hennes och ej under mannens förvaltning, och hade mannen på grund af sitt målsmanskap haft *både rätt och pligt* att öfvertaga egendomens förvaltning, så snart en förvandling egt rum, så skulle borgenärerna icke genom hans uraktlåtenhet att fullgöra denna pligt, kunnat förlora den rätt till egendomen de eljest skulle åtnjutit.

En annan sak är, att då egendomen blifvit förvandlad, det kan uppstå större svårighet för hustrun att upprätthålla sin förvaltningsrätt gentemot mannen eller att göra den gällande emot tredje person, till hvilken han obehörigt afyttrat egendomen. Har nemligen hustrun fört egendomen tillsammans med det af mannen förvaltade boet, måste presumtionen vara till mannens förmån, och sålunda hustrun vara bevisskyldig, om hennes förvaltningsrätt bestrides. Är nu egendomen i förord, gåfvobref eller testamente med tillräcklig tydlighet angifven, har hustrun i dessa handlingar

---

tillgångarne. Sex borgenärer vädjade och anförde i Hofrätten bland annat, att då den i äktenskapsförordet upptagna egendomen förvandlats, och hustrun sjelf gjort detta, så vore hon oberättigad att undanskifta såsom enskild den egendom, som nu fanns. Hofrätten öfver Sk. och Bl.: Enär åberopade äktenskapsförordet innehölle, att penningemedel, som Emilia Blom i utestående fordringar till sammanlagdt belopp af 4809 kr. 55 öre vid giftermålet med Pettersson införde i boet, skulle såsom enskild egendom förblifva under E. B:s förvaltning; men de af E. B. nu omhänderhafda medlen, i hvad de till beloppet öfversköte nämnda summa, samt öfrig egendom i makarnes bo, äfven om dessa tillgångar härledde sig från ränta eller afkomst af E. B. sålunda förbehållna medel, hvarken enl. nämnda äktenskapsförord eller på annan grund kunde anses såsom hennes enskilda egendom, pröfvade Hofrätten rättvist på det sätt bifalla E. B:s anspråk på undanskiftande, att hon berättigades att af boets utestående fordringar såsom sin enskilda egendom undanskifta belopp, motsvarande hvad hon i boet infört, eller 4809 kr. 55 öre.

H. D. fann ej skäl i Hofrättens dom göra annan ändring, än att hustru Blom berättigades att såsom enskild egendom ytterligare få undanskifta den ränta, som från boskilnadsansökningens ingifvande belöpte på 4809 kr. 55 öre. K. M:ts dom gafs d. 11 Juni 1894. Se *Holm*, N. J. A. 1894, s. 353.

nödigt bevis, så länge egendomen är i oförvandladt skick; men har förvandling egt rum, måste hon tillika vara beredd att styrka godsets egenskap af vederlag för egendom, hvaröfver hon egt råda. Jemväl om den ursprungliga egendomen ej finnes specificerad i den handling, som grundar hennes förvaltningsrätt, eller om den förvärfvats för arbetsförtjenst eller sådan afkomst, hvaröfver hon egt råda, måste hon, då egendomen ej hålles afskild från boet, vara uppmärksam på, att bevisning angående dess ursprung ej saknas.

Håller deremot hustrun egendomen afskild från det af mannen förvaltade boet, torde bevisskyldigheten åligga den, som bestrider hennes förvaltningsrätt. Att presumtionen i dylikt fall ligger för hustruns förvaltningsrätt, har lagstiftningen efter 1874 fastslagit i fråga om penningar, som i hustruns namn innestå i bankinrättning, samt på grund deraf, efter hvad vi ofvan sett i lagarne om sparbanker och postsparbank, skyddat dem mot mannens förfoganden [1].

Gäller det åter egendomens natur, inträda strängare kraf på bevisning från hustruns sida, hvilket följer redan deraf, att hennes förvaltningsrätt kan omfatta samfäld såväl som enskild egendom. Så länge den formela egendomsgemenskapen i princip består, presumeras all egendom vara samfäld, och bevisskyldigheten åligger den, som påstår motsatsen, oafsedt om egendomen förvaltas af hustrun eller af tredje man för hennes räkning. I ett anmärkningsvärdt afseende har emellertid, såsom redan blifvit antydt, praxis tillagt hustrus förvaltning en materiel betydelse, nemligen i fråga om verkan af egendomens förvandling. Då hustruns enskilda egendom står under mannens förvaltning, går, der

---

[1]) Det heter härom i motiven till Nya Sparbankslagen: «De i denna § föreslagna bestämmelser hvila på presumtionen, att medel, som för gift kvinnas räkning i sparbank innestå, äro antingen genom hennes eget arbete förvärfda eller eljest undantagna från mannens förvaltning . . .»

ej 2 kap. 1 § Jordabalken kommer emellan, dess egenskap af enskild förlorad vid förvandling, och hustruns anspråk på vederlag ur andra boets tillgångar är, så snart borgenärs rätt är i fråga, väsentligen inskränkt och dertill alltid betingad af, att förvandlingen skett utan hennes samtycke [1]. Om hustrun sjelf förvaltar egendomen, hafva visserligen meningarna varit delade angående förvandlingens betydelse. Olivecrona [2]) anser äfven för detta fall hustruns rätt att gentemot borgenär göra gällande egendomens egenskap af enskild vara beroende af, att den in specie finnes i behåll, vare sig hon efter boskilnadsansökan vill undanskifta densamma, eller hon med stöd af 16 § i Boskilnadslagen vill skydda den mot utmätning för gäld, för hvilken den icke icke bör häfta. I förra hänseendet har hos domstolarne en annan åsigt vunnit tillämpning; hustrun har i makarnes konkurs, mot borgenärers bestridande, tillerkänts rätt att af egendom, som hon hade under sin förvaltning, undanskifta så stor del, som motsvarade hvad hon såsom enskild egendom infört äktenskapet, oaktadt denna blifvit förvandlad och sammanblandad med samfäld egendom under hennes förvaltning [3]. Det sattes här ej ens i fråga, om den egendom, hon fick undanskifta, var specielt vederlag för den i förordet nämnda, utan hustrun fick utan vidare undanskifta lika stor massa, som hon vid giftermålet infört såsom enskild egendom.

För tillämpning af den invändning 16 § Boskilnadslagen medgifver, finnes ej anledning att tillägga hustruns förvaltning någon betydelse från den synpunkt, här är i fråga, eller med afseende på egendomens natur, då förvaltningen ej ens innebär någon presumtion för dess egenskap att vara enskild. Hvad betydelse förvaltningen kan hafva från en annan synpunkt, skall längre fram behandlas.

---

[1]) Boskilnadslagen §§ 7 och 8; *Nordling,* Om boskilnad, s. 16 ff.

[2]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 475 f.

[3]) Se det å s. 109, not. 2, refererade rättsfall.

Om den förvaltning af hustruns egendom, som enligt de ifrågavarande lagändringarna kan anförtros åt en tredje person, innehåller lagen inga som helst föreskrifter. Det är helt och hållet öfverlemnadt åt vederbörande sjelfva att bestämma omfånget af hans befogenhet samt hustruns ställning till den af honom förvaltade egendomen. Han är alltså ej att betrakta annorlunda än såsom en syssloman, hvilkens magt öfver godset är beroende och begränsadt af hans uppdrag. I tvifvelaktiga fall torde man vid tolkningen af hans uppdrag samt hustruns ställning till godset böra utgå derifrån, att motivet till den särskilda förvaltningens anordnande är misstro till den ena som den andra makans förmåga att utöfva en klok hushållning med förmögenheten, och att sålunda ändamålet är att förhindra godsets förslösande af någondera makan. Deraf kan å ena sidan slutas, att hustrun icke eger förfoga öfver kapitalförmögenheten eller dess särskilda beståndsdelar, och å den andra, att icke heller sysslomannen har rätt att vidtaga andra åtgärder, än som äro erforderliga för egendomens bevarande och afkastnings vinnande. Under alla omständigheter torde det böra presumeras, att endast en af de båda, hustrun eller sysslomannen, eger förfoganderätt öfver egendomen. Huru i tvifvelaktigt fall må förfaras med afkastningen, derom är redan taladt [1]).

Det gifves emellertid andra fall, der det är ganska tveksamt, huru det skall förfaras, om inga uttryckliga föreskrifter äro meddelade. T. ex. om sysslomannen dör, afsäger sig uppdraget eller nekar att mottaga detsamma, skall då en annan syssloman öfvertaga förvaltningen, eller skall denna tillkomma någondera makan? Fasthåller man samma uppfattning angående de ledande motiven, kan det ej antagas hafva varit afsigten att göra förvaltningens varaktighet beroende af en så tillfällig omständighet, hvars inträffande

[1]) S. 102.

inom kortare eller mer aflägsen tid ej kan förutses, och då synes det rigtiga vara, att en ny syssloman utses. Dertill torde domstols förordnande kunna utverkas liksom i andra fall, då en förmögenhet saknar förvaltning, men den nye sysslomannens befogenhet blir naturligtvis fortfarande bestämd af den privata handling, i hvilken förvaltningen är grundad. Mera tvifvelaktigt är, om den särskilda förvaltningen skall fortfara, i fall boskilnad eller äktenskapsskilnad inträder, eller hustrun blir enka. Åtminstone om det är ett äktenskapsförord, som grundlagt förvaltningen, samt äktenskapet är upplöst, synes det vara skäligt, att hustrun sjelf omhändertager egendomen, då det ej kan förmodas, att ett förord afser att reglera förhållandena för längre tid, än äktenskapet varar.

§ 12.

Hustrus förmåga att stifta kontraktgäld.

Vi hafva hittills hufvudsakligen haft uppmärksamheten fäst på hustruns rätt att omedelbart förfoga öfver boets beståndsdelar; hennes förmåga att sluta aftal, som ej direkt afse rätt till viss sak, utan närmast inrymma en fordringsrätt mot hennes person, har endast i förbigående blifvit berörd. Detta är ett område, på hvilket 1734 års lags bestämmelser icke äro fullt uttömmande, och denna brist har haft till följd, att olika meningar gjort sig gällande.

11 kap. 3 § Giftermålsbalken synes förutsätta i allt fall en viss grad af behörighet för hustru att stifta gäld, då det heter: »Nu kunna de båda, eller endera, hafva gjort gäld i äktenskapet.» Af den omständigheten, att § gör samma gäld till gemensam, hafva vi dragit den slutsatsen, att härmed för hustruns del afses gäld, som hon gör inom det område af förvaltningen, som tillkommer henne såsom husmoder, eller då hon i mannens ställe förvaltar boet. Gälden har i detta fall den egenskapen att ej vidlåda hu-

strun personligen, men väl mannen. I slutet af samma § har deremot öppnats möjlighet för hustrun att personligen förpligta sig, nemligen solidariskt med mannen, och verkan deraf var i 1734 års lag, att allt hvad hon egde eller kunde komma att ega häftade för gälden i dess helhet. Den var dock i ett afseende af olika verkan emot hustrun än mot mannen, i det att hustrun icke kunde bysättas för gälden [1]. I senare tid har denna olikhet med bysättningstvångets upphäfvande försvunnit, men i stället har hustrun fått åtnjuta den förmånen, att hennes personliga ansvarighet för gälden vid vissa omständigheter upphör, oaktadt gälden är obetald [2].

Ett annat stadgande, som uttryckligen behandlar hustrus förmåga att ikläda sig personlig förpligtelse för gäld, är 10 kap. 13 § Handelsbalken, hvarest hustrun förbjudes att gå i borgen, utan att mannen dertill gifver sitt samtycke.

Dessa äro de enda lagrum i 1734 års lag, som beröra hustrus förmåga att stifta kontraktgäld. Man finner genast, att en väsentlig lucka här är för handen; lagen yttrar ingenting om verkan af förbindelse, som hustru, utanför förutnämnda område, ensidigt iklädt sig. Ett försök har visserligen gjorts att hänföra detta fall under sådan gäld, som behandlas i 4 § af 11 kap. eller den, som tillkommit af hustruns särskilda vållande och förgörelse. I ett af Kongl. Maj:t genom dom den 11 Maj 1792 afgjordt mål emellan skepparen C. H. från Båstad, å ena, samt öfverstlöjtnanten J. v. V. å egna och hans hustrus, H. C. v. K., vägnar, å andra sidan, angående af den förstnämnde kräfd betalning för åtta stycken af bemälta fru under äktenskapet till honom utgifna skuldsedlar, förpligtades fru v. K. att med sin lott i boet och enskilda fasta gods betala nämnda skuldsedlar till hufvudstol och ränta; och grundades detta slut på följande domskäl: «som de å V:s sida åberopade och uti 11

[1] 8 kap. 5 § Utsökningsbalken i 1734 års lag.
[2] Boskilnadslagen § 12; Urarfvalagen § 17.

C. 6 § GB samt 10 C. 13 § HB stadgade förbud för hustrun, att utan mannens samtycke sälja något fast gods eller boets lösören och gå i borgen för annans gäld, icke kunna medföra vidsträcktare verkan, än som med ordalydelsen instämmer; alltså och då förenämnda lagens rum icke äro till ifrågavarande mål lämplige, deruti hustrun skulden sjelf gjort och äfven erkänt sig hafva fått valuta för sine utgifne skuldebref, ifrån hvilkas infriande hon likmätigt 11 C. 4 § GB icke får sig undandraga; ty pröfvar» etc. [1]).

Denna utväg var säkerligen ej så olyckligt funnen. Se vi på ifrågavarande §:s historia under Lag-Commissionens behandling, finna vi, att den vid sin första tillkomst i 1713 års förslag [2]) lydde: «Äro giäld tilkommen af mansens eller hustrune särskilta wållande, eller förgiörelse, brott, eller missgiärning, slösande, dobbel, eller annat sådant, ther i hen andre hwarken dehl, eller nytto haft, eller förwänta kunnat: wari tå thens oskyldigas faste ägendom och hela thes andehl i boet för sådana gäld frikallad: ty at hwar bör sina sak ensamm böta, och ingens annars lott förwärka».

Man kan ej undgå att finna, att ordalagen här äro valda med omisskänbar afsigt att omfatta såväl civil orätt (wållande eller förgiörelse) och brott (brott eller missgiärning) som äfven civil kontraktgäld *(slösande,* dobbel *eller annat sådant),* då denna gjorts af ena makan, utan att den andra vare sig *deltagit* i dess stiftande eller haft *nytta* af densamma.

Ordalagen i denna § äro i sin ordning hemtade ur Kongl. Förklaringen den 30 Maj 1682, men med den skilnad, att der endast talas om «*mansens* förgiörelse, brott eller missgiärning allena eller af thes slösande, dubblande och annat särskildt wållande».

---

[1]) Se Backmans Lagsamling I, s. 44.
[2]) *Winroth,* Förslagen till GB, s. 58.

Då 1713 års förslag utsträckte principen till att gälla äfven med afseende på hustrun, synes det vara uppenbart, att äfven hon ansetts kunna utan mannens deltagande stifta civil gäld.

Hade 4 § bibehållit den lydelse, den fått i 1713 års förslag, kunde man väl näppeligen hafva undgått att tillämpa densamma på hustrus ensidigt utfärdade skuldförbindelser. Nu erhöll densamma redan i det förslag, som dernäst framlades för Lag-Commissionen (1723—30 års förslag N:r 2) sin nuvarande lydelse, men det är väl att märka, att den förändrade lydelsen, såvidt Lag-Commissionens protokoll visa, icke föranledt någon diskussion inom Commissionen, något som väl knappast varit möjligt, om Commissionen betraktat saken icke såsom en redaktionsändring allena, utan som en förändring i en betydelsefull principiel fråga. Också har §, oaktadt den förändrade lydelsen, framgent ansetts omfatta af mannen stiftad kontraktgäld, deraf hustrun ej haft nytta eller del, t. ex. mannens borgensförbindelse eller skuldsättning till bördande af fastighet, deri hustrun ej fick giftorätt [1]).

Emellertid har det berörda försöket att bedöma hustrus skuldförbindelse efter 11 kap:s 4 § icke vunnit efterföljd. Då frågan några årtionden senare ånyo förekom till Kongl. Maj:ts pröfning, gjorde en helt annan uppfattning sig gällande [2]). Hvilka grunder som den gången bestämde beslutet, framgår bäst af ordalagen i den af Svea Hofrätt formu-

---

[1]) Jfr härom *Palmén*, s. 167 ff. — Ännu på senare tid har föröfrigt den åsigten funnit förespråkare, att ifrågavarande § jemväl åsyftar skuldförbindelser, som hustru på egen hand iklädt sig. Se t. ex. justitierådet Åbergssons yttrande i Högsta Domstolen vid granskningen af Nya Lagberedningens Förslag 1886: «Redan 1734 års lag förutsätter i 11 kap. giftermålsbalken, att hustrun kan göra gäld i äktenskapet vare sig till boets gemensamma nytta (3 §) eller till sin enskilda (4 §), hvilket antyder, att 1734 års lagstiftare icke ansåg gift qvinna vara omyndig». (*Holm*, N. J. A. II: 1888, nr 3, s. 21).

[2]) K. M:s dom den 8 Maj 1832. — S. J. A., Bd. III, s. 252.

lerade och af Högsta Domstolen stadfästa domen: «Emedan med lagens stadgande uti 9 kap. 1 § GB, att mannen är hustruns målsman och äger för henne söka och svara, uti 11 Cap. 6 § s. B, att hustru ej må sluta köp om fast egendom eller sälja något af lösören i boet utan det sker med mannens samtycke och fullmagt, uti 1 Cap. 8 § HB . . . och uti 10 kap. 13 § HB . . . icke stode att förena, det hustru skulle äga rättighet att, mannen oåtspordt, utgifva till verkan gällande skuldebref och såmedelst efter godtfinnande fördjupa sig och det samfäldta boet i gäld, genom hvilken rättighet, om den, efter hvad UnderRätterna sig yttrat, henne tillkommer, mannens målsmanskap skulle i det hufvudsakligaste blifva utan betydelse och hustrun således få under varande äktenskap, oberoende af mannen, råda sig sjelf och sitt gods; ty och då hustru Carling till utgifvande af ifrågavarande skuldebref ej haft sin mans tillstånd» . . . pröfvade Hofrätten skäligt förklara, «det någon betalningsrätt för meranämnda af hustru Carling utgifna skuldsedel ej kunde innehafvaren af densamma tillerkännas.»

Här har alltså intet lagrum ansetts vara omedelbart tillämpligt på förevarande fall, utan det är mannens målsmanskap för hustrun i förening med förbuden för henne att afyttra boets beståndsdelar och att ikläda sig borgen, som ansetts böra medföra den konseqvens, att hustruns ensidigt utfärdade skuldförbindelse saknar förbindande verkan. Samma uppfattning har, som vi skola se, beständigt varit rådande äfven inom doktrinen. Nehrman yttrar härom [1]: «Mannens målsmanskap angår ock hennes egendomsförvaltning. Hustrun kan ej sälja något löst, 1 Cap. 8 § HB, än mindre fast, 11 Cap. 6 § h.c. utom mannens vetskap och tillstånd, när han hemma är; ty hon kunde lätteligen taga skada. . . . Hon kan derföre ej heller på annat sätt skänka något bort, eller mannen oveterligen göra gäld, eller

---

[1] *Nehrman,* Giftermålsbalken, s. 126.

gå i borgen, 10 Cap. 13 § HB»; samt på ett annat ställe.[1]): «Kan hustrun ej gå i borgen utan mannens samtycke, ej heller någon omyndig, 10 c. 13 § HB, följer deraf, att den som försträckt dem penningar utan mannens eller förmyndarens vetenskap, ej får någon handräckning». Lagkomitén [2]) ansåg mannens målsmanskap utgöra hinder för hustrun att öfver hufvud utan hans samtycke sluta något aftal, och Lagberedningen [3]) delade denna åsigt, men tillade dock för säkerhets skull i sitt förslag ett förbud för hustrun att göra gäld. Äfven Schrevelius [4]) finner hustrus behörighet att göra gäld vara oförenlig med mannens målsmanskap. Man kan sålunda utan tvekan påstå, att denna mening var den förherskande och tillämpades såsom gällande rätt, så länge 1734 års lag förblef i orubbadt skick i förevarande frågor. Huruvida rättsuppfattningen numera, efter de skedda förändringarna i qvinnans rättsliga ställning, kan stanna vid samma mening, blir en annan fråga.

Bristen på uttryckliga föreskrifter härom i 1874 års förordning har helt naturligt blifvit dess mera kännbar, som förordningen öppnat utvägar för den gifta qvinnan att i långt vidsträcktare mån än förut skapa ett sjelfständigt ekonomiskt verksamhetsområde, och dermed äfven ökat intresset för henne att ej vara utestängd från det hjelpmedel, som ligger i krediten. Redan hafva de mest skilda åsigter trädt i dagen. En mening vill låta hustruns behörighet i detta hänseende vara alldeles oberörd af reformen i boets förvaltning [5]). Deremot har Nya Lagberedningen [6]) uttalat en alldeles motsatt uppfattning och funnit den hustrun tillerkända förvaltningsrätten följdrigtigt leda till en befogenhet

[1]) *Nehrman*, Jur. Civ. 1746, s. 6.
[2]) Lagkomiténs Förslag till allmän civillag, s. 26.
[3]) Lagberedningens Förslag till G.B. etc., s. 14.
[4]) *Schrevelius*, Civilrätt, II s. 379, III ss. 63, 79.
[5]) *Olivecrona*, Giftorätt, s. 481.
[6]) Nya Lagberedningens Förslag 1886, s. 63.

för henne att åtaga sig giltiga skuldförbindelser. En tredje mening, som går en medelväg mellan de nyssnämnda, är den, som erkänner giltighet endast åt sådana skuldförbindelser, hvilka hustrun iklädt sig i och för den undantagsförvaltning, som till äfventyrs tillkommer henne.

Till sistnämnda punkt synes man under alla omständigheter böra gå, såvidt man öfver hufvud vill erkänna ett verkligt innehåll i den hustrun tillagda förvaltningsrätten. T. ex., hustrun har en fastighet i stad under sin förvaltning: hon ingår aftal med murare, snickare, målare, om reparationsarbetens utförande å fastigheten. Genom ett dylikt aftal åtager hon sig betalningsskyldighet till nämnda personer; hon gör alltså gäld. Men trots detta måste aftalet vara giltigt, ty det är en ren förvaltningsåtgärd. — Eller hustrun förvaltar en jordbruksfastighet. Huru skulle man kunna förneka henne möjlighet att städja tjenstehjon eller lega tillfällig arbetskraft, som behöfs för egendomens skötsel? Förmådde hon ej detta, skulle hon ej heller *kunna* förvalta sin egendom. Men ej nog härmed; det torde vara nödigt att utsträcka medgifvandena äfven till en möjlighet att köpa på kredit och att upptaga lån i förvaltningsändamål. Om t. ex. hustrun behöfde redskap, dragare, utsäde, och saknade kontanta penningar att köpa för, huru skulle hon väl kunna sköta sin egendom, om hon ej finge köpa sådant på kredit eller skaffa sig penningar genom lån. Likaledes, i fall en ändamålsenlig förvaltning af fastigheten skulle kräfva nybyggnader, odlingar, diknings- eller dräneringsföretag eller dylikt, men hustrun saknar kontanta medel, till att utföra desamma, synes det föga rimligt att förvägra henne möjligheten att upplåna penningar för ändamålet. Det tyckes, som om rent praktiska hänsyn bjuda, att hustru tillerkännes en viss förmåga att stifta gäld, om hon, i fall som de anförda, skall kunna utöfva den förvaltning, som lagen tilldelat henne.

Jemväl från en annan synpunkt synes man från förvaltningsrätten komma tiil resultatet att erkänna en skuldsättnings giltighet. Då hustrun har rätt att sälja och till och med bortskänka de lösören hon förvaltar, så måste hon jemväl hafva den ringare rättigheten att pantsätta dem. Tager hon alltså försträckning mot pant af lösegendom, lärer panten icke kunna frånvinnas innehafvaren; utan mot försträckningens återgäldande, och i ett sådant fall kan ej heller skuldsättningens ändamål komma i betraktande. Fråga kan uppstå, huruvida man på denna väg kan komma till en behörighet för hustrun att äfven låta inteckna fast egendom, som står under hennes förvaltning. Från pantsättningens synpunkt kan ingen tvekan råda; det är här som vid lös egendom, att rätten att afyttra godset måste omfatta den ringare rätten att pantsätta detsamma. Men man skulle kunna göra den invändningen, att det derjemte fordras ett formelt giltigt skuldebref; att det alltså först måste bevisas vara henne möjligt att utfärda ett sådant. Detta är väl sant, men rättigheten att göra ett giltigt medgifvande af inteckning synes kräfva ett erkännande af rättigheten att uppfylla det andra vilkoret. Eljest skulle man stå inför ett högst egendomligt resultat. Man tänke sig ett sådant fall, att hustrun fått i sin besittning ett af en föregående egare utfärdadt och förut i fastigheten intecknadt, men inlöst och till inteckningssäkerheten dödadt skuldebref. Om detta förses med nytt inteckningsmedgifvande af hustrun, synes giltig anledning saknas att neka inteckning: handlingen uppfyller de stadgade vilkoren i formelt hänseende, och hustrun har rätt att pantsätta fastigheten. Onekligen vore det ett egendomligt förhållande, om möjligheten för hustru att upptaga lån på sin fastighet skulle bero af en dylik tillfällighet.

Man torde sålanda kunna fastslå, att förvaltningsrätten i och för sig medför inom vissa gränser en behörighet för hustrun att ikläda sig skuldförbindelser utan mannens deltagande. Det faller dock genast i ögonen, att ofvan upp-

stälda gränslinie, förbindelsens samband med en förvaltningsåtgärd, måste blifva en ganska osäker måttstock fön bedömande af en förbindelses giltighet och i tillämpninger medföra svårigheter. Redan från denna synpunkt är begränsningen otillfredsställande. Men det kan med allt skäl sättas i fråga, huruvida det är förenligt med den rättsuppfattning, som tagit sig uttryck i de skedda lagändringarna, att draga en dylik gräns. Må vi granska de grunder, som voro bestämmande för den herskande tolkningen af 1734 års lag. Det hinder, som i främsta rummet framhålles, är mannens målsmanskap för hustrun. Man sluter: den, som står under en annans målsmanskap, kan ej vara i stånd att ikläda sig en skuldförbindelse. — Vi kunna ej undgå att i denna slutsats se resultatet af en, kanske mer eller mindre omedveten, missuppfattning af målsmanskapets grund. Som vi sett, har mannens målsmanskap från början allenast betydt ett företrädande inför rätta, hvilket väl hade sin orsak i hustruns kön, men i dess fysiska svaghet och icke i förment andlig underlägsenhet, samt att behörigheten att sjelf föra sin talan inför domstol icke hade att skaffa med förmågan af rättshandlingar utanför rätten. Först småningom förbands förvaltningen af egendom med benämningen målsman. Sedan detta en gång väl skett, uppstod på grund af den yttre likhet, som förefanns med målsmanskapet för minderårig, samt under inflytande af utländsk doktrin, en förblandning af de båda arterna af målsmanskap, i det att såsom grund för hustruns i den positiva rätten stadgade behof af målsman af doktrinen insköts en af hustruns kön beroende brist på andlig mognad, hvilken i förmåga af rättshandlingar likstälde henne med en minderårig. Vi hafva sett, att denna uppfattning ännu framträdde vid förarbetena till 1734 års lag, men att utvecklingens gång snarast tyder på, att den fått vika. I hvarje fall har all tvekan om vår rätts ståndpunkt härutinnan blifvit undanröjd, sedan lagstiftningen låtit den ogifta qvinnan blifva myndig vid samma

ålder som mannen samt öppnat möjlighet äfven för den gifta qvinnan att få sjelf förvalta sin förmögenhet.

Målsmanskapets historiska utveckling gifver alltså ingalunda stödåt den uppfattning, att i dess begrepp skulle ligga ett generelt hinder för aftalsförmågan. Och att i nuvarande rätt begreppet skulle hafva denna betydelse, vederlägges bäst deraf, att det ej hindrar hustrun från att sjelf förvalta sin förmögenhet eller att ingå rättshandlingar med afseende på denna. Icke ens för möjligheten att stifta gäld innebär målsmanskapet såsom begrepp något hinder. Hvilken betydelse man än vill inlägga i begreppet, måste man medgifva, att boskilnaden ej upphäfver detsamma utom i den ena punkten, boets förvaltning. Innehåller målsmanskapet något mera, så qvarstår alltså detta. Vi finna också, att domstolarne gång på gång uttalat den satsen, att hustrun trots boskilnaden står under sin mans målsmanskap [1]. Emellertid lärer ingen bestrida, att ju hustrun efter boskilnad kan stifta kontraktgäld utan mannens samtycke.

Möjligen skulle man kunna invända, att äfven om icke målsmanskapet såsom begrepp har ifrågavarande betydelse för hustruns handlingsförmåga, så har dock målsmanskapet, såvidt förvaltningsrätt är dermed förenad, en sådan verkan, och derför kan i allt fall behörighet att förpligta sig ej tillerkännas hustrun, då mannen förvaltar all hennes egendom, såsom ännu i princip är fallet, om boskilnad ej råder. Detta är en af de grunder, som dikterat Kongl. Maj:ts ofvanberörda dom den 8 Maj 1832. Der åberopas nemligen bland annat de §§ i lagen, hvilka, med afseende på hustruns behörighet att förfoga öfver boet fastslå konseqvenserna af mannens förvaltningsrätt. Detta skäl är otvifvelaktigt det mest vägande. Om hustrun genom att ikläda sig en skuldförbindelse föranledde en exekution i det af mannen för-

[1]) Se referat i Holm, N. J. A., 1888, s. 284; 1889, s. 5; 1890, s. 314.

valtade boet, så skulle hon indirekt åstadkomma samma verkan, som om hon föryttrade boets beståndsdelar. Då det senare är henne förbjudet, kan alltså ej heller det förra vara henne tillåtet. Denna tanke är obestridligt rigtig, men så är näppeligen förhållandet med den slutsats, som deraf dragits. Deraf att hustrun för tillfället är obehörig att använda sin egendom till en skuldförbindelses uppfyllande, följer ej nödvändigt, att förbindelsen är en nullitet. Man kan t. ex. från denna synpunkt ej finna anledning att förklara ogiltigt ett åtagande af hustru att efter äktenskapets upplösning betala en summa till tredje person, ty detta berör ej det ringaste mannens rätt. Men äfven om betalningstiden infölle under äktenskapet, är det ej nödigt att förklara skulden ogiltig. Dess giltighet kan qvarstå och göras gällande, sedan hustruns egendom befriats från bandet af mannens förvaltningsrätt. Såsom redan är antydt, finnes det rättssystem, som med tillämpning af denna grundsats förläna rättslig giltighet åt hustrus skuldförbindelse, ehuru de förhindra dess exekution, så länge äktenskapet består, till följd deraf att mannen under äktenskapet förvaltar all hustruns förmögenhet [1]).

Frånsedt denna omständighet, att mannens förvaltningsrätt ej nödvändigtvis kräfde den slutsats, som den äldre jurisprudensen deraf dragit, kunde den törhända, praktiskt sedt, vara att föredraga framför erkännandet af en fordringsrätt, som för obestämd tid var outkräfbar, och sålunda, trots att den ej funnit uttryck i lagen, vara förtjent af att omfattas, så länge mannens förvaltningsrätt till hustruns egendom var en utan undantag bestående regel. Men just från denna synpunkt har förutsättningen för dess tillämpning

---

[1]) Märkisches Provinzialrecht har tillämpat denna princip. Ehuru mannen har »Niessbrauch und Verwaltung» till hela sin hustrus förmögenhet, äro hennes skuldförbindelser giltiga, men kunna ej utkräfvas förr än efter äktenskapets upplösning (*Dernburg* III, s. 68; *Kempin*, s. 83).

bortfallit på vår rätts nuvarande ståndpunkt, eftersom denna icke tillerkänner mannen en undantagslös förvaltningsrätt. Om hustrun i och för sig är kapabel att företaga rättshandlingar, men hennes skuldförbindelse dock dömts ogiltig, emedan *all* hennes egendom stått under en annans förvaltningsrätt, så måste den hvilande förmågan träda i aktualitet, då berörda regel icke längre är gällande. Skall då hustruns behörighet att stifta gäld vara beroende af, om hon verkligen innehar egendom, öfver hvilken hon sjelf får råda? Detta skulle vara att göra förmågan tillfällig icke blott med afseende på olika individer utan till och med i fråga om samma individ. Ty dels kan en hustru, som den ena dagen ej utöfvar någon sjelfständig förvaltning, nästa dag genom ett gåfvobref eller ett testamente tillförsäkras en sådan, hvaremot en, som har egendom att råda öfver, kan förslösa densamma, och dels finnes för hvarje gift qvinna en möjlighet att genom eget arbete förvärfva egendom, öfver hvilken hon sjelf får råda. Denna omständighet, att det för hvarje gift qvinna gifves en möjlighet att ernå en af mannen oberoende förvaltning, måste föranleda dertill, att den slutsats, som dragits af mannens allt omfattande förvaltningsrätt, icke vidare eger kraft. Man kan icke längre af målsmanskapet, äfven såsom innebärande en förvaltningsrätt, sluta till en nullitet af hustrus skuldförbindelse.

Det lagrum, som ytterligare anförts i Kongl. Maj:ts dom den 8 Maj 1832, är 10 kap. 13 § Handelsbalken. Samma lagrum åberopar Nehrman [1]), samt anser deraf följa, att den, som försträckt hustrun penningar utan mannens vetskap, ej får någon handräckning. Det kan dock näppeligen hafva varit lagstiftarens åsigt, att i detta speciela stadgande uttrycka ett allmänt förbud för hustru att göra gäld. Deremot talar till en början, att detta ämne, hustrus betalningsskyldighet för gäld, i öfrigt fått sin plats i 11 kap.

---

[1]) Se sid. 119.

Giftermålsbalken, och det är svårt att tänka sig, af hvilken anledning Lag-Commissionen skulle velat förlägga denna särskilda frågas reglering till Handelsbalken, helst Commissionen under åren 1712 och 1714 vid behandlingen af 11 kap. Giftermålsbalken var inne på vidlyftiga diskussioner om verkan af hustrus underskrift. Derjemte är att märka, att förbudet, såsom förut är nämndt, står utan närmare samband med de grundsatser, som antagits för hustruns rättsliga ställning i öfrigt.

Man torde sålunda på gällande rätts ståndpunkt icke kunna teoretiskt finna någon hållbar grund för att döma en skuldförbindelse af hustru ogiltig. Denna uppfattning har, såsom förut är antydt, redan uttalats af Nya Lagberedningen i dess motiv till «Förslag till förändrade bestämmelser i fråga om äkta makars egendomsförhållanden». Det heter [1]) på tal om verkningarna af Kongl. Förordningen den 11 Dec. 1874: «I och med den förvaltningsrätt öfver viss egendom, som sålunda blifvit hustru tillerkänd, måste, enligt Beredningens uppfattning, henne äfven hafva blifvit tillagd befogenhet att utgifva förbindelser, hvilka, ehuru de visserligen icke kunna antagas såsom giltiga i den betydelse, att de mot mannen och i den egendom, hvaröfver han råder, kunna göras gällande, likväl äro för hustrun fullt bindande med afseende på den egendom, hvaröfver hon eger råda. Ty då gällande lag hvarken innehåller något stadgande om hustrus obehörighet att ikläda sig skuldförbindelser i allmänhet, likartadt med det i 10 kap. 13 § Handelsbalken särskildt meddelade i afseende å borgensförbindelser, ej heller eljest uppställer någon inskränkning i den henne tillagda befogenhet öfver viss egendom, synes den åsigt, som, äfven efter det 1874 års författning trädt i kraft, vill frånkänna hustrus skuldförbindelser giltighet med afseende å den egendom, hvaröfver hon råder, icke väl

---

[1]) Nya Lagberedningens Förslag 1886, s. 63.

kunna stå tillsammans med innehållet och betydelsen af den genom sistnämnda författning åstadkomna lagförändring».

Men hvarthän leder då den åsigt, som här blifvit framstäld? Är det möjligt att förena densamma med de grundsatser, som i öfrigt gälla för vår rätt, och särskildt med mannens alltjemt qvarstående rätt såsom målsman att ensam hafva förfoganderätt öfver den förmögenhet, som i första hand är bestämd till familjens gemensamma gagn? Det kan ej nekas, att här möta svårigheter, och det är lätt nog att inse, att så måste vara förhållandet, då vår rätt förut intagit ståndpunkten af mannens uteslutande rätt att belasta boet med gäld, samt från denna ståndpunkt formulerat en i förevarande frågor så djupt ingripande lag som Boskilnadsförordningen. Nya Lagberedningens förslag [1]) redde svårigheterna genom att dels göra hvardera makens betalningsskyldighet för gäld beroende deraf, om han deltagit i gäldens stiftande, dels ock föreskrifva, att gälden ej vore exigibel i annan egendom än den, hvaröfver den betalningsskyldige maken egde råda. Ty på begge håll har förevarande fråga sin svårighet, både med afseende på gäldens natur och dess exigibilitet. Men som 1874 års förordning icke i ringaste mån gjort försök till svårigheternas lösning, så återstår endast att, så godt ske kan, åvägabringa en förlikning mellan dess konseqvenser samt de alltjemt gällande forna reglerna för betalning af makars gäld. Vi endast förutskicka den anmärkning, att svårigheterna äro desamma, om man ansluter sig till den förmedlande åsigt, hvilken godkänner såsom giltiga allenast de förbindelser, som uppstått i samband med hustruns förvaltningsåtgärder.

Den fråga, som närmast kräfver beaktande, rör gäldens natur, och hvad som här vållar svårighet, är grundsatsen, att under äktenskapet stiftad gäld blir gemensam,

---

[1]) Nya Lagberedningens Förslag 1886, 11 kap. GB. §§ 2, 3; Utsökningslagen § 69.

om den varit till nytta för det gemensamma boet, hvarmed sammanhänger en presumtion, att gäld, som uppstått medan formel egendomsgemenskap i princip är rådande mellan makarne, också anses hafva ländt boet till nytta. Kan denna grundsats och denna presumtion gälla den art af skuldförbindelser, som här är i fråga? Man betänke, hvilka regler som gälla för gemensam gälds betalning. Mannen är för sådan gäld personligen ansvarig; hustrun deremot icke. På 1734 års lags ståndpunkt var mannens personliga ansvarighet en naturlig följd deraf, att han kontraherat gälden, eller i de fall, då det var hustrun medgifvet att stifta sådan gäld, deraf, att hon handlat såsom mannens ställföreträdare. Hustruns ställning till gälden åter var från-sidan af samma förhållanden; en förmån, som hon åtnjöt, derför att dylik gäld i allmänhet uppstod utan hennes vare sig deltagande eller vetskap. Men hur skulle det vara möjligt att låta samma verkningar följa af en åtgärd, som hustrun ensidigt företagit, utan mannens deltagande och utanför det område, inom hvilket hon eger vara verksam för boets räkning. Det skulle strida icke blott mot sakens natur, utan äfven mot den omisskänligt tillämpade grundsats i 1734 års lag, att hustrun endast i de undantagsfall, då hon handlar såsom mannens företrädare, kan förpligta hans person. Den art af skuldförbindelser, som här är i fråga, måste in solidum hvila på hustruns person, men icke på mannens. — I sammanhang härmed anmärka vi, att den förmån, som i 12 § Boskilnadsförordningen samt 17 § Urarfvalagen tillagts hustru, nemligen att hon under vissa förhållanden blifver befriad från vidare betalningsskyldighet för gäld, för hvilken hon eljest iklädt sig personligt ansvar, icke kan ifrågakomma med afseende på den gäld, hvarom här är tal. Ty ehuru i nämnda §§ hustrus enskilda kontraktgäld icke är nämnd bland den, för hvilken hon fortfarande svarar, är det å andra sidan uppenbart, att förmånen ej kan afse annan gäld än sådan, för hvilken mannen

är primärt solidariskt ansvarig, emedan eljest följden skulle blifva, att det upphörde att finnas någon gäldenär, ehuru gälden qvarstod obetald. Redan före 1874 års förordning måste derför nämnda §§ saknat tillämpning på enskild gäld, som hustrun med mannens samtycke iklädt sig, exempelvis på en af hustrun ingången borgen för tredje person. — Huru skall man alltså förena dessa stridiga grundsatser: å ena sidan att hustrun ej kan förpligta mannens person utan hans begifvande, och å den andra, att den gäld, som ländt boet till nytta, också häftar vid boet? Ett sätt att lösa frågan vore att anse boet förpligtadt, i den mån det blifvit riktadt genom hustruns åtgärd [1]; gälden skulle ej hvila på mannen i vidare mån, än att han såsom representant för det gemensamma boet vore skyldig att uppfylla de berättigade kraf, som gjordes gällande mot detsamma. Denna utväg är i och för sig rätt tilltalande, men den grundsatsen torde vara för vår allmänna civilrätt främmande att uppställa boet eller en viss del deraf såsom en särskild gäldenär vid sidan af mannen och hustrun. Rigtigare torde derför vara att anse mannen personligen förpligtad, om han i det af honom förvaltade boet mottager valutan, vare sig gods eller penningar, för den af hustrun stiftade gälden. Ty det står naturligtvis i mannens skön att vägra detta, och gör han ej så, utan mottager vederlaget, så måste han också anses hafva godkänt hustruns skuldsättning såsom en åtgärd för boets räkning och dermed förvandlat hennes förbindelse till sin egen. Skilnaden mellan denna mening och den förut framstälda blir närmast den, att borgenären är gynsammare ställd i fråga om bevisningen. Kan han blott i någon mån visa, att den af hustrun stiftade gälden ländt det af mannen förvaltade boet till fördel, så inträder också mannen i betalningsskyldighet för gälden. En sådan bevisning kan natur-

[1]) Denna utväg är tillämpad i det tyska förslaget, § 1312; «Soweit jedoch das Ehegut bereichert ist, gilt die Verbindlichkeit als eine Ehegutverbindlichkeit».

ligtvis i och för sig blifva svår att förebringa, och från denna synpunkt är det derför ej mer än billigt, att borgenären befrias från att styrka omfattningen af den boet tillskyndade nyttan.

Men det samfälda boet ligger ej alltid i mannens hand; äfven hustrun har en viss rätt att förvalta samfäld egendom, och sålunda kan gälden mot mannens vilja komma samfäld egendom till gagn. I detta fall är naturligtvis ej mannen personligen ansvarig, och å andra sidan blir borgenären ej lidande, om hans rätt är bevarad gentemot den förmögenhetsmassa, till hvilken vederlaget för hans fordran har fallit. Materielt sedt, sker ej heller mannen orätt genom att inrymma en sådan rätt åt borgenären, och ej ens teoretiskt förefinnes häri någon brist med afseende på den juridiska konstruktionen, om man fasthåller den princip, som praxis gjort gällande angående verkan af hustruns förvaltning, eller att inom den af henne förvaltade egendomen ingen åtskilnad göres mellan de särskilda beståndsdelarnes natur. Den följdrigtiga konseqvensen af denna princip måste nemligen blifva, att om hustrun ökar den af henne omhänderhafda förmögenhetsmassan med valutan för enskild gäld, så måste äfven så stor del af förmögenhetsmassan blifva enskild, som motsvarar gäldens belopp.

Då vi i det föregående ansett borgenären hafva bevisskyldighet angående det faktum, att en af hustrun stiftad gäld ländt det af mannen förvaltade boet till fördel, är sålunda redan vår mening uttalad angående presumtionen för sådan gälds natur. Hvad i detta hänseende är gällande för gäld, som kontraherats af mannen, kan i fråga om hustrun så mycket mindre tillämpas, som mannen fortfarande representerar familjens gemensamma intressen, och hustrun är utestängd från ingripande i dithörande angelägenheter. Och att presumtionen är grundad på detta förhållande, visas deraf, att då det upphört genom boskilnad, betraktas

gäld, som endera maken gjort, såsom dess enskilda, till dess motsatsen bevisas. [1])

Den andra frågan, som vållade svårigheter, rörde gäldens exigibilitet. Äfven här stå vi inför en kollision med de grundsatser, som framvuxit ur mannens uteslutande rätt att förvalta boet. Dessa förhållanden hafva föranledt, att, då boskilnad ej öfvergått ett bo, all boets egendom i förhållande till borgenärerna betraktas såsom en homogen massa, ur hvilken de ega rätt att göra sig betalda utan hänsyn till förhållandet mellan gäldens och egendomens natur, och från denna regel har det endast gifvits det undantag, som 16 § i Boskilnadslagen stadgar. Kan denna grundsats obetingadt tillämpas på de förändrade förhållanden, som 1874 års förordning infört i vår rätt? Denna fråga kan delas i tvenne: I hvilken egendom är hustrus ensidigt åtagna skuldförbindelse exigibel? samt: Hvad inflytande har hustrus förvaltningsrätt på exigibiliteten af annan gäld?

Man kan ej undgå att erkänna, det äfven hustruns giftorätt i det af mannen förvaltade samfälda boet, liksom hennes enskilda men af mannen förvaltade egendom, *häftar* för den gäld, hustrun ensidigt stiftat. [2]) Skall alltså utmätning i det af mannen förvaltade boet kunna ega rum för en af hustru ensidigt åtagen skuldförbindelse? Det är att

---

[1]) Jfr Förslag till konkurslag m. m. 1859, s. 87.

[2]) Nya Lagberedningens Förslag 1886 synes vilja göra en inskränkning i denna grundsats; se 11 kap. 3 § sista punkten GB: »Har hustrun i annat fall, än i 2 § sägs [i 2 § talas om gäld, för hvilken begge makarne åtagit sig betalningsansvar, eller som hustrun med mannens vetskap och samtycke gjort för boets räkning], gjort gäld i äktenskapet, svare hon för gälden med *den egendom, som är från mannens förvaltning undantagen*«. — Den norska rätten har deremot bibehållit principen, att all hustrus egendom häftar för hennes ensidigt stiftade kontraktgäld, men den får endast göras gällande i hennes Særeie (hvilket hon sjelf eger förvalta), samt i hennes lott i Fællesboet, då detta skiftas. Se Lov den 29 Juni 1888, § 17. Jfr *Scheel*, s. 87.

märka, att mannen mot en sådan eventualitet icke har något skydd i Boskilnadsförordningen, ty anledning att söka boskilnad får han först, om egendom, som *icke* häftar för gälden, varder hotad. Och vi erinra ånyo, att faran är densamma, om man inskränker giltigheten af hustrus gäld till sådan, som uppstått af förvaltningsåtgärder; det kan t. ex. vara fråga om innestående löner åt tjenstehjon på en af hustrun förvaltad landtegendom. Äfven om endast hustruns enskilda egendom och giftorätt hotas af utmätningen, stå vi inför det förhållande, som i den äldre rätten föranledde, att hustrus ensidigt utgifna skuldförbindelse frånkändes giltighet. Rätten att förvalta och råda öfver egendomen måste innebära ett skydd äfven mot indirekta åtgärder; finge egendomen tvångsvis tagas i betalning för hustruns ensidigt stiftade gäld, skulle förvaltningsrätten vara illusorisk. Så har praxis före 1874 fattat betydelsen af mannens förvaltningsrätt. — Å andra sidan vore det ett hittills för vår rätt okändt förhållande, om en fordran ej skulle kunna utkräfvas i en egendom, som dock häftar för densamma. Det gäller emellertid att uppoffra en af de begge principerna: antingen skall gälden tvångsvis kunna realiseras i det af mannen förvaltade boet, och dermed mannens målsmanskap hafva förlorat den betydelse, det hittills ansetts ega, eller ock skall målsmanskapet segra och utmätning ej få ske i det gods, hvaröfver mannen eger råda. De lege ferenda kan ingen tvekan råda om hvilken princip, som bör afgå med segern. Målsmanskapet med de rättigheter, som deri innefattas, utgör sjelfva grundvalen, på hvilken rättsförhållandena mellan äkta makar äro byggda i vår rätt, och denna grundval skulle lida en betänklig rubbning genom ett inrymmande af nyssberörda undantag. I förhållande till denna princip är en tillfällig begränsning i gäldens exigibilitet, som ju egentligen är en processuel fråga, af underordnad vigt. Måhända får man redan på gällande rätts ståndpunkt häfda den materiela principens företräde

framför den processuela, i likhet med hvad Nya Lagberedningen gjort i sitt ofvan citerade anförande, men i så fall stå vi i förlägenhet vid frågan, i hvilken ordning mannen skall göra sin förvaltningsrätt gällande emot ett försök till utmätning. Den procedur, som i 16 § Boskilnadslagen är stadgad, rör ju allenast invändning angående egendoms natur, och äfven de allmänna reglerna i Utsökningslagen sakna, åtminstone till ordalagen, tillämpning i förevarande fall.

Med förvägrandet af gäldens exekution i det af mannen förvaltade boet är naturligtvis borgenärens rätt till betalning ur *all* hustruns egendom icke upphäfd; den är endast suspenderad, så länge mannens förvaltningsrätt består. Upphör denna rätt, finnes ej vidare något hinder för borgenären att göra sitt anspråk gällande, men intill dess kan han endast hålla sig till sådant gods, hvaröfver hustrun eger råda.

Men vidgår man denna slutsats, så måste man följdrigtigt tillerkänna hustruns förvaltningsrätt enahanda verkan i förhållande till den af mannen stiftade kontraktgälden. Äfven hon har en sjelfständig rätt att råda öfver den egendom, som lagts i hennes hand, och bör sålunda hafva samma anspråk på skydd för sin rätt gentemot mannens indirekta, som hon har mot hans direkta åtgärder [1]. På samma sätt

---

[1]) Denna konseqvens synes dock ej Nya Lagberedningen vilja erkänna för nuvarande rätt. I Motiverna till Nya Lagberedningens Förslag 1892, s. 18, heter det nemligen: »I många fall kan det nemligen för en hustru — — — vara af stor vigt att skyndsamt vinna boskilnad för att hon t. ex. *må sättas i stånd att skydda sin arbetsförtjenst från att för mannens gäld tillgripas* — — —», hvilket tyckes antyda, att enligt Lagberedningens mening hustruns förvaltningsrätt ej skyddar mot utmätning. Samma mening har *Olivecrona,* som emellertid icke råkar i förlägenhet att tillägga mannens förvaltningsrätt andra verkningar än hustruns, då han anser hustruns obehörighet att stifta gäld vara densamma efter som före 1874 års förordning. Se *Olivecrona,* Giftorätt, s. 474 f., s. 481 f. På senare stället åberopas en K. Dom den 13 Januari 1882, genom hvilken en af hustru utan mannens samtycke utfärdad skuldförbindelse förklarats ogiltig. — Deremot har

med den egendom, som undantagits från mannens förvaltning, men lemnats i tredje persons vård. Frågan får också här en större omfattning än den nyss afhandlade, ty vi hafva att bedöma verkningarna i förhållande till äfven andra arter af gäld än enskild civil gäld, nemligen såväl af mannen kontraherad gemensam gäld som hans enskilda deliktgäld. Hustruns deliktgäld har jurisprudensen aldrig tvekat att erkänna såsom exigibel i det af mannen förvaltade boet, så länge mannens målsmanskap var oinskränkt, och lärer ej heller härefter finna anledning att frångå denna ståndpunkt. För likställighetens skull torde man derför ej heller kunna undandraga mannens deliktgäld samma förmån i den egendom, hustrun förvaltar. Häri ligger tydligen å ena sidan en inkonseqvens, hvilken äfven den i viss mån kunde tåla en rättelse, men å andra sidan kräfver billigheten, att ändringen ej sträcker sig till att gälla böter, ty deraf skulle kunna blifva följden, att endera makan finge med fängelse aftjena ett bötesstraff, oaktadt dess andel i samfäld, men af den andra makan förvaltad egendom skulle förslagit till böternas gäldande.

Af mannen kontraherad gemensam gäld torde deremot i detta hänseende ej kunna behandlas annorlunda än hans enskilda gäld; då hustrun ej deltagit i dess stiftande, bör ej heller den af henne förvaltade egendomen kunna tvångsvis beröfvas henne till gäldens betalning.

Åbergsson vid Högsta Domstolens granskning af Nya Lagberedningens Förslag 1886 yttrat den mening, att ett konseqvent genomförande af den tanke, som ligger i 1874 års förordning, kräfver, att hustruns arbetsförtjenst är bevarad mot mannens skuldsättning. (*Holm*, N. J. A. II: 1888 n:r 3, s. 31).

Äfven *Nordling* (Om boskilnad, s. 20 f.) anser att »borgenärs rätt att för sin fordrans betäckande anlita hvilken egendom i boet som helst gäller äfven med afseende å sådan egendom, som hustrun på grund af 9: 1 GB har under sin förvaltning». Åt en förvaltning af tredje person tillerkänner han deremot en viss verkan i detta hänseende.

Som vi antydde, kan begränsningen i exigibiliteten af hustrus ensidigt åtagna skuldförbindelse endast gälla, så länge mannens förvaltningsrätt består. När detta band upphör, blir egendomen tillgänglig för borgenärernas anspråk; således vid äktenskapets upplösning, vid boskilnad samt vid konkurs. Äfven konkursen innebär nemligen ett upphörande af mannens förvaltningsrätt, hvilken i stället öfverlemnas åt borgenärerna. Här mindre än någonsin finnes alltså från denna synpunkt något hinder för borgenärerna att göra sina fordringar gällande i all hustruns egendom.

Men det återstår spörsmålet, om den borgenär, hvilken har en fordran mot hustrun af här ifrågavarande art, kan framtvinga ett konkursförfarande öfver hennes egendom, eller om hustrun sjelf kan påkalla ett konkursförfarande. Ett sådant kunde tänkas gå ut öfver antingen den förmöhet ensamt, som hustrun sjelf förvaltar, eller ock omfatta all hennes egendom, jemväl den, som står under mannens förvaltning. I senare fallet skulle den formela gemensamheten hos det i mannens vårdnad befintliga boet säkerligen kräfva, att han afträdde äfven sin egen andel deri[1]), och sedan genom undanskiftande räddade densamma från att tagas i betalning för hustruns gäld. Nya Lagberedningen har ansett såväl den ena som den andra utvägen vara stridande mot gällande lag, den förra, emedan vår Konkurslag ej känner till någon specialkonkurs, utan med konkurs förstår ett afträdande af *all* gäldenärens egendom, och den senare, emedan ett dylikt förfarande skulle innebära ett

[1]) *Holm*, N. J. A. 1895, s. 51. I det här refererade rättsfall gjordes ansökan, att hustru, som blifvit ålagd betala en före hennes äktenskap uppkommen skuld, men vid utmätning saknat medel till dess gäldande, måtte blifva försatt i konkurs. Häradsrätten ålade mannen, såsom målsman för sin hustru, att till konkurs afträda hennes giftorätt i makarnes bo samt enskilda egendom, men Göta Hofrätt fann, att hustrun icke annorledes än tillsammans med mannen lagligen kunde försättas i konkurs, hvilken mening äfven vann Högsta Domstolens bifall.

kränkande af mannens rätt att förvalta boet [1]. Mannen ensam skulle alltså, sjelfmant eller af domstol ålagd, kunna afträda makarnes förmögenhet till konkurs, och Nya Lagberedningen har ansett denna ordning kunna bibehållas äfven efter 1874 års förordning, och sålunda förändring i gällande Konkurslag icke vara af nöden; tredje man finge vid aftal med hustrun taga detta förhållande i betraktande och rätta sitt handlingssätt derefter. — Emellertid kan det här liksom vid utmätning sättas i fråga, hvarför icke hustruns förvaltningsrätt skall tillerkännas enahanda verkan som mannens. Strider det mot mannens rätt, att någon egendom tages undan hans förvaltning på ansökan af hustrun, så kan ju hustrun göra samma invändning, om mannen vill afträda den egendom, hon förvaltar, och hon kan säkerligen hafva skäl att undra, hvad gagn hennes sjelfständiga förvaltningsrätt eljest beredt henne. Dessutom kan det, sedan 1874 års förordning trädt i kraft, tänkas, att man och hustru hafva sin egendom fullkomligt åtskild såväl till eganderätt som till förvaltning [2], och då finnes från de af Nya Lagberedningen anmärkta synpunkter intet hinder för ett konkursförfarande angående hustruns förmögenhet allena. Det synes derför väl vara af nöden, att lagstiftnin-

---

[1] Nya Lagberedningens Förslag 1886, s. 63 f.

[2] I ett dylikt fall har verkligen en underdomstol försatt en hustru i konkurs, utan att mannen eller hans egendom indrogs i densamma. Sedan RRtn i Lund den 24 mars 1890 förpligtat hustru C. att med sin enskilda egendom och giftorätt betala viss gäld, företogs i makarne C:s bostad utmätning för verkställighet af domen. Dervid företedde mannen C. ett äktenskapsförord af innehåll, att giftorätt ej skulle ega rum i den egendom, hvardera maken förde in i äktenskapet, samt att äfven allt hvad som under äktenskapet tillföll eller förvärfvades af någondera maken, skulle blifva dess enskilda tillhörighet. Då hustru C. i följd häraf befanns sakna utmätningsbara tillgångar, anhöll borgenären om hennes försättande i konkurs, hvilket, då ingendera maken hade något att deremot erinra, RRtn genom beslut den 10 Juni 1890 biföll.

gen äfven i denna fråga uttalar sig angående följderna af förvaltningens delning.

Med den uppfattning, Nya Lagberedningen uttalat angående exekution af hustrus ensidigt stiftade kontraktgäld, och hvilken otvifvelaktigt är den mest följdrigtiga vid nu bestående förhållanden, kan det ej nekas, att en borgenär, som har fordran af dylik art, för närvarande är skäligen illa ställd med afseende på förmågan att göra sin fordran gällande. Han kan icke vinna utmätning i annan egendom än den, hvaröfver hustrun sjelf eger råda, och ofta nog torde han hafva svårt att styrka, att den egendom, han vill hafva utmätt, står under hustruns förvaltning, då inga föreskrifter till hans hjelp i sådant afseende finnas. Ej heller kan han framtvinga ett konkursförfarande och saknar följaktligen utväg att få upphäfd verkan af utmätningsåtgärd, som en annan borgenär förskaffat sig, eller att omintetgöra aftal, hvarigenom hustrun till hans förfång afhändt sig egendom eller med särskilda förmåner gynnat annan borgenär. Dessa förhållanden skola helt naturligt hafva den verkan, att den som sluter aftal med hustrun, i regel skall finna nödigt att för hennes förbindelses uppfyllande kräfva säkerhet i pant eller borgen, och sålunda skall på det hela taget omfånget af den förmögenhet, hvaröfver hon sjelf eger råda, i allmänhet också bestämma gränsen för hennes kredit.

Vi hafva redan erinrat, att lagstiftningen visar en beständig tendens att låta en utvidgad befogenhet i fråga om förvaltningen åtföljas af en likaledes vidgad behörighet att föra talan inför rätta. På samma gång som 1874 års förordning inrymde möjlighet att lägga förvaltningen af hustrun tillhörig egendom i annans hand än mannens, bestämde den också, att en motsvarande inskränkning skulle ske i den sidan af hans målsmanskap, som bestod i hans rätt och pligt att föra hustruns talan inför rätta: «sedan man och qvinna sammanvigde äro, då är han hennes rätte målsman och eger söka och svara för henne, *utom hvad*

angår egendom, som är från hans förvaltning undantagen.» Hvem tillkommer alltså befogenheten att tala och svara för sistnämnda egendom? Det svar, som ligger närmast till hands, är: den, som förvaltar densamma. Att detta svar är rigtigt, så vida det är hustrun, som har om hand den från mannens förvaltning undantagna egendomen, kan ej betviflas, men om och i hvilken mån det äfven gäller, då förvaltningen är anförtrodd åt en tredje person, är ganska tvifvelaktigt. Om, för att taga ett exempel, det är en fastighet, som är ställd under tredje mans förvaltning, och det uppkommer tvist om eganderätten till densamma, skall då bemälte tredje person kunna utföra hustruns talan utan hennes fullmagt, eller skall en tvist anses vederbörligen anhängiggjord genom stämningens delgifning endast med sysslomannen? Vore det fråga om en i boskilnadsärende till hustruns biträde förordnad god man, skulle frågan säkerligen böra besvaras jakande, men man får besinna, att den senare är af offentlig myndighet förordnad att lemna hustrun biträde, hvarför det näppeligen låter sig göra, att från hans befogenhet draga någon slutsats angående ett i privata bestämmelser eller öfverenskommelser grundadt uppdrag. Rigtigare torde det vara att låta behörigheten att föra talan bero af den omfattning och beskaffenhet, nämnda uppdrag förlänat åt syssloinannens magt öfver den i hans vård lemnade förmögenheten. Att deri inlägges äfven bemyndigande att föra talan angående godset, synes ej möta något hinder.

Hustrus behörighet att tala och svara angående egendom, som är från mannens förvaltning undantagen, sträcker sig äfven till sådana fall, då det kan komma i fråga att «föra talan» utanför rätta, t. ex. vid skiftes- eller dikesförrättningar. Jemväl synes det böra tillkomma hustrun att vid bouppteckning och arfskifte sjelf bevaka sin rätt, om de medel, som kunna komma att tillskiftas henne, skola förvaltas af henne sjelf.

Vi erinra, att praxis fastslält principen, att hustruns förvaltningsrätt gäller förmögenhetsmassan, oberoende af beståndsdelarnes vexling. Härigenom är det klart, att hennes behörighet att sjelf föra sin talan gäller icke blott de individuela ting, hon har i sitt våld, utan hvarje anspråk, som går ut på att tillvinna något åt den af henne förvaltade massan, eller som rigtas mot denna. För så vidt ett anspråk endast kan göras gällande i egendom, som hustrun förvaltar, måste det derför rigtas mot henne, och mannen är obehörig att derom ingå i svaromål. Men det synes ej vara hinder för att söka hustrun för en förpligtelse, som också *kan* rigtas mot mannen i dennes egenskap af målsman, såvidt borgenären vill hålla sig allenast till egendom under hustruns förvaltning, t. ex. på grund af hustruns deliktgäld.

§ 13.

Boskilnadens betydelse och inverkan på hustruns aftalsförmåga.

Genom boskilnaden brytes grundsatsen om mannens principiela förvaltningsrätt, och det förut till en yttre enhet förbundna boet särskiljes i två massor, hvar under sin förvaltning. Såsom förut blifvit anmärkt, har boskilnaden i denna betydelse egentligen ej äldre anor än 1818 års Konkurslag; dessförinnan betydde boskilnaden blott ett tillfälligt undanskiftande af ena makan tillhörig egendom, hvilken ej borde gå i betalning för den andra makans gäld. Att hustrun vann boskilnad, betydde derför ej någon förändring i mannens målsmanskap, utan hvad hustrun i mannens konkurs fick undanskifta, återgick efter konkursens slut under mannens förvaltning [1], liksom han äfven emottog och för-

---

[1]) Se de å s. 97 not. 2 anförda yttranden af Lagkomitén. Att likvisst egentliga boskilnadsmål ej varit fullkomligt okända för den äldre rätten, se *Nordling*, Boskilnad, s. 25.

valtade den egendom, som sedermera tillföll hustrun. 1818 års Konkurslag gjorde boskilnaden till hvad den nu är, en bestående fördelning af förvaltningen. Men upphäfvandet af den gemensamma förvaltningen betydde till en början ingalunda en utsträckt förvaltningsrätt för hustrun. Såväl 1815 och 1830 års Konkurslagar som 1862 års Boskilnadslag föreskrefvo, att den egendom, som vid bodelningen tillskiftades hustrun, skulle förvaltas af en god man, som Rätten hade att förordna till hustruns biträde. Redan vid riksdagen 1817—1818 uppstod dock hos en och annan ledamot den tanken, att hustrun borde ega rätt att sjelf bestämma, om hon önskade en god mans biträde, och det hänsköts till Lagutskottet att taga denna fråga i särskildt öfvervägande. Lagutskottet fann det likväl icke vara förenligt med hustruns ställning, så länge bandet emellan makarne fortfor att bestå i hela sin kraft, att hon skulle kunna personligen föra talan angående egendom gentemot mannen, utan ansåg henne dervid böra hafva ombud [1]. I samma rigtning hade en ledamot af Lagkomitén förut yttrat sig och funnit det vara betänkligt för samdrägten och förtroligheten mellan makarne att åt hustrun anförtro att sjelf vårda sin egendom [2]. Lagutskottet fann dock skäligt att anmärka, det hustrun icke i hänseende till gode mannen vore i lika förhållande med en omyndig, utan vore oförhindrad att sjelf vaka öfver hans åtgärder, samt att särskildt förordnande angående gode mannens behörighet icke syntes vara af nöden, utan derom borde gälla, hvad om sysslomanskap i allmänhet funnes stadgadt [3]. — Det var sålunda uteslutande syftemålet att skydda hustruns förmögenhet, som tog sig uttryck i ofvanberörda lagar. Men sedan jemväl hustruns

[1] Lagutskottets betänkande vid riksdagen 1817—18, s. 603.
[2] Advokatfiskalen Staafs yttrande i Lagkomitén. Se Lagkomiténs Förslag till GB 1815, s. 79.
[3] Lagutskottet betänkande vid riksdagen 1817—18, s. 605.

kraf på ökad sjelfständighet begynt vinna erkännande och ändtligen förmått att vinna lagstiftningen till sin förmån, var det så godt som sjelffallet, att det skulle göra sig gällande äfven på ifrågavarande punkt, och sålunda förverkligade 1874 års lagstiftare den tanke, som ungefär ett halft sekel förut förefallit så främmande för rättsåskådningen. Genom en särskild förordning af den 11 Dec. 1874 erhöllo nedanstående §§ i 1862 års Boskilnadslag följande ändrade lydelse:

4 §. «Då boskilnad sökt är, förordne Rätten, der hustrun det begär, god man att henne biträda.»

§ 6. «Den egendom, som man eller hustru undanskifta vill, varde under särskild vård satt, till dess öfver ansökningen dömdt blifvit: ege dock sökanden lyfta eller tillträda egendomen, der för densamma ställes borgen, som af Rätten godkännes. Då boskilnad af hustru sökt är, varde den egendom, som hon lyfta eller tillträda får, ställd under förvaltning af henne eller hennes gode man, der sådan blifvit förordnad» etc.

Sedan 1874 års förordning trädt i kraft, ligger det alltså i hustruns skön att sjelf välja, om hon vill ensam öfvertaga förvaltningen af sin egendom, eller hon vill hafva en god man till sitt biträde. Vi vilja först se till, i hvilken mån hennes rättskapacitet förändrats, då ingen god man förordnats.

Boskilnaden gör ingen ändring i mannens myndighet utom i denna ena punkt, boets förvaltning. Mannens husbondevälde qvarstår orubbadt, och hvad angår den andra sidan af hans målsmanskap, företrädandet inför rätta, så är jemväl denna oförändrad med det undantag, att hustrun, i alla mål och ärenden, som röra hennes förmögenhet, sjelf för sin talan. Ej ens sistnämnda slutsats är uttryckligen uttalad i Boskilnadslagen, utan har ansetts som en sjelffallen

konseqvens af förvaltningens delning. [1]) Till att längre utsträcka boskilnadens inverkan på företrädandet inför rätta, saknas anledning, och mannen är derför fortfarande att betrakta såsom hustruns sjelfskrifne företrädare i andra mål, t. ex. i brottmål, i samma grad som han före boskilnaden är dertill berättigad. Ej ens i fråga om förvaltningen är målsmanskapet helt och hållet upphäfdt: om makarne genom gemensamt arbete förvärfva egendom, så står denna ipso jure under mannens förvaltning, till dess en boskilnadsprocedur öfvergår äfven denna enhet. Att målsmanskapet ej helt och hållet upphör genom boskilnaden, hafva äfven domstolarne förklarat sig anse, ehuru det är ovisst, huru målsmanskapet dervid uppfattats. [2]) Men hustruns förmåga att sluta aftal angående sin egendom är, på ett par undantag när, till hvilka vi framdeles skola komma, efter boskilnaden helt och hållet obunden, och denna omständighet bekräftar i sin ordning det antagande, att det blott och bart är äktenskapets förvaltningsförhållanden, som bestämma hustruns förmåga att sluta aftal, som röra hennes förmögenhet. Ty den punkt, på hvilken aftalsförmågan före boskilnad är starkast ifrågasatt, hustruns behörighet att ensidigt stifta kontraktgäld, är efter boskilnaden oomtvistad. Det heter i 14 § Boskilnadslagen:

> «All gäld, som ena maken gör efter det boskilnad sökt blifvit, varde, om boskilnad vinnes, såsom enskild gäld ansedd, der ej visas kan, att den andra maken nytta eller del deri haft.»

Med detta stadgande syftas otvetydigt på kontraktgäld, ty det är endast angående sådan, som en motsatt presumtion gäller före boskilnaden, och det kan ej blifva föremål

---

[1]) Kongl. Maj:t Dom den 26 Februari 1851. (S. J. A. XXIV, s. 556); Kongl. Maj:ts Dom den 19 Februari 1868. (Naumanns Tidskrift 1868, s. 425).

[2]) Se referat i *Holm,* N. J. A. 1888, s. 284; 1889, s. 5; 1890, s. 314.

för tvifvel, att ju äfven hustrun här tänkts kunna göra dylik gäld.

Äro svårigheterna att bestämma gäldens natur härmed undanröjda, så är detta endast delvis fallet med afseende på dess exigibilitet. Är bodelningen fullständig, så kan väl för hustruns borgenär anses hafva inträdt ett gynsammare förhållande än före boskilnaden, i allt fall om han vill göra sitt betalningsanspråk gällande genom utmätning, i ty att det ej vidare finnes något hinder för honom att komma åt all hustruns egendom. Å andra sidan är också hvardera makens gods temligen skyddadt mot faran att tagas i betalning för den andra makans gäld; makarne hafva hvar för sig tillfälle att emot ett obehörigt utmätningsförsök begagna det förfarande, som i 69 § Utsökningslagen ställes till buds för enhvar, hvilkens egendom är i fara att tagas i mät för annans gäld. Hvad särskildt angår bevispresumtionen, i fall makarne äro boende tillsamman, har för hustruns del praxis gjort gällande, att lösegendom, som finnes å en hustrun tillhörig fastighet eller i en af henne enskildt förhyrd bostad, presumeras vara hennes enskilda tillhörighet.[1]) Fortfarande har dock tvekan yppats, huruvida efter boskilnad ett konkursförfarande kan öfvergå den ene makens egendom, utan att den andres behöfver afträdas till borgenärerna. I ett särskildt fall synes en majoritet af Högsta Domstolens ledamöter haft en motsatt mening. Sedan boskilnad utan sammanhang med konkurs blifvit ådömd emellan två makar, samt bodelning dem emellan derefter företagits, dervid hustrun tillagts såsom enskild behörighet en fastighet och mannen erhållit på sin lott åtskilliga lös-

[1]) *Holm,* N. J. A. 1878, s. 165; 1887, s. 110; 1888, s. 136. — Men äfven om förhållandena varit motsatta, d. v. s. om makarne varit boende å mannens enskilda fastighet, har hustrun efter boskilnad ansetts hafva en vida gynsammare ställning, då det gält att emot mannens borgenärer styrka enskild eganderätt till gods, som funnits i makarnes bo. Se t. ex. Kongl. Maj:ts Dom den 29 Juli 1895 (*Holm,* N. J. A. 1895, s. 279).

ören, hvarjemte skulder, som grundade sig på mannens borgensförbindelser, påförts honom såsom enskild gäld, yrkades någon tid efteråt af en borgenär, till hvilkens förnöjande utmätningsbara tillgångar saknats hos mannen, att begge makarne måtte försättas i konkurstillstånd. Ansökningen bestreds af hustrun, hvilken åberopade, att hon vunnit boskilnad, att den fastighet, som vid bodelningen tillagts henne, hade af henne införts i boet och förty vore hennes enskilda egendom, samt att skulden till sökanden vore mannens enskilda gäld, emedan den uppkommit af borgensförbindelse, som mannen mot hustruns vilja ingått. Häradsrätten förklarade emellertid, utan afseende på hvad hustrun anfört, begge makarne vara skyldiga att till borgenärernas förnöjande afträda sina tillgångar. Hustrun klagade hos Hofrätten, der Häradsrättens utslag fastställdes, samt fullföljde talan hos Kongl. Maj:t, der hon bland annat anförde, att ingen annan borgenär funnes än sökanden. Högsta Domstolens fleste medlemmar fastställde Hofrättens utslag, men två ledamöter förenade sig om ett yttrande, som gick derpå ut, att då hustrun vunnit boskilnad, samt den i ärendet åstadkomna utredningen ej föranledde dertill, att hon vore ansvarig för sökandens fordran, så kunde hennes försättande i konkurs ej bifallas. — Hvilka skäl, som bestämt majoritetens mening, framgår ej tydligt, men vid den gestaltning af ärendet, som förelåg, synes man hafva anledning att förmoda, att betänkligheterna gält möjligheten att öfver hufvud tillåta särskilda konkursförfaranden för tvenne makar.

Samma uppfattning har äfven framträdt vid andra tillfällen, till och med i en så utpräglad form, att sedan, efter vunnen boskilnad, mannen på egen ansökan försatts i konkurs, detta tillstånd ansetts ipso jure drabba äfven hustrun, alldeles som före boskilnad. [1])

---

[1]) I bouppteckning, som mannen jemte konkursansökan ingaf, var angående en del lösegendom antecknadt, att den tillhörde hustrun

Å andra sidan saknas ingalunda exempel, att underdomstolarne, då boskilnad varit rådande mellan två makar, ålagt den ene af dem att afträda sin egendom till konkurs, utan att den andre makan i något hänseende indragits i konkursen, [1]) och obestridligt tala många skäl för ett tilllämpande af denna ordning. Då makarnes förmögenhetsområden äro helt och hållet skilda, och då hvardera maken med full sjelfständighet förvaltar sin egendom, synes det vara billigt, att icke den ene makens inträffade insolvens skall bringa olägenhet och eventuelt förluster för den andre maken, utan det ringaste förvållande å dess sida. Och skulle frågan komma före i den formen, att konkursansök-

---

enskildt. Denna egendom bortförde sedan hustrun från konkursboet, i anledning hvaraf sysslomännen efter stämning yrkade, att hon måtte förpligtas återställa den bortförda egendomen, såsom konkursboet tillhörig. Underrätterna samt en ledamot af Högsta Domstolen biföllo sysslomännens talan, enär hustrun icke i konkursen i lagstadgad ordning beredt sig rätt att få såsom sin enskilda egendom undanskifta det gods, som var i fråga. Ännu en ledamot af Högsta Domstolen synes hafva varit af den mening, att egendomen tillhörde konkursboet. Högsta Domstolens flertal deremot, som fann egendomen vara hustrun enskildt tillhörig, ogillade vid detta förhållande sysslomännens talan. Se *Holm*, N. J. A. 1895, s. 279.

[1]) Detta är, efter hvad vi inhemtat, praxis vid Stockholms RRt. Samma uppfattning har gjort sig gällande inom Svea HofRt, såsom dess nedan anmärkta utslag visar. Sedan nemligen Stockholms RRt, emot sin vanliga praxis, den 13 Juni 1895 å en ansökan om hustrus försättande i konkurs meddelat detta beslut: »Ehuru upplyst är, att sedan svaranden, boktryckaren R:s hustru S. R., hvilken vunnit boskilnad, genom slutlig dom förpligtats att till sökanden — — — ut gifva — — — kronor, men svaranden vid anstäldt utmätningsförsök befunnits sakna tillgång till skuldens gäldande, likväl och som yrkande, att svarandens ofvanbemälte man jemväl måtte åläggas att sin egendom till konkurs afträda, icke blifvit i målet framställdt, samt hustru lagligen icke annorledes än jemte mannen kan försättas i konkurs, finner RRtn ansökningen icke kunna bifallas, — så har Svea Hofrätt, på besvär af sökanden, genom utslag den 1 Oktober 1895 upphäft RRtns utslag och ålagt hustru R. att till konkurs afträda sina tillgångar.» — Äfven vid RRterna i Malmö och Lund följes den praxis, att man och hustru hvar för sig försättas i konkurs, då boskilnad är rådande.

ningen utgår från hustrun eller hennes borgenärer, så skulle näppeligen rättsuppfattningen vara böjd för att ålägga äfven mannen att afträda sitt bo. Men lika litet kan det låta sig göra att helt och hållet vägra ett konkursförfarande på hustruns eller hennes borgenärers ansökan, ty då skulle t. ex. borgenär, till hvilken hustrun häftar i deliktgäld, vara sämre ställd än före boskilnaden. Utomdess, då mannens borgenärer ej hafva betalningsrätt ur hustruns egendom, ej heller hennes ur mannens gods, så skulle, om begges egendom afträddes till konkurs på ansökan af den ene makens borgenärer, den andre regelmessigt vara befogad att undanskifta hela sin egendom samt att ånyo tillträda förvaltningen af densamma. Resultatet skulle alltså ej blifva annat, än att den icke betalningsskyldige maken för kortare eller längre tid försattes ur behörighet att förfoga öfver sin egendom, samt dertill kanske fick vidkännas en del af kostnaderna för konkursförvaltningen, utan att den andre makens borgenärer hade den ringaste förmån af detta förfarande. Visserligen är det, oaktadt boskilnaden, ingen säkerhet för, att icke gemensam gäld uppkommit, för hvilken sålunda begge makarne äro betalningsskyldiga. Ty ehuru gälden numera presumeras vara enskild, så blir den dock samfäld, om begge makarne haft nytta eller del deri, och ansvarigheten gestaltar sig sålunda, att den make, som kontraherat gälden, blifver primärt solidariskt ansvarig, hvarjemte den andras egendom pro rata häftar för densamma.[1]) Antaget nu, att mannen blifver försatt i konkurs, samt att, förutom mannens enskilda skulder, i konkursen tillika anmäles gäld, som mannen kontraherat, men hvaraf äfven hustrun haft nytta och del. Mannens enskilda borgenärer kunna i så fall med fog invända, att den samfälda gälden icke, till deras förfång, får utgå ur mannens egendom med mera än halfva sitt belopp. Å andra sidan låter det sig ej göra att

[1]) Jfr *Nordling,* Boskilnad, s. 43.

endast godkänna halfparten af gälden till betalning ur mannens egendom, då han är primärt solidariskt ansvarig samt om något brister hos hustrun, skyldig att slutligt vidkännas ända till hela skulden. Men skulle förekomsten af dylik gäld nödvändiggöra ett gemensamt konkursförfarande, så blefve detta liktydigt med att göra det gemensamma konkursförfarandet till regel, ty domstolen kan icke, då ansökan göres, på förhand veta, om en dylik fordran kommer att anmälas eller om anmärkning om förhållandet kommer att göras. Det rigtiga i ett sådant fall torde vara att behandla hustrun på samma sätt som en vanlig medgäldenär, så att hela gälden utgår ur mannens bo, i den mån tillgångarne räcka till, och konkursboet blifver borgenär gentemot hustrun för hvad som utgått utöfver mannens halfpart samt uttager detta alldeles som en fordran hos annan person. Visserligen medför detta förfarande större omgång för borgenärerna, än om hustruns egendom vore omedelbart tillgänglig vid liqvideringen, men det finnes ingen berättigad anledning, att borgenärerna skulle hafva en gynsammare ställning mot mannens medgäldenär, då denne är hans hustru, än om det är en tredje person. Den som skulle hafva mest anledning att klaga, är den borgenär, som kontraherat endast med mannen, men som likväl får vända sig mot tvenne gäldenärer för att utfå sin fordran, men för denne blir förhållandet enahanda, vare sig mannen befinner sig i konkurs eller icke; vill han utkräfva något af hustrun, måste detta ske genom särskild talan.

Större svårigheter vållar ett annat undantag, som vår rätt medgifver ifrån boskilnadens princip, nemligen möjligheten att efter boskilnaden en förmögenhetsmassa kan uppstå, som i formelt och materielt hänseende är samfäld för makarne. Dels kunna makarne genom gemensamt arbete förvärfva egendom, öfver hvilken mannens målsmansrätt gör sig gällande med samma kraft, som om boskilnad aldrig egt rum, och dels kan hustrun ställa en del af sin

förmögenhet under mannens förvaltning under sådana former, att det gäller äfven emot borgenärerna, utan att dock alldeles upphäfva boskilnaden. Till följd af dessa undantag kunna, oaktadt boskilnad till bokstafven är rådande, förmögenhetsförhållandena faktiskt gestalta sig på alldeles samma sätt efter som före boskilnad. Det kan inträffa, att allt, hvad makarne ega, är gemensamt förvärf och sålunda samfäld egendom under mannens förvaltning, eller det kan vid sidan om en dylik gemensamhet finnas hvardera maken enskildt tillhörig egendom, hvaröfver makarne hvar för sig sjelfständigt råda. Vid sådana förhållanden återkomma till en stor del samma tvifvelsmål, som före boskilnaden råda angående gälds exigibilitet, t. ex. om hustruns enskilda kontraktgäld kan föranleda utmätning i den af mannen förvaltade samfälda egendomen, eller om hvardera maken för sig kan försättas i konkurstillstånd, samt hvilken egendom som i olika fall skall ingå i konkursen.

§ 14.

Undantag från hustrus förmåga att sluta aftal efter boskilnad.

Från den regel, att hustrun efter boskilnad är oförhindrad att ingå aftal om sin förmögenhet, finnas, såsom ofvan blifvit anmärkt, ett par undantag. Det ena rör hennes behörighet att ikläda sig borgen för tredje person. Då vilkoret om mannens samtycke för detta aftals giltighet ej blifvit rubbadt vid de förändringar i förvaltningsförhållandena, som lagstiftningen tid efter annan infört, torde det varit lagstiftarens mening, att förbudet skulle bibehålla sin kraft, oafsedt huru hustruns aftalsförmåga i öfrigt vore gestaltad.

Det andra undantaget rör aftal mellan makarne sjelfva. Ehuru vår lag icke innehåller positiva förbud mot dylika, har likväl jurisprudensen städse antagit, att aftal mellan man och hustru, under bestående formel egendomsgemen-

skap, äro ogiltiga. Men huruvida detsamma gäller efter boskilnad, derom råder tvekan. NORDLING anser, att man och hustru efter vunnen boskilnad kunna ingå aftal med hvarandra liksom med andra personer, samt finner detta vara en följd af den formela egendomsgemenskapens upphäfvande.[1] Frågan har jemväl förevarit inför domstolarne, utan att dock något uttalande föreligger, deraf en säker slutsats kan dragas angående hvilken mening, som är förherskande inom Högsta Domstolen.[2] — Svea Hofrätt har deremot vid ett tillfälle otvetydigt hyllat den åsigt, att ett dylikt aftal är giltigt.[3] Af underdomstolar har vid upprepade tillfällen såsom grund för ogiltighet anförts, att mannen äfven efter boskilnaden är att anse såsom hustruns målsman och förty ej kan lagligen ingå aftal med henne, och samma uppfattning har äfven haft förespråkare inom Högsta Domstolen.[4] Hvad detta hinder angår, synes man här se ett uttryck af den uppfattning, som likställer mannens målsmanskap med ett förmynderskap, och derför på aftal mellan man och hustru tillämpar den grundsatsen, att en förmyndare icke får blifva auctor in rem suam. Detta skäl torde derför, vare sig man ser till förhållandena före eller efter boskilnad, sakna betydelse, så mycket mer som vår rätt verkligen medgifver hustrun att aftalsvis träda i ett obligatoriskt förhål-

---

[1]) *Nordling*, Boskilnad, s. 45.

[2]) På ansökan om lagfart å ett fastighetsköp mellan man och hustru afslog HRtn ansökningen, emedan man och hustru ansågos icke lagligen vara berättigade att ingå aftal med hvarandra, då hustrun, oaktadt boskilnaden, fortfarande stod under sin mans målsmanskap. HofRtn och Högsta Domstolen funno boskilnaden ej vara styrkt och fastställde på denna grund HRtns utslag, men en minoritet inom Högsta Domstolen anslöt sig till HRtns motivering (Se *Holm*, N. J. A 1888, s. 284). I ett annat fall, då underdomstolarne stannat i stridiga beslut angående ett dylikt aftals giltighet, fann Högsta Domstolen, att fastigheten måste anses varit samfäld egendom för makarne, samt ogillade köpet på denna grund. *Holm*, N. J. A. 1890, s. 314.

[3]) Se det i slutet af föregående not anmärkta rättsfall.

[4]) Se de i not. 2 här ofvan anmärkta rättsfall.

lande till mannen i ett par fall, som stå i uppenbar strid med ofvanberörda grundsats, nemligen då hustrun går i borgen för mannen eller ställer sig som hans solidariskt förbundne medgäldenär. Men det kan väl knappast heller sägas, att det är den formela egendomsgemenskapen i och för sig, eller den gemensamma förvaltningen, som före boskilnaden hindrar aftalets giltighet. Ty det vore ej otänkbart, att t. ex. mannen och hustrun öfverenskommo att byta sina enskilda fastigheter sinsemellan, oaktadt mannen förvaltar hustruns såväl som sin egen, ej heller synes denna omständighet ensamt göra det juridiskt otänkbart, att t. ex. hustrun öfverlätc eganderätten till en sin fastighet på mannen och i vederlag mottoge aktier, som förut tillhört mannen enskildt. Snarare ligger väl hindret i de regler för den materiela gemensamheten, som åtfölja den formela egendomsgemenskapen. I en jemförelse af dessa regler med den i 8 kap. 1 § Giftermålsbalken stadgade föreskriften, att äktenskapsförord för att vara giltiga skola upprättas före vigseln, har Schrevelius funnit ligga ett förbud mot aftal makarne emellan under äktenskapet [1]. Ty i ett exempel, sådant som det sist anförda, skulle, enligt lagens bestämmelser i 10 kap. 2 § Giftermålsbalken, såväl den fastighet, som mannen köper, som de aktier hustrun får i vederlag, såsom af hvardera maken förvärfvade under äktenskapet, blifva kommunikabel egendom, och aftalet skulle sålunda i sjelfva verket innebära en ändring i den lagbestämda giftorätten. Detta åter får enligt 8 kap. 1 § Giftermålsbalken endast ske genom ett före vigseln upprättadt förord. Rör åter aftalet samfäld egendom, så är det i sig sjelf utan verkan, då egendomen ej genom aftalet kan blifva af annan natur, än den varit förut, eller gemensam för begge makarne. Tages denna teori i den form, den här blifvit framstäld, så kan det ej nekas, att den icke träffar förhållandena

---

[1]) *Schrevelius*, Del. 3, s. 74 f.

efter boskilnad. Då gäller ju den motsatta regeln, att hvad hvardera maken förvärfvar blir dess enskilda egendom, och sålunda kan, om hustrun öfverlåter någon sin egendom på mannen och får ersättning ur hans enskilda egendom, intet brott mot 8 kap. 1 § Giftermålsbalken ega rum, liksom ej heller någon konfusion inträder. — Men det kan sättas i fråga, om teorien i denna begränsade form gifver fullt uttryck åt de motiv, på hvilka den hvilar. Att lagstiftaren genom nyssberörda lagrum närmast förbjudit aftal, som ändra den lagbestämda giftorätten, är väl sant, men det är också tydligt, att detta skett för att skydda borgenärernas rätt. Kan nu borgenärernas rätt sättas i fara äfven genom andra aftal, så synes man hafva tillräckligt skäl att tillämpa ofvanberörda stadgandes grund äfven på dessa. Och i så fall kommer boskilnaden ej att spela någon roll, lika litet som ett äktenskapsförord, hvilket infört samma regler för makarnes eganderättsförhållanden, som efter boskilnad gälla. Ty om mannen efter boskilnaden öfverlåter sina tillgångar på hustrun vare sig genom benefikt eller oneröst aftal, eller han till hustrun utställer ett fordringsbevis, på grund hvaraf hon konkurrerar med mannens öfriga borgenärer i hans tillgångar, så är det uppenbart, att borgenärernas rätt kan blifva lidande härpå lika fullt som genom aftal före boskilnaden. Och det är att märka, att hustrun här ej intager samma ställning som en utomstående person, ty äfven efter boskilnaden äro makarnes ekonomiska intressen så nära förenade, att man ej kan vänta, att vid aftal dem emellan hänsyn skall tagas till ömsesidig eqvivalens i de aftalade prestationerna, om makarne eljest kunna vinna en fördel på borgenärernas bekostnad. Om mannens tillgångar gå till borgenärerna, så äro de förlorade för makarne, men räddas de undan borgenärerna genom att öfverlåtas på hustrun, så kunna makarne fortfarande gemensamt njuta af dem, och det är så mycket mindre skäl för mannen att kräfva fullt vederlag, som detta ju måste gå till

hans borgenärer. Det synes derför, som om boskilnaden nsarare skulle öka än minska tredje persons fara af en fri aftalsrätt mellan äkta makar [1]).

I ett fall har visserligen Högsta Domstolen förklarat giltig en skuldförbindelse, som en äkta man, under varande äktenskap men efter vunnen boskilnad, utfärdat till sin hustru, men omständigheterna voro här sådana, att sakens utfall i sjelfva verket ej står i motsägelse med ofvan uttalade åsigt. Förbindelsen synes nemligen haft till ändamål att tillförsäkra hustrun ett årligt understöd af mannen samt hafva utfärdats med anledning af en tillärnad äktenskapsskilnad. Vid den tidpunkt, då den gjordes gällande, var också äktenskapet upplöst genom skilsmessa. Dock må det framhållas, att de skäl, på hvilka hustruns talan af öfverrätterna biföll s, hänföra sig till det förhållande, att boskilnad rådde mellan makarne vid tiden för förbindelsens utfärdande [2]).

Eljest har lagstiftaren ingalunda lemnat ur sigte borgenärernas intresse, fastän boskilnad ådömts. Boskilnadslagen omnämner ett aftal, som det lemnas makarne öppet att ingå, men meddelar på samma gång noggranna före-

[1]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 489 not. 1.

[2]) Sedan boskilnad den 12 Dec. 1887 ådömts mellan G. Flodqvist och hans hustru Maria Ramström, utfärdade F. den 4 Juni 1890 till R. en förbindelse att betala henne 4000 kronor, i den mån hans tillgångar medgåfve, dock årligen från den 1 Januari 1891 minst 200 kr. Under år 1891 upplöstes äktenskapet genom skilsmessa, och under år 1892 uttog hustru R. stämning å F. med yrkande, att han på grund af förbindelsen måtte förpligtas betala förfallna 200 kr. RRtn i Kalmar ogillade krafvet, emedan makarne vid förbindelsens utfärdande varit med hvarandra förenade i äktenskap. Göta HofRt: »Emedan den omständigheten, att då ifrågavarande förbindelse den 4 Juni 1890 af F. utfärdades, skilnad ännu icke skett i parternas äktenskap, icke vid det förhållande att RRtn den 12 Dec. 1887 dömt till boskilnad mellan parterna, föranledde dertill, att samma förbindelse var utan rättslig verkan», så förpligtades F. att gälda det kräfda beloppet. Högsta Domstolen fastställde HofRtns utslag med 4 röster mot 3, som godkände RRtns beslut. (*Holm,* N. J. A. 1894, s. 379).

skrifter om de vilkor, på hvilka aftalet erhåller verkan gentemot borgenärerna. Det har nemligen tillåtits makarne att genom öfverenskommelse sig emellan delvis eller helt och hållet upphäfva det tillstånd, som boskilnaden åstadkommit (§ 15 Boskilnadslagen). Delvis sker detta, derigenom att hustrun ställer viss egendom under mannens förvaltning. Verkan häraf är, att mannen, förutom förvaltningsrätten, äfven erhåller giftorätt i egendomen, i den mån densamma till sin natur är kommunikabel. Ett partielt upphäfvande af boskilnaden har deremot intet inflytande på reglerna, att sedermera förvärfvad egendom blir enskild, eller att gäld, som göres af endera maken, presumeras vara enskild. Men, som nämndt, kan aftalet äfven gå ut på att *i allt* återställa samma förhållanden som före boskilnad. Det ligger i öppen dag, att aftalet, vare sig det gäller partielt eller totalt upphäfvande af boskilnad, är af väsentlig betydelse för makarnes borgenärer, emedan det inverkar såväl på egendomens häftande för gäld som på gäldens exigibilitet. Derför måste också aftalet offentliggöras och är utan verkan gentemot andra borgenärer än dem, hvilkas anspråk mot makarne uppkommit *efter* det föreskrifna kungörandet. Sedan kungörandet väl egt rum, kan å andra sidan verkan ej upphäfvas på annat sätt än genom en ny boskilnadsprocedur.

Såvidt angår makarne sjelfva, är deremot aftalet verksamt äfven utan kungörande, och detta förhållande torde sträcka sig jemväl till deras arfvingar. Öfver den egendom, som hustrun ställer under mannens förvaltning, vinner han och förlorar hon rätten att förfoga, och då mannen dör, går hälften af egendomen till hans arfvingar. Men för att dessa verkningar skola inträda, erfordras säkerligen, att det verkligen egt rum en öfverenskommelse i detta syfte; det kan näppeligen vara stadgandets mening, att hustrun skulle nödgas inrymma mannens giftorätt i hennes egendom eller förlora rätten att återtaga förvaltningen af densamma endast på grund deraf, att mannen eller hans arfvingar kunna

ådagalägga, att mannen under någon tid faktiskt utöfvat förvaltningen af egendomen. I hvarje fall måste hon vara berättigad att när som helst återtaga förvaltningen af egendom, till hvilken hon, boskilnaden förutan, skulle hafva förvaltningsrätt, ty boskilnaden kan icke förändra denna rättighets natur.

Tvifvelaktigt är, om makarne äfven kunna genom privat öfverenskommelse upphäfva de verkningar, som de åstadkommit genom ett icke kungjordt aftal, så att de enskildt kunna göra en ny bodelning och taga hvar sitt gods att förvalta. Hvad verkan har det t. ex., om mannen eller hans arfvingar styrka, att en öfverenskommelse egt rum om boskilnadens upphäfvande, men hustrun eller hennes arfvingar ådagalägga, att ett senare aftal ingåtts i syfte att omintetgöra det förra? Det synes vara skäligast, att äfven det senare aftalet vinner giltighet. Ty de enda, för hvilka, utom makarne sjelfva, en dylik öfverenskommelse kan hafva betydelse, äro arfvingarne, och det finnes ingen orsak, hvarför deras eventuela rätt här mer än eljest skulle föranleda ogiltighet af arflåtarens aftal.

§ 15.

Gode mannens ställning; dess inflytande på hustruns aftalsförmåga.

Hustruns ställning till sin gode man, der sådan blifvit förordnad, samt omfattningen af dennes befogenhet är långt ifrån tydligt uttryckt i Boskilnadslagen. Redan innan 1874 års förordning kommit till, voro dessa förhållanden oklara. Visserligen var gode mannen i och genom sin ställning behörig att utan särskild fullmagt föra talan för hustrun inför rätta dels i sjelfva boskilnadsmålet dels ock i andra mål och ärenden, som angingo hennes förmögenhet, men denna befogenhet hade icke, såsom förut mannens målsmanskap, verkan att alldeles utesluta hustruns behörighet i samma

del, utan, om gode mannen ej vårdade sig om att iakttaga hennes rätt, så kunde hustrun sjelf väcka och utföra talan [1]).

Angående gode mannens förhållande till hustruns förmögenhet säger 1862 års Boskilnadslag helt knapphändigt, att hvad som vid boskilnaden tillskiftades hustrun, liksom hvad efteråt henne tillföll, skulle ställas under gode mannens förvaltning. Men detta uttryck kan väl knappast fattas bokstafligt. Om hustrun fått bohagsting eller andra lösören sig tillskiftade, så kan det ej gerna vara meningen, att gode mannen skulle kunna mot hustruns vilja omhändertaga dessa och sålunda förhindra makarne att nyttja dem. På samma sätt, om hustrun erhållit en fastighet, kan gode mannen svårligen arrendera ut denna till tredje person, om makarne sjelfva vilja bebo och bruka den. Hvad som under dylika omständigheter utgör gode mannens förvaltningsrätt, är ej lätt att säga. — Ej heller finnas några positiva föreskrifter om hans befogenhet öfver den egendom, som han verkligen omhändertager. Såsom redan blifvit anmärkt, ansåg Lagutskottet vid 1817—18 års riksdag det ej vara nödigt att meddela särskildt förordnande härom, utan hvad om sysslomanskap i allmänhet funnes stadgadt, skulle gälla äfven för gode mannen. Men en «syssloman i allmänhet» har området för sin befogenhet bestämdt genom hufvudmannens fullmagt; hvar finnes alltså den motsvarande ininstruktionen för gode mannen? Någon sådan gifves det ej, utom hvad sjelfva begreppet förvaltning innebär, och som här förevarande förvaltning är lemnad åt gode mannen i hustruns, och ej i hans eget intresse, måste hans befogenhet vara inskränkt inom gränserna för den rena förvaltningen. Hans behörighet att på egen hand sluta aftal angående egendomen torde alltså vara inskränkt till sådana aftal, som kunna hänföras till förvaltningsåtgärder, och derför i regel ej innefatta rätt att omsätta egendomen i annan, der

[1]) Kongl. Maj:ts Dom den 18 Okt. 1871. (Naumanns Tidskrift 1872, s. 572.

ej detta är betingadt af nödig omtanke att undvika värdeförlust. Men som hans ansvar och redovisningspligt endast är en sysslomans, ej en förmyndares, får hustrun sjelf bära ansvar för utfallet af de åtgärder, hvilka de än må vara, som gode mannen i samråd med henne företagit.

Huruvida hustrun har befogenhet att på egen hand förfoga öfver den egendom, som vid eller efter boskilnad tillfaller henne, är äfvenledes tvifvelaktigt. En mening har velat, att den yttring af målsmanskapet, som genom boskilnaden frångår mannen, i stället öfverflyttas på gode mannen, så att hustrun i sina åtgöranden är beroende af den sistnämndes samtycke liksom förut af sin makes. I en fråga, som förevarit inför domstolarne, gjorde denna uppfattning sig gällande i underrätterna, men deremot förklarade Kongl. Maj:t hustruns rättshandling för giltig, ehuru gode mannen ej deltagit i dess afslutande [1]). I hvarje fall synes åtminstone den ändring hafva skett i hennes rättskapacitet, att hon kunde ensidigt stifta kontraktgäld. Ty 14 § Boskilnadslagen, deri stadgas angående naturen af den

---

[1]) Sedan i Albrekt Härstedts och hans hustru Helena Härstedts konkurs boskilnad mellan makarne ådömts, dervid hustrun fått god man förordnad till sitt biträde, köpte hustru H., genom afhandling den 17 Januari 1874, af sin moder åtskillig lösegendom, som hon den 21 Sept. s. å. öfverlät på sin syster K. H. Sedan makarne H. i November 1874 ånyo satts i konkurstillstånd, yrkade sysslomännen i konkursen, efter stämning å K. H., att hon måtte förpligtas till konkursboet återbära de i afhandlingen omförmälta, af K. H. bortförda lösöresedlar, enär hustru H. icke egt att utan sin gode mans samtycke försälja dessa lösören. HRtn och HofRtn biföllo sysslomännens talan, men Högsta Domstolen yttrade: »Emedan ifrågavarande lösegendom blifvit, efter det H. H. vunnit boskilnad, förvärfvad enligt hvad handlingarne i saken utvisa af henne sjelf samt följaktligen varit hennes enskilda tillhörighet; ty och som den omständighet, att H. H:s gode man icke deltagit i den gjorda öfverlåtelsen af omförmälta egendom å K. H., desto mindre föranleder till, att öfverlåtelsen bör anses ogiltig, som icke ens uppgifvet är, att egendomen varit ställd under gode mannens förvaltning» — så ogillades sysslomännens talan. (*Holm*, N. J. A. 1877, s. 296).

gäld, hustrun gör efter boskilnad, antyder icke, att hon till gäldens stiftande skulle behöfva annans samtycke, och det stämmer ej heller öfverens med en sysslomans ställning, att han skulle hafva inflytande på annat än just det gods, som lemnats i hans vård.

1874 års förordning har ingalunda gjort dessa förhållanden klarare. Att gode mannen, om sådan blifvit förordnad, liksom förut är behörig att utan särskild fullmagt föra hustruns talan angående egendom, som tillskiftats henne, är otvifvelaktigt [1]), men det kan ej heller råda någon tvekan om, att äfven hustrun sjelf, nu ej mindre än tillförene, är behörig att bevaka och göra gällande sina anspråk.

I fråga om gode mannens och hustruns förhållande till hennes förmögenhet hafva olika åsigter framstälts. Nordling [2]) anser, att då gode mannen endast förordnats på hustruns egen begäran, så bör hustrun sjelf ega att bestämma, i hvad mån och till hvad omfång egendomens förvaltning skall gode mannen anförtros, att öfver hufvud i hvarje enskildt fall afgöra, i hvad mån hon vill anlita hans biträde. Hustruns förmåga att på egen hand disponera öfver sin förmögenhet skulle alltså vara lika oinskränkt, som om ingen god man blifvit förordnad. Från en af hustrun enskildt antagen syssloman skulle gode mannen endast skilja sig genom sin befogenhet att utan fullmagt företräda henne inför rätta. Olivecrona [3]) är deremot af den åsigt, att befintligheten af en god man verkar inskränkande på hustruns förmåga att disponera öfver egendomen, så att hon åtminstone ej utan gode mannens samtycke kan afyttra fast eller lös egendom, som blifvit anförtrodd åt hans vård. Begge äro ense deri, att hustrun kan, när hon finner för godt, hos rätten begära gode mannens entledigande från

---

[1]) Kongl. Maj:ts Dom den 31 Dec. 1880 (Naumanns Tidskrift 1881, s. 604).

[2]) *Nordling,* Boskilnad, s. 44.

[3]) *Olivecrona,* Giftorätt, s. 488.

uppdraget. Skiljaktigheten synes bestå dels i fråga om gode mannens behörighet att mot hustruns vilja omhändertaga hennes egendom och dels angående hustruns rätt att på egen hand afyttra den egendom, som gode mannen har om hand. Som det ofvan anmärkta prejudikatet visar, synes rättsuppfattningen redan före 1874 hafva gått i rigtning mot att verkligen behandla gode mannen såsom en syssloman, den der väl hade att biträda hustrun i hennes förvaltning men ej att utestänga henne från förfoganderätt, och säkerligen är det än mera skäl att fatta hans uppdrag på detta sätt, sedan det lemnats i hustruns skön att såväl begära hans förordnande som att ånyo få honom entledigad.

§ 16.

Husbondeväldets betydelse för hustruns aftalsförmåga.

Benämningen husbonde förekommer i vårt nutida lagspråk hufvudsakligen i förhållande till lagstadda tjenstehjon; i ett enstaka fall i 1734 års lag äfven i hänsyftan på jordegarens ställning till sin landbo. Af den juridiska doktrinen användes deremot, såsom redan blifvit anmärkt, namnet husbondevälde äfven för att beteckna mannens myndighet gentemot hustrun i förhållanden, som ej angå hennes förmögenhet eller företrädande inför rätta, samt innebär i denna användning, att mannens vilja är den afgörande, i fall hans och hustruns vilja ej öfverensstämma i angelägenheter, som röra familjen och makarnes samlif. Den första pligten, som husbondeväldet ålägger hustrun, är att bo tillsammans med mannen. Och lefva makarne tillsammans, så har hustrun dernäst skyldighet att inom hemmet underkasta sig hans vilja. I visst hänseende kan man derför säga, att hustrun liksom barn och tjenstehjon är skyldig mannen lydnad; dock består det en väsentlig skilnad mellan förhållandet till hustrun å ena samt till barn och tjenstehjen å andra sidan.

Gentemot tjenstehjon har husbonden en viss tvångsmagt [1], och äfven barnen äro underkastade husfaderns aga [2], men från denna synpunkt hör icke hustrun till dem, som i 14 kap. 16 § Strafflagen räknas stå under en annans lydnad. Ty någon sådan rättighet, som i detta lagrum är antydd, finnes icke gentemot hustrun, hvilket framgår af en jemförelse med 36 § i samma kapitel, der det stadgas, att misshandel å maka skall anses och bestraffas såsom begången under synnerligen försvårande omständigheter, vare sig misshandeln varit af gröfre eller lindrigare beskaffenhet.

Det är likvisst ej så särdeles lång tid sedan det ansågs tillkomma mannen en viss rätt att genom aga tvinga hustrun till lydnad. 1 § af 36 kap. Missgerningsbalken i 1734 års lag stadgade straff för den man, som af hat, i dryckenskap eller för annan qvinnas skull slog sin hustru blå eller blodig, lam eller lytt, men tillade utan inskränkning samma påföljd, om hustrun slog sin man. Just till följd deraf, att särskilda omständigheter äro nämnda såsom vilkor för mannens bestraffande, och genom jemförelse tillika med det stadgande i Landslagen, hvarifrån det anmärkta lagrummet var hemtadt, ansågs det, att 1734 års lag medgaf mannen att genom «skälig husaga» bringa hustrun till lydnad, då hon visade vanartighet, egensinne eller vårdslöshet och ej på annat sätt stod att rätta [3]. — Jemväl i ett annat hänseende är det en ej så synnerligen gammal lagändring, som borttagit ett tvångsmedel gentemot hustrun, denna gång likväl utöfvadt af offentlig myndighet samt af beskaffenhet att kunna användas mot mannen likaväl som mot hustrun. I fall hustrun sökte undandraga sig den lydnadspligt, som i hemmet ålåg henne gentemot mannen,

---

[1] Legostadgan, §§ 5, 45, 52.

[2] ÄB kap. 6 § 5; JB kap. 13 § 2.

[3] *Schlyter*, Juridiska Afhandlingar I, s. 170 ff. — *Nehrman* anser deremot rätten till husaga gentemot hustrun vara upphäfd genom samma stadgande; se Föreläsningar till GB, s. 211.

eller hon till äfventyrs ville undfly den tvångsmagt, som, efter hvad nyss angifvits, tillkom mannen, samt förty lemnade hemmet och uppehöll sig annorstädes, så kunde hon härför dömas till böter och, om ej första straffet verkade hennes återvändande, ånyo fällas till dubbla böter [1]). Medelbart kunde hon äfven på annan väg ådraga sig bötesstraff, nemligen om genom hennes olydnad och mannens bemödanden att bryta densamma emellan makarne uppkom hat och bitterhet, som ej af varning lät sig ändras; i sådant fall ansågs hon nemligen vara den, som vållade osämjan och var härigenom förfallen till bötesstraff, på samma sätt som förut är sagdt.

I begge de nämnda fallen har K. F. den 20 November 1860 upphäft straffbestämmelserna och i deras ställe satt varningar inför kyrkliga myndigheter såsom förberedande åtgärder för en upplösning af äktenskapet.

Det har sålunda tillförene stått mannen till buds en viss tvångsmagt för att upprätthålla sitt husbondevälde; om hustrun helt och hållet undandrog sig detsamma, utsatte hon sig för bötesstraff, och om hon inom hemmet brast i lydnad, var hon underkastad mannens aga. På vår rätts nuvarande ståndpunkt saknar deremot mannen medel att med tvång göra sin husbondemagt gällande emot hustrun. Endast om hennes mot hans vilja stridande beslut anknyter sig till ett individuelt ting, kan han med rättsliga medel hindra henne att utföra sin föresats, såvida han nemligen här får stöd af förvaltningsrätt öfver godset. Om hustrun öfvergifver hemmet, har också mannen laglig rätt att neka henne underhåll, men emot hennes person kan han hvarken sjelf vidtaga några åtgärder, ej heller anlita offentlig myndighets biträde för hennes återförande till hemmet, vare sig genom direkta tvångsåtgärder eller genom vitesförelägganden. Den enda form, i hvilken hennes bortavaro eller, vid sam-

---

[1]) 14 kap. 1 och 2 §§ GB i 1734 års lag.

lif mellan makarne, bristande öfverensstämmelse i deras vilja kan föranleda offentlig myndighets ingripande, är den förut omnämnda, att makarne på grund af sin osämja erhålla varningar, på sätt i 14 kap. 1 § Giftermålsbalken är föreskrifvet.

Hustruns pligt att i personliga angelägenheter böja sig för mannens vilja är derför numera hufvudsakligen af moralisk natur. I ett hänseende har emellertid husbondeväldet fortfarande en rättslig betydelse och rättsliga verkningar, och det är på denna punkt, som vi hafva anledning att här fästa närmare afseende vid detsamma. Det rör nemligen hustruns förmåga att ingå aftal om sin personliga arbetskraft eller, som de med ett gemensamt namn betecknas, tjensteaftal. Äfven dylika aftal äro af förmögenhetsrättslig natur, men deras giltighet faller utom den synpunkt, från hvilken vi hittills skärskådat hustruns aftalsförmåga, eller äktenskapets förvaltningsförhållanden, just emedan det värdeföremål, som här i fråga, ej är af beskaffenhet att kunna beherskas af annat än hustruns vilja. Den omständigheten, att hustrun med sitt inträde i äktenskapet iklädt sig pligter inom hemmet och emot familjen, gör hennes aftal om sin arbetskraft till en angelägenhet för familjen och ej blott för henne sjelf, och det är på denna grund som aftalet faller inom husbondeväldets magtområde, och mannens samtycke är erforderligt för dess giltighet.

Vi hafva redan sett, att hustruns pligter inom familjen gifvit anledning till, att mannens samtycke uppstälts såsom vilkor för hennes rättighet att idka en verksamhet, som på annat håll skulle taga hennes tid och arbetskraft i anspråk, nemligen Näringsförordningens föreskrift, att hustru, för så vidt hon sammanlefver med mannen, ej får utan hans tillstånd idka särskildt näringsyrke. Måhända har äfven en annan synpunkt här legat till grund. Det kan ju på grund af mannens sociala ställning vara olämpligt, att hans hustru egnar sig åt en dylik verksamhet, och kanske har lagstifta-

ren äfven med hänsyn härtill uppstält mannens samtycke såsom vilkor. Den ena såväl som den andra synpunkten har uppenbarligen sitt berättigande äfven i fråga om annan verksamhet än näringsyrkes idkande, men i allmänhet kan den bristande tillåtelsen ej erhålla den effektiva verkan, som här var fallet. Ty liksom husbondeväldet eljest ej kan göras gällande med tvång, så kan i regel ej heller mannen hindra hustrun att uppfylla det anspråk på sin arbetskraft, som hon inrymt åt tredje person, om hon trots mannens förbud vill utföra arbetet, t. ex. om hon åtager sig att utom hemmet utföra ett tillfälligt eller regelbundet återkommande arbete, ja icke ens om hon tagit städja såsom tjenstehjon. Endast i enstaka fall kan husbondeväldet räcka till att faktiskt förhindra hustrun att fullgöra ett åtagande, t. ex. om hon ingått ett inlagsaftal eller ett arbetsbeting, och det för att hon skall kunna uppfylla aftalet erfordras, att hon inför sakobjektet i den gemensamma bostaden, ty här står det i mannens magt att förhindra införandet eller att från bostaden aflägsna godset. De rättsliga verkningarna af mannens bristande samtycke inträda derför egentligen, endast om hustrun fogar sig i, att mannen bryter det aftal, hon ingått. Är så förhållandet, så blir följden närmast den, att hustruns medkontrahent ej kan med de rättsliga medel, som till äfventyrs eljest skulle stå honom till buds, tillhålla hustrun att uppfylla sitt åtagande. Har sålunda hustrun på egen hand tagit städja såsom tjenstehjon, men mannen förbjuder henne att inställa sig i tjensten, eller hon på hans befallning lemnar tjensten, så har husbonden ej rätt att låta hemta henne åter, ej heller kan hon dömas till straff för olofligt afvikande. Likaledes torde hon, om i aftalet stadgats ett bestämdt vite för underlåtet fullgörande deraf, vara befriad från att utgifva detta, i fall mannen med användande af sin husbonderätt bryter aftalet.

Af mannens rätt att bryta ett tjensteaftal, som hustrun utan hans tillstånd ingått, följer dock ingalunda, att ett så-

dant aftal är en nullitet. För det första är hustrun sjelf bunden af aftalet och saknar befogenhet att häfva detsamma eller påyrka dess ogiltighet. Derför, om mannen förklarar sig godkänna aftalet eller blott underlåter att göra bruk af sin prohibitiva magt, så består aftalet med full rättsverkan gentemot hustrun. Hon kan tvingas att fullgöra detsamma, om det är ett tjenstehjonsaftal, samt förbryter ett utfäst vitesbelopp. Derjemte är hon, om aftalet icke blifver uppfyldt, skadeståndsskyldig till medkontrahenten efter vanliga regler. Är det deremot mannen, som med begagnande af laga rätt brutit aftalet, kan skadeståndsskyldighet icke åligga henne, såvida hon icke låtit sin medkontrahent vara ovetande om, att hon för behörighet att afsluta aftalet är beroende af mannens samtycke; men i senare fallet synes skadeståndspligt böra åligga henne, åtminstone om hon handlat dolöst, samt, om hon handlat kulpöst, i allt fall till beloppet af den förlust, som medkontrahenten lidit, derigenom att ett giltigt aftal ej kommit till stånd.

Mannens rätt att bryta ett af hustrun ensidigt ingånget aftal torde emellertid ej vara utan undantag. Om t. ex. en skådespelerska eller sångerska fortfar att såsom gift egna sig åt dylik sysselsättning såsom beständigt yrke, lärer mannen ej ega magt att, med eller utan hustruns goda vilja, i ett särskildt fall bryta ett engagement, som hustrun på egen hand åtagit sig. Ty mannens rätt i vanliga fall grundar sig derpå, att han såsom husfader kan i familjens intresse påstå sig ega en äldre rätt till hustruns arbete. Den omständigheten, att hustrun fortfar med sitt yrke, visar emellertid, att mannen, i den mån yrket kräfver, afstått från anspråket, att hon skall egna sin verksamhet åt hemmet, och dermed är grunden borta för hans befogenhet att häfva aftalet. Detta skulle eljest kunna blifva en utväg för hustrun att komma ifrån ett mindre fördelaktigt kontrakt, då ett gynsammare anbud erbjödes henne. Har hon derför under sådana omständigheter uppgjort ett kontrakt, så kan

hon ej undandraga sig dess uppfyllande utan att ådraga sig skyldighet att gälda möjligen utsatt vite samt skadestånd.

Då mannens husbondevälde hvilar, är hustruns aftalsförmåga på förevarande område fullkomligt obunden. Hit hör först och främst de fall, då mannen är afvita, frånvarande eller förlöpt hustrun, eller då skilnad till säng och säte är rådande [1]. Men samma regel gäller, då hustrun af andra anledningar lefver skild från mannen, t. ex. om mannen är intagen på en fattigförsörjningsanstalt, ja äfven om hustrun egenvilligt undandragit sig samlif med mannen. Ty mannens husbondevälde är en rättighet, som har till förutsättning samlif mellan makarne. Ett af hustrun under dylika omständigheter ingånget tjensteaftal har derför full rättsverkan och kan ej häfvas hvarken af henne sjelf ej heller af mannen, äfven om denne till äfventyrs skulle vara tillstädes samt vara beredvillig att låna hustrun sin medverkan till att blifva qvitt ett tjensteåtagande. Är skilnad till säng och säte rådande, kan hustrun dock ej sluta aftal för längre tid, än separationen varar, och äfven eljest tager mannens husbondevälde ut sin rätt, om samlifvet mellan makarne ånyo begynt eller hinder ej vidare finnes för dess återställande, och det tillkommer i så fall mannen att bryta de aftal, som hustrun under mellantiden ingått, med påföljd att hustruns medkontrahent saknar rätt att utkräfva de arbetsprestationer, som återstå ofullbordade.

Deremot har ordningen för boets förvaltning intet inflytande på hustrus frihet att sluta aftal om sin arbetskraft. Äfven om boskilnad är rådande och hustrun sålunda är oförhindrad att ingå aftal om sin förmögenhet, gälla för tjensteaftalen samma regler som eljest, emedan mannens husbondevälde är alldeles oberoende af förvaltningens anordning.

---

[1]) *Winroth,* Tjenstehjonsförhållandet, s. 114 f.

Slutanmärkningar.

Det dröjde ej länge efter tillkomsten af förordningarna den 11 Dec. 1874, innan den mening uttalades, att lagstiftningen ej kunde stanna på den punkt, som hon genom dem nått. Dels undgick man ej att finna, att dessa lagar icke vore utarbetade med den omsorg, som ämnets vigt kräfde, utan vore i flera hänseenden bristfälliga, framför allt deruti, att de lemnade obesvarade åtskilliga tvifvelaktiga spörsmål, som uppstodo genom förvaltningens delning mellan makarne. Dels tillfredsstälde reformen ingalunda de sträfvanden till en förbättring i den gifta qvinnans ställning, hvilka redan vid denna tidpunkt erhållit en organisation i «Föreningen för gift qvinnas eganderätt». Dessa reformsträfvanden synas hafva satt såsom sitt mål den ordning, som af en författare benämnts «det fria egendomssystemet» [1], eller att makarnes förmögenhetsförhållanden från början skulle gestaltas ungefär så, som det i nu gällande rätt är fallet, då fullständig boskilnad är rådande mellan makarne. Upprepade gånger hafva i riksdagen framkommit motioner i berörda syftning [2]. Men sedan riksdagen visat obenägenhet att uppgifva den materiela och formela egendomsgemenskapen såsom hufvudprincip för egendomsförhållandena mellan äkta makar, hafva reformens målsmän i stället sökt komma vidare på den väg, som 1874 års lagstiftare beträdt, och hafva härvid, för en tid åtminstone, vunnit riksdagens medverkan. 1884 års riksdag har nem-

[1] *Nordling,* Om gift kvinnas rätt, s. 9, 11.
[2] Vid riksdagarne 1877, 1883, 1892.

ligen, i en till Kongl. Maj:t aflåten skrifvelse, uttalat sig för ytterligare inskränkningar i mannens målsmanskap, så att bland annat hustru skulle ipso jure hafva sjelfständig förvaltningsrätt till sin enskilda egendom [1]). Kongl. Maj:t uppdrog åt Nya Lagberedningen att utarbeta förslag till ändrade lagbestämmelsar i det af riksdagen angifna syfte, och resultatet häraf har blifvit det lagförslag, som i det föregående betecknats «Nya Lagberedningens Förslag 1886». I detta hafva de af riksdagen förordade ändringarna utförts, hvarförutom förslaget är prägladt af sträfvan att lösa de kontroverser med den äldre ståndpunkten, hvilka de redan införda och de ytterligare föreslagna undantagsbestämmelserna ansågos medföra. Förslaget har emellertid, vid granskning i Högsta Domstolen, blifvit föremål för en ganska omild kritik [2]), hvilken likvisst mera gält dess detaljbestämmelser än dess syfte. På ett annat håll synes det dock hafva rönt ett än mindre gynsamt mottagande, nemligen i Kongl. Maj:ts regering. Kongl. Maj:t har den 31 Dec. 1891 förklarat detsamma icke böra läggas till grund för någon framställning till riksdagen, i följd hvaraf riksdagens ofvanberörda skrifvelse icke skulle till någon vidare åtgärd föranleda [3]). I stället har Kongl. Maj:t gifvit Nya Lagberedningen ett nytt uppdrag att utarbeta reformförslag, denna gång i annan rigtning, nemligen med syfte att bereda hustru lättare tillfälle att vinna boskilnad samt att inskränka hustrus ansvar för gäld, som mannen gjort under äktenskapet utan hennes deltagande. Ett sådant förslag föreligger nu i «Nya Lagberedningens Förslag till förändrade lagbestämmelser i fråga om makars ansvarighet för gäld och om boskilnad» af år 1893. Var 1886 års förslag prägladt af ett tydligt syfte att tillmötesgå krafven på större

---

[1]) Se *Holm*, N. J. A. II 1884, n:r 3, s. 1 f.

[2]) Se Högsta Domstolens utlåtande öfver förslaget (*Holm*, N. J. A. II 1888 n:r 3).

[3]) Se härom *Montan*, Smärre juridiska uppsatser, s. 196.

sjelfständighet för den gifta qvinnan, d. v. s. att inskränka målsmanskapet, så afser det senare förslaget uppenbarligen närmast att bereda skydd mot målsmanskapets missbruk, men vidrör icke mannens magtställning före boskilnad. Det ser alltså ut, som om för närvarande olika meningar skulle råda emellan regering och riksdag i fråga om tillvägagåendet för förbättringen af den gifta qvinnans ställning [1]. Men å en annan sida kan man säga, att det senare förslaget på visst sätt är mera gynsamt för de sträfvanden, som sätta det fria egendomssystemet såsom sitt mål, just emedan förslaget erbjuder väsentligt lättare tillgång för hustru att vinna boskilnad. Deremot kan det anmärkas, att det senare förslaget, såsom en följd af det Nya Lagberedningen meddelade uppdragets begränsade omfattning, icke bjuder till att lösa de kontroverser, som förvaltningens delning mellan makarne medfört.

Till sist vilja vi i korthet omnämna ett annat reformförslag, som sträfvandena för hustrus ökade sjelfständighet framkallat. Den allmänna meningen i vårt land, representerad af riksdagen, har visat en afgjord obenägenhet mot att alldeles upphäfva den princip för äkta makars egendomsförhållanden, på hvilken vår rätt sedan urminnes tid är grundad, nemligen materiel egendomsgemenskap och mannens målsmansdöme. Å andra sidan har den gifta qvinnans anspråk på ett större oberoende vunnit erkännande såsom rättmätigt. Att förena dessa önskningsmål erbjuder ovilkorligen svårigheter, i all synnerhet om, såsom för närvarande är fallet i vår rätt, skiljelinien mellan makarnes särskilda förvaltningsområden drages midt i den materielt gemensamma massan. Det förslag vi nyss åsyftade och

---

[1]) *Montan,* anf. arb. s. 198. — 1893 års riksdag har dock afslagit en motion, att riksdagen måtte för sin del besluta en ändring i 9 kap. 1 § GB, åsyftande att tillerkänna hustrun rätt att ipso jure sjelfständigt förvalta sin enskilda egendom. Se *Holm,* N. J. A. II: 1893, n:r 7, s. 1.

hvilket framstälts af professor Nordling [1]), söker att undvika svårigheterna i en splittrad förvaltning, utan att låta hustrun blifva lidande härpå. Det går nemligen ut på att fullständiga i stället för att minska den materiela gemenskapen, men att sörja för hustruns berättigade kraf på ökad handlingsfrihet genom att göra äfven förvaltningen gemensam, så att makarnes ställning till förmögenheten skulle blifva den, som tillkommer solidariska bolagsmän. Förslaget har hittills ej föranledt någon framställning till de lagstiftande myndigheterna.

---

[1]) *Nordling*, Om gift kvinnas rätt, s. 14 ff. Se äfven «Förhandlingar vid Andra Nordiska Juristmötet i Stockholm d. 26—28 Aug. 1875». Bil. 2.

Rättelse:

Sid. 140 rad. 6 uppifrån står: 1815 och; läs: 1818 och.

